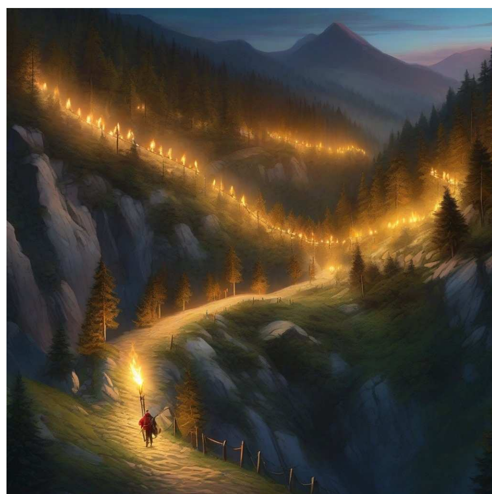
PRVE ŽIVE BOŽIĆNE JASLICE 1223-2023 I SVETI FRANJO ASIŠKI
ZBORNIK POVODOM 800 GODINA BOŽIĆNIH JASLICA

Prve žive božićne jaslice 1223-2023 i sv. Franjo Asiški
Zbornik povodom 800 godina prvih božićnih jaslica

Uvod

bornik je sastavljen u spomen prvih (živih) božićnih jaslica.

Sveti Franjo Asiški i betlehemsko Djetešce su središtu zbivanja riječju i slikom.

Franjina nakana s božićnim jaslicama bila je razbuditi usnula srca i potaknuti ih na ljubav prema Isusu.
Nakana urednika ovog zbornika poklapa se s Franjinom nakanom.

Zbornik je samo u elektroničkom izdanju.

Većina knjiga korištenih u zborniku kao i moje božićne jaslice mogu se naći na archive.org https://archive.org/details/@spodobek

Ako nije drugačije navedeno, slike u zborniku su dobivene u alatu za izradu slika s umjetnom inteligencijom Dreamai (slike na koricama, vitez, vol i magarac...)

Mir i dobro,

Na blagdan Gospe Lurdske, 11.2.2024.

Milan Kušnjačić, urednik zbornika,

izvor: Treasure Chest, October 1, 1946. Vol. 2. No.3.
hrvatski prijevod: Milan Kušnjačić

Samostan Greccio. Fotografija Ann C. Pizzorusso

https://doi.org/10.5194/gc-2020-4Preprint

Kapela prvih božićnih jaslica, Greccio, Italija

Izvor:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chapel_of_the_First_Live_Nativity.jpg

Rođenje Isusovo, Giotto, Donja bazilika, Asiz, oko 1310.

Božićne jaslice u franjevačkoj crkvi sv. Marije, Kloštar Ivanić, 25.12.2022.

Snimio Milan Kušnjačić

Kronologija

1181/1182. – Rođen u Asizu Ivan od Petra Bernardonea. Otac, bogati trgovac, koji nije bio prisutan na krštenju, želi da se sin zove Franjo. Uči čitati i pisati uz crkvu sv. Jurja (usp. 1Čel; 1Bon).

1193/1194. – Rođena u Asizu Klara, kćerka Favoronea od Offreduccia i Ortolane, od aristokratske obitelji. 1198–1200. – Nakon smrti cara Henrika VI. (rujan 1197) niži slojevi društva (*homines populi*) ruše tvrđavu u Asizu i napadaju utvrđene kuće aristokratskog sloja (*boni homines*), uslijed čega mnogi od njih nalaze utočište u Peruđi.

1202–1203. – U ratu između Asiza i Peruđe, asiška vojska je poražena kod mjesta Collestrada: Franjo pada u zarobljeništvo i biva oslobođen nakon godinu dana, u lošem zdravstvenom stanju.

1204–1206. – Počinje Franjino »obraćenje«: čudesno viđenje u Spoletu, susret s gubavcima, usrdna molitva u crkvi sv. Damjana (usp. LegTd 6–14).
– *Molitva pred Raspetim* (početak 1206).

1206–1208. – Sukob s ocem i odricanje od očeva nasljeđa pred asiškim biskupom. U pustinjačkom habitu popravlja crkve sv. Damjana, sv. Petra i sv. Marije Anđeoske, zvane Porcijunkula (usp. LegTd 16–24).
– Sastavlja i recitira molitvu *Klanjamo ti se*.

1208. – Travanj: zajedno s prvim drugovima, Bernardom Kvintavalskim i Petrom Katanskim, u crkvi sv. Nikole konzultira evanđelje, koje postaje *pravilo* njihova života (usp. LegTd 27–29; Peruđ 10–11).
Noseći habit *pokornika* počinju svoja prva apostolska putovanja. Narednog proljeća broj braće je porastao na dvanaest.

1209–1210. – Još uvijek nepoznatog datuma, Inocent III. usmeno odobrava *Pravilo* života »po načinu svetog evanđelja« koje Franjo »napisa jednostavno i s malo riječi« (Opor 14–15). Papa »dopušta njemu i njegovim drugovima da posvuda propovijedaju pokoru« (LegTd 51; Peruđ 36).
– Ovo prvotno *Pravilo* (*Protoregula*) nije izgubljeno, ono je vjerojatno uključeno i kasnije prošireno unutar teksta *Nepotvrđenog pravila* (1210-1221).
– Iz Rivotorta, bratstvo prelazi u Svetu Mariju Porcijunkulsku, crkvicu koju su dobili na korištenje od benediktinaca s brda Subasia.

1212. – Franjo prima Klaru u pokornički život, znači u *poslušnost*, s pisanom obvezom s Franjine strane:
Oblik života (1212), što ga donosi Klara u svojem pravilu (PrKl 6,1–5; OporKl 29).

1212–1215. – Franjo uzaludno pokušava dospjeti u Siriju (1211?), kasnije i u Maroko, preko Španjolske (između 1213. i 1215).
– *Poticaj na hvaljenje Boga*: zbog provizornosti i jednostavnosti strukture i oblika, mogao bi se smjestiti u prve godine Franjinih putovanja.

1215. – Rujan: održava se IV. lateranski sabor, važan i zbog reforme Crkve i mjera protiv heretika. »Manja braća« ne potpadaju pod odluku *Ne nimia religionum diversitis* (O zabrani osnivanja novih redova, na osnovi koje su npr. dominikanci morali prihvatiti Augustinsko pravilo).

1216. – 16. srpnja: umire Inocent III., nasljeđuje ga Honorije III.
– Događajima je nazočan Jakov Vitrijski, posvećen za biskupa Akrija, koji u jednom pismu iz listopada 1216. pruža izvrsno svjedočanstvo o životu i crkvenom ugledu koji su uživali *Manja braća i Manje sestre.*

1217. – 26. svibnja: generalni kapitul donosi odluku o prvim prekoalpskim i prekomorskim misijama.
– 26. svibnja: za vrijeme duhovskog kapitula, dok je od 1217. u tijeku Peta križarska vojna, odlučuje se o još jednoj franjevačkoj prekoalpskoj i prekomorskoj misiji.
– 11. lipanj: u papinskoj buli *Cum dilecti*, upućenoj biskupima i prelatima, Honorije III. preporučuje da prihvate Manju braću [...] »kao dobre katolike i vjernike«.
– Lipanj: Franjo kreće na Istok i stiže u Damiettu, gdje se u miru susreće s egipatskim sultanom Melekom el-Kamilom.

1220. – Siječanj: prva petorica Manje braće doživljavaju mučeništvo u Maroku.
– Obaviješten da »vikari« koji su ostali u Italiji unose proizvoljne promjene u *Pravilo*, Franjo se vraća i dobiva od Honorija III. kardinala Hugolina za zaštitnika Reda. Uz pomoć brata Cezarija Špajerskog, obogaćuje *Pravilo* evanđeoskim tekstovima
(usp. Jord 12–15).
– Poučen iskustvom na Istoku i potaknut papinskim pismom *Sane cum olim* (datiranog 22. studenog 1219), Franjo šalje pismo »trima kršćanskim državama«, pozivajući ih da oglase javne hvale Bogu i na počast euharistiji.
– *Pismo svim klericima*, prva i druga redakcija
– *Pismo upraviteljima naroda*
– *Prvo pismo kustodima*
– *Drugo pismo kustodima*
– 22. rujna: bula *Cum secundum* obvezuje i franjevce na uvođenje godine Novicijata, zabranjujući napuštanje Reda poslije zavjetovanja.
– Franjo se odriče izravne uprave nad Redom, povjeravajući ga vikaru Petru Katanskom (do 10. ožujka 1221, kojeg zamjenjuje brat Ilija).

1221. – 30. svibnja: na generalnom kapitulu u Porcijunkuli s pozornošću se organiziraju nove prekoalpske misije (Njemačka) i raspravlja se o novom tekstu *Pravila*.
– *Nepotvrđeno pravilo*, u 24 poglavlja, od pape sa sigurnošću potvrđeno, ali ne i službenom bulom.
– »Duhovno« kompletiranje za bratstvo čine svakako *Opomene*, sabrane možda postupno na generalnim kapitulima, gdje je »Sveti Franjo upućivao braći opomene, prijekore i propise [...], pošto bi se posavjetovao s Gospodinom« (Peruđ 37).
– Neke od molitava pripadaju vrlo vjerojatno Franjinim zrelim godinama, bez mogućnosti sigurnijeg utvrđivanja kronologije:

– *Pozdrav krepostima*
– *Pozdrav Blaženoj Djevici Mariji*
– *Tumačenje Očenaša.*

1221–1223. – Nastavlja se Franjin rad na formuliranju konačnog teksta *Pravila*, kako potvrđuje jedan važan dokument:
– *Pismo jednom ministru*.
– Ne nedostaju unutarnje napetosti (na »Kapitulu na rogožinama«: AsZb 17–18 OgSav 68) i jedno dugotrajno Franjino »iskušenje«. Sljedeći spisi mogli bi i potjecati iz ovog mučnog biografskog konteksta:
– *O istinskom i savršenom veselju*
– *Časoslov muke Gospodnje.*

1223. – Početak godine: ne bez poteškoća i sukoba (usp. 1Bon 4,11; AsZb 17) Franjo završava u Fonte Colombu konačnu verziju *Pravila* svoga Reda:
– *Potvrđeno pravilo*, odobreno od Honorija III. (bula *Solet annuere*, 29. studeni).
– 24–25. prosinca, u Grecciu euharistijsko »sjećanje« na rođenje Gospodnje (1Čel 84–87).

1224. – Datirano sigurno poslije *Potvrđenog pravila*:
– *Pismo bratu Antunu* (pogledaj PPr 5,2).
– *Pismo cijelom Redu*, koje u redovima 34–43 sadrži pozivanje na PPr.
– Kolovoz–rujan: korizma u čast sv. Mihaelu, »u mjestu La Verna« (15. kolovoz – 29. rujan), gdje Franjo prima stigmate, i poslije kojih »svojom rukom piše«:
– *Hvale Bogu višnjemu*, »zahvaljujući Bogu na obročinstvu«;
– *Blagoslov bratu Leonu*, za razloge (usp. 2Čel 49).
– Ograničen u apostolskim aktivnostima, stigmatama i pogoršavanjem bolesti, Franjo se vraća u Porcijunkulu. U ove posljednje godine života može se možda smjestiti *Pismo vjernicima*, ako ne prva, onda sigurno druga redakcija, jer Franjo izjavljuje da želi pisati »budući da ne mogu posjetiti osobno pojedince, zbog bolesti i slabosti moga tijela« (2PVj 3).

1225. – Proljeće: U Sv. Damjanu Franjo sastavlja dvije pohvale-pouke na narodnom jeziku, prva u zahvalu za sigurnost spasenja (certificatio), druga »na veću utjehu Siromašnim gospođama«:
– *Pjesma brata Sunca* (usp. AsZb 83 i dodaci: AsZb 84 i 7).
– *Siromašice, čujte* (usp. AsZb 85).
– Prelazi u Reatinsku dolinu gdje podnosi beskorisne kirurške terapije zbog teške bolesti očiju koju je dobio na Istoku.

1226. – Travanj–svibanj: u Sieni, tijekom pogoršanja bolesti, diktira ukratko svoju posljednju »volju«:
– *Oporuka iz Siene* (usp. AsZb 59).
– Franjo je premješten isprva u Celle di Cortona, zatim u Bagnari, blizu Nocere, i onda je otpraćen u Asiz, u biskupski dvor. Na vijest o bliskoj smrti diktira posljednju strofu *Pjesme brata Sunca*.
– Rujan: vjerojatno u zadnjim tjednima života diktira posljednju *Oporuku,* »podsjećanje, opomenu, pouku« (r. 34): tekst opće prihvaćen kao primjeran za

duhovnost i način života sv. Franje, ali koji treba biti smatran takvim i za vjernost Crkvi i zavjetovanom *Pravilu* (usp. Opor 38–39).
– »Malo prije svoje smrti« piše spis *Posljednja volja Klari i sestrama* (usp. PrKl 6,6–9; OporKl 33).
– 3. listopada: Franjo umire u Porcijunkuli, u subotu uvečer 3. listopada (poslije zalaska Sunca, po srednjovjekovnom liturgijskom vremenu 4. listopada). Dan poslije tijelo mu je položeno u crkvi sv. Jurja u Asizu (crkva je danas uklopljena u baziliku sv. Klare), gdje je »kao djetešce naučio čitati i pisati, i gdje je kasnije po prvi put propovijedao« (1Bon 15,5).

1227. – 19. ožujka: kardinal Hugolin izabran za papu, uzima ime Grgur IX.
– 30. svibnja: Ivan Parenti izabran za generalnog ministra reda.

1228. – 16. srpnja: Grgur IX. slavi Franjinu kanonizaciju, bula kanonizacije *Mira circa nos* objavljena je 19. srpnja.
– 17. rujna: Klara dobiva od Grgura IX. *Povlasticu siromaštva* za samostan sv. Damjana u Asizu.

1228–1229. – Po nalogu Grgura IX. Toma Čelanski piše životopis sv. Franje: *Život blaženog Franje*, ili *Prvi životopis* (1Čel), od pape odobren možda 25. veljače 1229.

1230. – 25. svibnja: prijenos Franjinih relikvija iz crkve sv. Jurja u baziliku sagrađenu u njegovu čast.
– 28. rujna: zamoljen od komisije fratara, Grgur IX. izdaje bulu *Quo elongati*, koja negira pravnu valjanost Franjine *Oporuke* i razjašnjava neke sumnje u svezi s tumačenjem *Pravila*.

1232. – Brat Ilija, nekadašnji Franjin vikar, biva izabran za generalnog ministra Reda.

1232–1235. – Julijan Špajerski sastavlja *Život sv. Franje*.

1234. – 11. lipnja: Janja, kći Otokara III., kralja Češke, objavljuje svoju odluku za redovnički život.

1234–1238. – Prva tri Klarina Pisma Janji Češkoj.

1239. – 15. svibnja: brat Ilija je smijenjen sa službe; u nazočnosti Grgura IX. generalni kapitul izabire Alberta iz Pise, po prvi put svećenika na čelo Reda; proglašavaju se prve Konstitucije.

1241. – Prije 25. listopada: *Početak ili osnutak Reda* (*Nepoznati Peruđinac*), djelce vjerojatno izišlo iz pera brata Ivana, učenika Egidija iz Asiza.

1242. – Na generalnom kapitulu u Asizu, Krescencije iz Iesia, generalni ministar, potiče skupljanje svjedočanstava, da bi se popunile praznine primijećene u *Prvom životopisu* (1Čel) Tome Čelanskog.

1245. – 14. studenog: Inocent IV. objavljuje bulu *Ordinem vestrum* kao tumačenje

franjevačkog *Pravila.*

1246. **– 11. kolovoza: Leon, Rufin i Anđeo, Franjini drugovi, šalju u Greccio Krescenciju iz Iesia svoja sjećanja; također i građani Asiza šalju svoje svjedočanstvo, koncentrirajući se na Franjinu mladost.**

1247. **– Ivan Parmski je izabran za generalnog ministra.**
– Toma Čelanski završava *Drugi životopis* sv. Franje (2Čel) koji biva odobren od generalnog kapitula.
– 18. kolovoza: Inocent IV. proglašava »Oblik života« za ženske samostane reda sv. Damjana.

1252–1253. **– Toma Čelanski završava *Spis o čudesima sv. Franje* (3Čel).**

1253. **– *Četvrto pismo* Janji i *Oporuka* sv. Klare.**
– 9. kolovoza: Inocent IV. odobrava Klarino *Pravilo* za samostan sv. Damjana u Asizu.
– 11. kolovoza: Klara umire u Sv. Damjanu.
– 18. listopada: Inocent IV. zapovijeda otvaranje postupka proglašenja Klare Asiške svetom.

1255. **– 15. kolovoza: papa Aleksandar IV. proglašava Klaru svetom u Agnaniju (iako datum nije u potpunosti siguran, svakako je onaj koji je najvjerojatniji).**

1250–1260. **– Napisan *Savez sv. Franje s gospođom Siromaštinom*.**

1257. **– Smijenjen sa službe Ivan Parmski; za generalnog ministra biva izabran Bonaventura Banjoređijski.**

1260. **– Generalni kapitul u Narboni povjerava Bona venturi mandat da napiše novi životopis sv. Franje i proglašava nove generalne Konstitucije.**

1263. **– Generalni kapitul u Pisi odobrava *Veći životopis* sv. Franje Bonaventure Banjoređijskog.**

1266. **– Generalni kapitul u Parizu naređuje uništenje svih životopisa sv. Franje, osim djela Bonaventure Banjoređijskog.**

1276. **– Generalni kapitul u Padovi naređuje ponovno prikupljanje sjećanja na sv. Franju. Poslije toga datuma, s materijalom koji je prikupio Krescencije iz Iesia, nastaju *Asiški zbornik* (ili *Peruđinska legenda*) i *Legenda trojice drugova*.**

1289. **– 18. kolovoza: bulom *Supra montem* Nikola IV. službeno uspostavlja Treći franjevački red, priključujući mu prethodne pokorničke pokrete.**

1305. **– Ubertino Kasalski, pritvoren na La Verni, piše prvu verziju svog djela *Arbor vitae crucifixae Jesu Christi* (*Stablo raspetog života Isusa Krista*).**

1318. **– Nastaje *Ogledalo savršenstva.***

1325. – **Anđeo Klarenski završava djelo *Knjiga kronika ili nevolja Reda manje braće.***

1327–1337. – **Nastaju *Zgode bl. Franje i njegovih drugova*, odakle će, vulgarizacijom nepoznatog autora, nekoliko desetljeća kasnije nastati čuveni *Cvjetići*.**

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani (str. 47-54)

Sveti Franjo i dijete Isus

Prvi životopis sv. Franje,

Vita prima s. Francisci

(1228-1229)

fra Toma Čelanski,

prijevod Damjan Damjanović.

Jaslice što ih je načinio za Dan rođenja Gospodnjega

(...) 84. Njegova najveća pozornost, posebna želja i vrhovna nakana bijaše: uvijek i u svemu opsluživati sveto evanđelje i sa svom budnošću, svim nastojanje, najvećom željom duha i svim žarom srca provoditi "nauk Gospodina našega Isusa Krista i slijediti njegove stope". U neprestanu je razmatranju sebi dozivao u pamet njegove riječi i pronicavošću duha opetovano je razmišljao o njegovim djelima. Njegovu je pamet napose zaokupljala poniznost što se objavila Utjelovljenjem i ljubav što se očitovala u Muci; tako je jedva htio razmišljati o nečemu drugom. Treba se zato sjetiti i čuvati u časnoj uspomeni ono što je učinio tri godine prije svoga slavnoga preminuća (29) kod gradine koja se zove Greccio na Dan rođenja Gospodina našega Isusa Krista. u onom je kraju živio neki čovjek imenom Ivan. Uživao je dobar glas, a bio je još boljega života. Blaženi Franjo ga je na poseban način ljubio jer, premda je u svom kraju uživao glas čovjeka plemenita i vrijedna svake hvale, pogazio je plemenitost tijela, a stekao plemenitost duha. Njega je blaženi Franjo, kao što je često običavao, petnaestak dana prije Božića pozvao k sebi i rekao mu: "Ako želiš da ovogodišnji Božić proslavimo u Grecciu, požuri se i brižljivo pripravi što ću ti reći. Želio bih obnoviti uspomenu na ono Dijete koje je rođeno u Betlehemu i na njegove djetinje potrebe i neprilike, tj. kako je bilo smješteno u jaslice i položeno na slamu u nazočnosti vola i magarca (30) da bi se to moglo tjelesnim očima gledati". Kad je to ovaj dobri čovjek čuo, brzo je otišao i na spomenutome mjestu pripravio sve što je svetac rekao.

85. I približio se dan veselja, došao je dan klicanja. Iz mnogih mjesta pozvana su braća. Muškarci i žene onoga kraja prirediše prema svojim mogućnostima svijeće i zublje da bi rasvijetlili noć koja je blistavom zvijezdom rasvijetlila sve dane i godine. Napokon je došao svetac Božji. Kad je vidio da je sve pripravljeno, obradovao se. Pripravljene su jaslice, donesena je slama, dovedeni su vol i magarac. Čast se ondje iskazivala jednostavnosti, uzvisivalo se siromaštvo, preporučivala se poniznost, a Greccio kao da postade novi Betlehem. Noć, rasvijetljena poput dana, bijaše ugodna i ljudima i životinjama. Pristiže narod i novom se radošću raduje novom otajstvu. Šuma odjekuje glasovima, a na zanosto klicanje odgovaraju stijene. Braća pjevaju, dužnu hvalu Gospodnju daju, i svu noć odjekuje zanosno klicanje. Svetac Božji stoji pred jaslama, od silnog ganuća uzdiše, shrvan krotkošću, a ispunjen čudesnom jakošću. Jasle su oltar gdje se služi svečana misa; u neočekivanoj utjehi uživa svećenik.

---

(29) Bilo je to dakle 25. prosinca 1223.
(30) Evanđelje ovih dviju životinja ne spominje. No spominju se u zapisanoj predaji već tamo od IV. st., a to ima svoj korijen u proroka Izaije gdje čitamo: "Vol poznaje svoga gospodara, a magarac jasle gospodareve - Izrael ne poznaje, narod moj ne razumije" (Iz 1,3).

86. Svetac Božji oblači levitsku odjeću, jer bijaše đakon, i zvonkim glasom pjeva evanđelje. A njegov glas! Glas je to neodoljiv, glas sladak, glas jasan, glas zvonak! Sve poziva na najveću nagradu. Zatim propovijeda okupljenom narodu. Njegove riječi o rođenju siromašnoga kralja u malom gradu Betlehemu teku poput meda. A često je, kad je htio izgovoriti presveto ime ISUS, govorimo silnim žarom. Nazivao ga je betlehemskim Djetešcem, a ime BETLEHEM izgovarao je poput ovce koja bleji. Usta su mu bila ispunjena glasom, ali još više slatkim osjećajima. Kad bi spominjao betlehemsko Djetešce ili izgovarao ime ISUS, sve bi oblizivao usne, jer je sretnim nepcem kušao i gutao slatkoću ove riječi. Množe se ondje darovi Svemogućega, a neki kreposni čovjek imao je viđenje. Vidio je naime kako u jaslama leži prestrašeno Djetešce i Božjega sveca koji Djetetu pristupa kao da ga hoće oda sna probuditi. To viđenje nije bilo neumjesno, jer je Dijete Isus bilo zaboravljeno u srcima mnogih u kojima je djelovanjem milosti po njegovu sluzi Franji bilo probuđeno i duboko utisnuto u vjerno pamćenje. Konačno je dovršeno svečano bdjenje i svi se radosni povratiše kući.

87. Sačuvano je sijeno koje je bilo prostrto u jaslama, da bi Gospodin sačuvao domaće životinje kao što je umnožio svoje sveto milosrđe. I tako se postupalo. Mnoge životinje u onome kraju koje su imale različite bolesti, ako su jele od ovoga sijena, bile su oslobođene od svojih bolesti. Štoviše, i žene koje bi imale težak porod, kad bi na se stavile nešto od ovoga sijena, sretno bi rodile. Ondje bi vjernici obaju spolova, pogođeni kakvom bolešću, zadobivali zdravlje. Mjesto jaslica posvećeno je time što je ondje podignut hram Gospodnji, a na čast blaženoga oca Franje povrh jaslica je načinjen oltar i posvećena crkva da bi ondje gdje su jednoč životinje jele sijeno ubuduće ljudi za zdravlje duše i tijela blagovali tijelo neokaljanog i netaknutoga Jaganjca, Gospodina našega Isusa Krista, koji nam se s najvećom i neizrecivom ljubavlju dao za hranu, on koji s Ocem i Duhom Svetim živi i kraljuje Bog uvijek i slavan kroz sve vijeke vjekova. Amen.

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 292-293.

Sv. Franjo propovijeda na prvoj ponoćki

Život sv. Franje

Vita s. Francisci

(1232-1235)

fra Julijan Špajerski

(...) 53. Osim toga tri godine prije sretne smrti blaženoga Franje dogodi se jedna čudesna stvar koju, puštajući po strani mnoge druge, smatram vrijednom spomena. Sam naime sveti muž posebno je ustrajno razmatrao sve što se zbivalo oko Krista i od onoga što se pripovijeda u svetim knjigama evanđelja nije htio, koliko je mogao, prekršiti nijednu jotu ni zarez. Štoviše, od svega što je našao zapisano o Kristu, više od svega što se događalo u njegovu životu želio je iskusiti Gospodinov *slatki jaram i lako breme* (usp. Mt 11,30). - Kad se dakle jednom bližila svetkovina Gospodnjega rođenja, želeći što vjernije predočiti ponizno siromaštvo djeteta Spasitelja koje se rađa u Betlehemu, čovjek je Božji poslao nekoga pobožnog plemića imenom Ivan u grad Greccio. On mu je pribavio vola, magarca i jasle za radost nadolazećeg slavlja.

54. Došla je napokon svečana noć, bijaše ondje blaženi Franjo s mnogo braće okupljene oko njega. Stavlja se dakle slama u pripremljene jasle, dovode se za jasle vol i magarac i tako se s radošću započinje svečano bdjenje. Pošto se dakle iz raznih mjesta slilo mnoštvo puka, postala je ona noć puna neuobičajene miline, osvijetljena svijećama i bakljama, i po novom se obredu slavi svetkovina novog Betlehema. I braća su molila dužne hvale Gospodinu; a svi koji bijahu prisutni pljeskahu novim radosnim pjesmama. Pred jaslama pak stajaše blaženi Franjo; stajaše, velim, pun uzdaha od radost; stajaše obliven neizrecivom slašću. Napokon nad tim se jaslama slavi svečana sveta misa, kad i sam sveti Božji levit, odjeven u svečanu odoru, zvonkim glasom naviješta evanđelje, a potom puku slatko propovijeda o siromašnome Kralju rođenu u Betlehemu. A toliko ga slatka ljubav prema već rečenomu Kralju djetetu obuzimaše da ga, kad je htio imenovati Isusa Krista, gotovo tepajući od prenježne ljubavi nazivaše "betlehemskim djetešcem".

55 Ali da se ne bi mislilo kako je sve ovo učinjeno bez Božjeg poticaja, ovako čudesno viđenje ondje je imao neki krepostan čovjek. Vidio je naime kako blaženi Franjo prilazi k često spominjanim jaslama i kao iz teška sna budi nekog dječačića koji ondje, činilo se, ležaše mrtav. Vjeruje se dakle kako je Gospodin Isus Krist onome koji je na ovaj način razmišljao o njegovu djetinjstvu to objavio kao razložno; jer onaj koji je u srcima mnogih po zaboravu usnuo i umro, po nauku i primjeru blaženoga Franje probuđen je i vraćen u sjećanje. Pošto se dakle toliko slavlje svršilo s veseljem, svatko se veseo vratio svojoj kući. - Sačuvanom slamom iz jasala na razne su načine otklonjene mnoge opasnosti od ljudi obaju spolova, a i bolesnim nerazumnim životinjama pružen je lijek ozdravljenja. - Nadalje, mjesto jasala biva posvećeno kao *Dom Gospodnji* (usp. 1 Kr 8,63), a oltar načinjen nad samim jaslmama biva posvećen na čast svetoga oca i kao spomen na taj događaj.

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 393-394. (U izvorniku piše *Dom Jahvin*, napomena Milan Kušnjačić)

Sv. Franjo (desno) razgovara s plemićem

Vol i magarac

Seljaci s bakljama ispred špilje.

Sveti Franjo i dijete Isus

Legenda o sv. Franji u stihu

Legenda s. Francisci versificata

(1283)

Henrik Avranški

(...)

Tako je jednom rođenje Kristovo slaviti htio,
Pa je naložio da se načine jaslice; vol i
Magarac sijeno - svoju hranu - dovuku; i sve se
Nabavi što je nužno da se Djevičin porod
Dostojno predstavi. Narod se skupi u crkvi da slavi
Svetu službu; zasvijetle svijeće, zamiriše tamjan.
Nakon jutarnje molitve počne se slaviti misa.
Toga blagdana; Franjo snažno, medenim glasom
Pročita evanđelje, zatim je narodu, što je
Sjeo, propovijedao, te je *stvrdnuta srca* (usp. Iv 12,40)
Mekšao, a iz tvrdoga kamenja tekle su rijeke.
Osjećaj krivnje miješao se s radošću, suze su pljeskom
Bivale sušene, ruke što plješću vlažne od plača.
Blagdanska pjesma se produži kroz cijelu tu noć i
Sljedeći dan - svi slavljahu Dijete što rodi ga Djeva.

Primajući otajstva što sa nj su slavljena, Krist je
Nagradom uzvratio: blago što ga je bolest
Nadula, ozdravi jedući preostalo sijeno.
Dotičući to sijeno trudnice što su se dugo
Mučile lako su se rješavale boli, a djeca su
Bez teškoća izlazila kroz raširen otvor.
Mjesto tih jasli je sada, na radost cijeloga puka,
Mala kapela posvećena svetome Franji.

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 496-497.

Asiški zbornik

ili

Peruđinska legenda

Compilatio Assisiensis
seu
legenda Perusina

(1244-1260)

(...)

14

U subotu uvečer nakon večernje, kad se blaženi Franjo preselio Gospodinu, prije nego što se spustila noć, mnoštvo je ševa doletjelo iznad krova kuće u kojoj je ležao blaženi Franjo, ali nisu visoko letjele, nego su naokolo lijetale i pjevale. Mi koji smo bili s (usp. 2 Pt 1,18) blaženim Franjom i koji smo ovo o njemu napisali svjedočimo (usp. Iv 21,24; 3 Iv 12) da smo više puta čuli kako govori: »Budem li razgovarao s carem, molit ću ga da iz ljubavi prema Bogu i na moju molbu izda pisanu naredbu: Neka nijedan čovjek ne ubija sestre ševe i neka im ne čini nikakvo zlo. Isto tako neka bi odredio da svi upravljači gradova i gospodari tvrđava i sela imaju svake godine na Božić narediti ljudima da po putovima izvan gradova i tvrđava nabacaju pšenice i drugoga zrnja da bi napose sestre ševe i druge ptice imale hrane na dan tolike svetkovine. I neka iz poštovanja prema Sinu Božjemu, koga je blažena Djevica, njegova Majka, položila u jasle (usp. Lk 2,7) između vola i magarca, te noći svaki čovjek stavi obilno krme braći volovima i magarcima. Isto tako neka bogataši na Božić nahrane sve siromahe.« Blaženi je Franjo svečanije slavio Rođenje Gospodinovo negoli ostale Gospodinove blagdane jer, iako je Gospodin i po otajstvima ostalih svetkovina izveo djelo našega spasenja, ipak kad nam bijaše rođen (usp. Iz 9,6), kao što je govorio blaženi Franjo, on nas je spasio. Zato je htio da svaki kršćanin toga dana radosno kliče u Gospodinu i da svaki čovjek za ljubav njemu koji nam je dao samoga sebe (usp. Tit 2,14) bude radosno darežljiv ne samo prema siromasima nego također i prema domaćim životinjama i prema pticama.

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 596

Car

Sv. Franjo hrani ptice

Češljugar na hranilici sa suncokretom, Gornji Stupnik, 6.2.2021.

Snimio Milan Kušnjačić

Drugi životopis sv. Franje

Vita secunda s. Francisci

(1246-1247)

fra Toma Čelanski

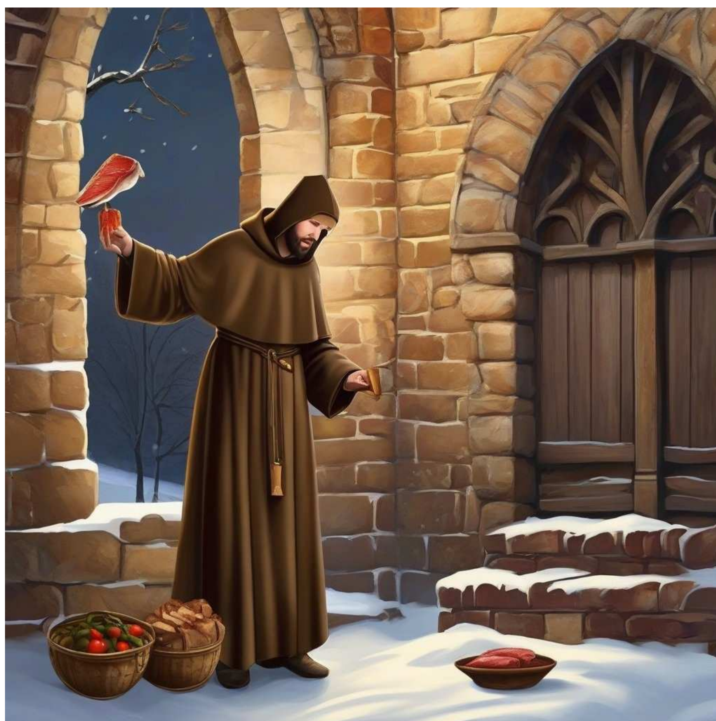
(...)

Božićna pobožnost, i kako je htio da se svima pritekne u pomoć

199. Rođenje djeteta Isusa slavio je neizrecivom radošću, više negoli druge svetkovine. Nazivao je Božić svetkovinom nad svetkovinama, jer je Bog, postavši malenim djetetom, bio priljubljen uz ljudske grudi. Likove onih djetinjih udova nježnom je mišlju ljubio, a profinjeno suosjećanje s Djetetom prouzrokovalo je u njegovu srcu da je poput nejake dječice tepao slatke riječi. Njegovo mu je ime u ustima bilo slatko poput meda i medovine. Kad se povela riječ o tome da se na Božić ne jede meso, jer bijaše petak, bratu Moriku je odgovorio: »Griješiš, brate, jer petkom nazivaš dan kad nam je rođeno Dijete. Hoću« – reče – »da toga dana i zidovi jedu meso, pa kad to ne mogu, neka se njime samo namažu!«

200. Htio je da bogataši toga dana dosita nahrane siromahe i gladne, a volovima i magarcima da se dade više nego obično krme i sijena. »Kad bih se« – rekao je – »našao kod cara, zamolio bih ga da izda opću odredbu da svi kojima je moguće po putovima prospu žita i sjemenja pa da ptičice, a napose sestre ševe, uživaju izobilje na dan tolike svetkovine.«

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 795-796.

Sv. Franjo na Božić maže zidove s mesnim odreskom

Veći životopis sv. Franje Asiškoga

Legenda maior s. Francisci

(1260-1263)

fra Bonaventura Banjoređijski

(...) 7. Dogodilo se tri godine prije njegove smrti. Da bi što je moguće svečanije proslavio uspomenu rođenja Djeteta Isusa kod gradine Greccio i razbudio pobožnost, od vrhovnog je svećenika zamolio i dobio dopuštenje da se to ne bi shvatilo kao neka novotarija. Dao je napraviti jasle, donijeti slame, dovesti vola i magarca. Pozvana su braća, zgrnuo se narod, šuma je odjekivala klicanjem. Ta je sveta noć po mnogobrojnim zubljama, po glasnim i gromkim pjesmama i sjaju postala vrlo svečana. Čovjek je Božji, obuzet pobožnošću, stajao pred jaslama. Bio je obliven suzama i ispunjen radošću. Ispred jasala slavila se svečana misa, a Kristov đakon Franjo pjevao je evanđelje. Nakon toga je nazočnom puko (sic) propovijedao o rođenju siromašnoga Kralja. Kad ga je htio nazvati imenom, zbog nježne ga je ljubavi nazvao Betlehemskim Djetešcem.

Neki je vitez, gospodin Ivan iz Greccia, čovjek krepostan i istinoljubiv, napustivši iz ljubavi prema Kristu vojsku, s čovjekom Božjim bio tijesno povezan. Taj je tvrdio da je u onim jaslama vidio vrlo lijepo djetešce kako spava. Činilo mu se kao da ga je blaženi otac Franjo objema rukama zagrlio i htio probuditi.

To viđenje pobožnoga viteza nije prihvatljivo samo zbog njegove svetosti nego ga potvrđuju nedvojbena istinitost i čudesa koja su nakon toga uslijedila. Franjin je naime primjer, što ga je svijet promatrao, razbuđivao srca koja su s obzirom na vjeru u Krista ohladila, a sijeno iz jasala, što ga je narod sačuvao, služilo je kao lijek bolesnim životinjama i uklanjalo od njih različite pošasti. Bog je po svemu tome proslavljivao svoga slugu, a čudesima je očitova djelotvornost njegove svete molitve.

Izvor: Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 969-970.

Vitez

Ogledalo savršenstva

Speculum perfectionis

(1318)

(Sabatierovo izdanje)

(...)

114

Kako je htio nagovoriti cara na donošenje posebna zakona da ljudi o Rođenju Gospodinovu dobro skrbe za ptice, vola, magarca i siromahe

Mi koji bijasmo (usp. 2 Pt 1,18) s blaženim Franjom i ovo napisasmo svjedočimo (usp. Iv 21,24) kako smo ga mnogo puta čuli da govori: »Ako budem govorio s carem, molit ću ga i nagovarati neka Bogu i meni za ljubav donese poseban zakon da nijedan čovjek ne lovi i ne ubija sestre ševe i ne čini im nikakvo zlo. Isto tako da svi gradonačelnici i gospodari utvrda i sela moraju svake godine, na dan Rođenja Gospodinova, prisiliti ljude na prosipanje žita i drugoga zrnja po putovima izvan gradova i utvrda da se na dan tolike svetkovine nahrane sestre ševe i druge ptice. I da svatko tko ih ima, iz poštovanja prema Sinu Božjemu koga te noći preblažena Djevica Marija između vola i magarca položi u jasle (usp. Lk 2,7), mora dobro nahraniti vola i magarca. Isto tako da bogataši toga dana moraju dobrim jelimanahraniti sve siromahe.«

Blaženi Franjo naime više štovaše Rođenje Gospodinovo nego druge njegove svetkovine govoreći: »Pošto nam se Gospodin rodio (usp. Iz 9,6; Lk 2,11), trebalo je da se mi spašavamo.« Stoga je htio da se toga dana svaki kršćanin u Gospodinu veseli i da svi za ljubav onome koji sebe dade za nas (usp. Iz 9,6; Lk 2,11) izdašno skrbe ne samo za siromahe nego i za životinje i ptice.

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 1196.

Kronika Salimbenea Parmskog

(...)
Božić u Grecciu

9. ... U samostanu Greccio, gdje je blaženi Franjo pjevao evanđelje za Božić, i prikazao betlehemskog dječaka s jaslama, sijenom i djetetom (str. 442); ovaj je događaj šire obrađen u njegovim legendama (str. 451).

Izvor:
Franjevački izvori-Fontes franciscani; str. 1626.

Sveti Franjo Asiški, Jens Joergensen, Zagreb, 2000.

(...) Otkad je bio u Svetoj zemlji i u Betlehemu, gojio je osobitu ljubav prema božićnom blagdanu. Jedne je godine Božić pao na petak i brat je Morico zastupao među braćom mišljenje kako se te godine ne bi smjelo jesti meso na Božić. "Kad je Božić, onda nema petka", odgovori Franjo. "I kad bi zidovi mogli na taj dan jesti meso, dao bih ga i njima, a kad ne mogu, barem ću ih namazati s njim!" Često je govorio: "Da poznam cara, molio bih ga da svima naloži, neka na taj dan bace pticama žita, osobito našim sestrama ševama, a tko ima blaga, neka mu na taj dan od ljubavi prema novorođenom Isusu dade što bolju krmu. A bogataši trebaju na taj dan nahraniti sve siromahe!" (Čel. *Vita sec. II*, 151 (d' Alenc.), *Spec. perf*, gl. 114.)

God 1223. zamislio je Franjo proslaviti Božić kako svijet još nije vidio. U Grecciu je imao prijatelja i zaštitnika imenom Messer Giovanni Vellita, koji je njemu i njegovoj braći darovao pošumljenu pećinu nasuprot Greccija, da se tamo nastane. Toga čovjeka pozove Franjo u Fonte Colombo i kaza mu: "Želim božićnu noć proslaviti s tobom, pa čuj kako sam to zamislio! U šumi kraj samostana naći ćeš pećinu, u nju ćeš staviti jaslice pune sijena. Dovest ćeš vola i magarca, upravo kao u Betlehemu. Rado bih jednom ozbiljno proslavio dolazak Sina Božjega na zemlju i svojim rođenim očima vidio kako je htio biti siromašan i kukavan poradi nas".

Giovanni Vellita uredi sve kako mu reče Franjo, a Svete noći oko ponoći, dođu braća iz Fonte Colomba i skupi se sav narod iz okoloce. Svi su donijeli goruće zublje, a oko jaslica su stajala braća sa svijećama, te se u pećini vidjelo kao da je bijeli dan. Misa je služena nad jaslicama, koje bijahu mjesto žrtvenika, da i i tu bude božansko dijete nazočno pod prilikama kruha i vina, kao što bijaše nazočno tijelom u Betlehemu. Giovanniju Velliti načas se pričini kao da vidi u jaslama pravo dijete, ali kao da je mrtvo ili da spava. Brat Franjo dođe k djetetu, uzme ga u ruke i dijete se probudi. Smiješilo mu se i gladilo ručicama njegovo obraslo lice i sivu, grubu haljinu... A ova prikaza ne iznenadi ni najmanje Giovannija Vellitu; jer je Isus već bio mrtav u mnogom i mnogom srcu ili barem bijaše zadrijemao, a brat je Franjo svojom besjedom i primjerom opet oživio božansko Dijete ili ga probudio iz sna.

Kad je otpjevano Evanđelje, stupi pred narod Franjo kao đakon. "Duboko uzdišući pun skrušene pobožnosti, prožet čudnom radošću, stajaše Božji svetac pokraj jasala", veli Toma Čelanski. (*Vita prima I*, c. XXX. Cfr. *Tractatus de miraculis* c. III, br. 19.) "I njegov glas, njegov jak i blag glas, njegov čist i zvonak glas pozivaše sve da traže vječna dobra".

Brat Franjo propovijedaše o djetetu Isusu.

"Riječima, iz kojih kaplje slast, govori on o siromašnomu Kralju, koji je ove noći rođen. Gospodin Isus u gradu Davidovu. I kadgod htjede izgovoriti ime Isus prevladao bi ga žar ljubavi i on bi mjesto toga rekao dijete iz Betlehema. Riječ Betlehem izgovorio bi kao janješce kad bleji, a kad bi spomenuo ime Isus, liznuo bi jezikom preko usnica, kao da kušava slačinu što je ostala iza toga imena. Nakon svete pobožnosti, koja je završila kasno u noć, svatko se vratio razdragan svojoj kući.

Na mjestu gdje su bile jaslice podigoše kasnije crkvu Gospodnju, a nad jaslicama izgradiše oltar u čast našemu svetom ocu Franji. I gdje su nekoć nerazumne živine jele iz jasala sijeno, tamo sada primaju ljudi na spasenje duše i tijela nedužno Janje, Gospodina našega Isusa Krista, koji je iz neiskazane ljubavi prolio svoju krv za život svijeta (...)

Život Sv. Franje Asiškoga, Yves Ivonides, Zagreb, 1963., str. 77-79.

Božić u Grecciu

(...)

Početkom prosinca krenuo je u rietsku dolinu. Približavao se Božić, divan blagdan Božje dobrote i ljubavi. Djetinja Franjina duša očekivala ga je svake godine s neopisivom radošću. Dolazak Sina Božjega u liku milog i ljupkog djeteta izazivao je u Franjinu srcu duboke i uzbudljive osjećaje zahvalnosti, sreće i ljubavi. Rođenje u štalici, jaslice i božansko Dijete u njima bili su za Franju izvor zanosa i nedostiživ primjer poniznosti i siromaštva. Njegova raspjevana, anđeoska duša kupala se u svjetlu božićne noći, a pjesma srca slijevala se s anđeoskim pjevom iznad betlehemskih polja.

Svaki Božić htio je doživjeti što snažnije i dublje. Te godine iskrsnula mu je u duši nova misao. Povjerio ju je svom prijatelju Ivanu Velitta, vlastelinu u Grecciu. On će u jednoj od svojih šuma izabrati podesnu pećinu, napraviti jasle, donijeti slamu i dovesti u nju vola i magarca. Na ulazu u pećinu treba prirediti jednostavan oltar na kojemu će se služiti ponoćka.

Na božićnu noć pristizali su ljudi sa svih strana s upaljenim svijećama u rukama. Oživjela je šuma i dolina. Točno u ponoć započela je sveta Misa. Pod zvjezdanim nebom, u šutljivoj šumi, zajedno s ponoćnim vjetrom zaorila je pjesma radosti u čast božanskom Djetetu. Svjetla zemlje i neba, glasovi anđela i ljudi, šum šume i kucaj srdaca - sve se ujedinilo u zajednički hvalospjev Božjoj dobroti i ljubavi.

Franjo je na Misi pjevao Evanđelje. Njegov glas - topao i milozvučan - razlijegao se brijegom i dolinom. Blagu vijest o dragom događaju slušale su te noći ptice u krošnjama, vukovi na proplanku, zvijeri na vrletima. U toj dragoj noći kao da je za čas svu prirodu ostavila njezina divljina, a blagost, milje i dobrota razlili se nebom, zemljom, morima... Divni Bože! Cio svijet se pretvara u jedno veliko srce koje osjeća tvoju bliskost, razumije tvoju ljubav pa u skladnom ritmu, zanosno i glasno, pjeva tvoju slavu.

Svijet se razišao iz Greccija, davno je utihnu Svečev glas u sabinskim klancima, ali od tada se prave jaslice za Božić po svim crkvama. Uz njih vjernici molitvom, a djeca svojim sunčanim pogledima izražavaju radost nad rođenjem Božjeg Djeteta.
Franjo nam je približio Isusa kao Marija u Betlehemu.

Božićne jaslice u špilji

Vječni zaljubljenik, Yves Ivonides, Zagreb, 2008., str. 251-252.

(...)
Prošli Božić Franjo je proveo u Betlehemu. Tada još na mjestu Isusova rođenja nije bilo zlatne zvijezde ni današnjega natpisa. Sve je bilo u stilu spilje i ubogarstva, pa mu je sijevnula misao. Zamoli prijatelja Ivana Vllitu da u šumici kamenitoga Greccija, na njegovu imanju, proslave Božić neobičnim načinom. U pećini će napraviti jasle, u nju uvesti vola i magarca, donijeti slamu, na ulazu podići oltar na kojemu će se služiti polnoćka. Ljubav je stvaralački dosjetljiva.

Smišljeno, učinjeno! Novost je bila tolika da su ljudi sa svih strana, neki izdaleka, s upaljenim svijećama, u skupinama, stizali pred spilju. Točno u ponoć počela je sveta misa. Pod zvjezdanim nebom, u šutljivoj šumi, zajedno s ponoćnim vjetrom, zaorila je pjesma radosti u čast Božanskoga Djeteta. Svjetla neba i zemlje, glasovi anđela i ljudi, šum šume i kucaji srdaca - sve se sjedinilo u zajednički hvalospjev Božjoj dobroti i ljubavi.

Franjo je na misi pjevao Evanđelje. Glas, topao i milozvučan, razlijevao se brijegom i dolinom. Blagu vijest o dragome događaju slušale su te noći ptice u krošnjama, vukovi na proplancima i zvijeri po vrletima. U toj najljepšoj nići kao da je za trenutak svu prirodu ostavila njezina divljina, a blagost, milje i dobrota razlili se nebom, zemljom, morima. Čitav svijet pretvorio se u jedno veliko srce koje osjeća Božju bliskost i shvaća njegovu ljubav pa u skladnu ritmu pjeva njegovu slavu.

Svijet se razišao iz Greccija, davno je utihnuo Svečev glas u Sabinskim klancima, ali od tada prave se jaslice za Božić po svim crkvama da bi se što zornije predočio dolazak Boga među ljude. Franjo je uvijek sav zoran. On treba živu sliku kao što je sam bio živa slika Božje milosti. Franjevaštvo će uvijek osjećati potrebu te zornosti: u životu, liturgiji, odijelu, umjetnosti, pjesmi, pobožnostima, u svemu...

Sveti Franjo i mali Isusek

Franjo, Nazareno Fabbretti, Sarajevo, 1982., str. 65-67.

Ivan Belitag gospodin iz Greccija, primi fratra koji je došao u njegov dvorac.

"Šalje me Franjo", reče redovnik. "i pita da li možeš doći k njemu u osamu Fonte Colombo".

Gospodin iz Greccija se odrekao trgovine oružjem, otkako je ušao u Treći red, red pokornika. Čovjek prije žestok i nasilan, sada je učinio da je izgubio sve što bi ga podsjećalo na rat i sukobe. Čim u da ga zove Franjo, odmah se uputu na konju prema njemu u osamljeno boravište.

Tame (sic) se franjo (sic) povukao kako se vratio iz Rima, da bi mogao živjeti u tišini i miru moleći i razmišljajući. Gore, u šumskoj tišini koju samo ometa šum potočića, iščekivao je Franjo blagdan Božića. Taj je dan za njega uvijek bio dan velike radosti. Proživljavao je siromaštvo Djevice sa njenim Sinom u Betlehemskoj špilji.

Raznježio bi se i u radosti okupljao svoju braću.

"Ovo je dan Gospodnji, pustimo se nutarnjem veselju i radosti", tumačio bi on.

Otkako je došao u Fonte Colombo malo po malo jednu misao je već do u detalje razvio. Te godine je želio slaviti Božić na novi način, siromašan, a u isto vrijeme zadivljujući. Zbog ovoga je poslao po gospodina iz Greccia.

"Ja bih želio", reče mu netom je došao, "s tobom slaviti nastupajući blagdan Otkupitelja. Sjetit ćemo se njegova rođenja u Betlehemu, da uvidimo sve siromaštvo koje je morao podnijete počevši od djetinjstva da bi spasio nas grešnike".

Vitez je stajao pitajući se na koji ga način može zadovoljiti. "Evo", objasni mu Franjo, "želio bih da u kakvoj spilji u brdu što ga posjeduješ podigneš kakvu štalu sa sijenom i da dovedeš vola i magarca, upravo onako kako je bilo u Betlehemu. Na božićnu noć doći ću ja i moji i molit ćemo zajedno u spilji".

Kad se pročulo da Franjo želi slaviti Božić gore, fratri okolnih pustinjačkih boravišta, pastiri i seljaci odluče slijediti ga. U noći bdijenja svijet se već primicao ka brdu Greccia. Ubrzo se oformila procesija sa bakljama po vrtoglavim stazama samoga brda.

Noć je jasna, nebo puno zvijezda, šuma odsijeva na svjetlu baklji. Na brdu je odjekivao pjev psalama što su ih fratri pjevali zajedno s okupljenim mnoštvom.

Franjo se polako pomicao gore uzbrditim putem. Veselje je učinilo da zaboravi i na bolest očiju. Vratio mu se onaj jaki glas i pjevajući u šumi prisjećao se svoje mladosti i pjeva po šumi Subazija. Pjevao je himan što ga je sam spjevao s riječima psalama.

"Bog je naša snaga. Bog je velik i presvet i iz visina je poslao svoga sina rođena od Djevice Marije. Slatko djetešce nam je dano i položeno u štalu."

U spilji je sve bilo pripremljeno. Između vola i magarca, što su ih jedva po uzbrdici doveli gore, stavljene su jasle sa sijenom. U jednom kutu bio je pripremljen oltar. Na oštrim izbočinama stijena postavljene su baklje da svijetle.

Uokolo na takvom svjetlu okupila se masa. Seljaci, pastiri, žene sa zaspalom djecom u naručju, iščekivali su kao da će se dogoditi čudo. Kao da se te godine prenio Betlehem na vrh brda Greccia. Gospodinovo rođenje nije bilo više tako daleko u prošlosti, ni u takvoj zemlji koju nikada nisu vidjeli, već je bilo na brdu koje su svi dobro poznavali, između onih šuma gdje su išli po drva, blizu pašnjaka gdje su čuvali svoja stada.

Franjo uđe u spilju obuzet trenutkom. Životinje su se primakle jaslama kao da im je bila jasna uloga koju su morale tumačiti. Franjo ih pomiluje i ostane diviti se jaslama punim sijena. Okrene se i uputi prema mnoštvu, zaustavi se kod jedne mlade majke s djetetom u naručju umotanom u ogrtač, koje je spavalo na njenom ramenu. Žena je razumjela i preda mu uspavano dijete. On ga pažljivo položi na sijeno. Nastavio je mali blaženo spavati, a otac i majka se spontano probliže (sic) jaslama.

Narod se divio sceni igotovo nježan do suza. Čudo se skoro dogodilo: sada su u spilji Isus,

Marija i Josip.
Pozove svećenika da započne svetu misu. Franjo je ministrirao, pjevao Evanđelje i htio propovijedati. Toliko je bio zanešen da je to teško učinio. Više je uzdisao doli govorio, a njegove bolesne oči punile su se suzama.
Bijaše to predivna noć. Nije bilo moguće zadovoljiti njihovo veselje kada su sašli s brda. Narod se okupi oko Franje želeći ga dotaći i svatko ga je htio štogod upitati.
Iako nije volio ovakvo divljenje njemu, ipak je bio zadovoljan, jer je mogao biti zajedno sa jednostavnim i siromašnim svijetom. Zadovoljan je, jer je njihovim očima i njihovim srcima predočio u ovoj noći sliku Betlehema i Djeteta Isusa.
Poruči im da ostanu u veselju i da to podijele i s drugima.
"Dapače", nadoda govoreći seljacima, "kad dođete kućama, idite u svoje staje i dajte dvostruki obrok sijena magarcima i volovima, sjećajući se onog vola i magarčića što su svojim dahtanjem zagrijali Dijete Isusa".
Gospodin iz Greccia nije dopustio da Franjo ode te noći. Povede ga sa sobom i svoj dvorac gdje je pripremio večeru i spavanje za njega i sve fratre koji su s njim došli. U dvorcu su još dugo razgovarali o onome što su doživjeli na brdu. Franjo je bio i sada jednako zanosan. Govorio je o radosti koju su morali ove noći doživjeti i ljudi i životinje.
"Kad bih mogao vidjeti cara", reče okrečući se domaćinu, "zamolio bih ga da izda naredbu da se božićne noći razbaca po putevima klasje i žito, da noćas i naše sestre ptice budu zadovoljne".
Domaćin je ostao bez riječi na ovu njegovu misao. Kad je Franjo izišao, on ode u žitnicu, uzme veliku vrećuz žita. Noću izađe podaleko i započne prosipati zrnje sve do dvorca
"Tako", reče u sebi,"sutra će biti lijep Božić i za naše sestre ptice".

Franjo hrani ptice

Živjeti evanđelje s Franjom Asiškim, Anton Rotzetter i Thaddee Matura, Zagreb, 1984, str. 41

Greccio - slavljenje Božića

1223. godine Franjo je u jednoj od mnogih nastambi u koje se često povlačio da zaroni u promatranje Boga. Sada je to Greccio u Rietskoj dolini. Za Božić se sjeti nečega naročitog. Htio bi Nevidljivi opipati, vidjeti, čuti, božićnu tajnu scenski prikazati, u slobodnoj prirodi i povezanu s Euharistijom. Zamoli dopuštenje u Pape da poveže već postojeće igre jaslica sa Sakramentom. I kad je sve gotovo, sakupi se veliko mnoštvo ljudi oko jaslica. Svećenik slavi Euharistiju, Franjo pjeva Evanđelje i propovijeda na temu "Deus semper minor": Bog je uvijek manji, u bespomoći još uvijek moćan, u smrti još uvijek živ, u malome velik, u Djetetu neshvatljivi Bog. (Usp. 1 Čel 84-87; LM X, 7).

Seljaci sa zubljama kod špilje

Sveti Franjo Asiški ilustrirani životopis, Valentino Turetta, Imotski, 1981, str. 54-55.

Jaslice u Grecciu

Približavao se Božić 1223. Gajdaši su svirali i pjevali svoje pastirske popijevke.

Franji - koji je neizrecivom ljubavlju ljubio Isusa - sinu u pameti veličanstvena zamisao. Pozove Ivana Velitu, imućnog gospodina i vrijednog trećoretca, pa mu reče: *"Želio bih oživotvoriti onu svetu noć. Vidjeti svjim očima Dijete Isusa kako se rodio u Betlehemu u štali, siromah i ubožan, iz ljubavi prema nama. Pođi u Greccio i potraži u šumi među stijenama prikladnu spilju. Pripremi jaslice sa slamom i dovedi vočića i magarčića. S braćom i narodim proslavit ćemo Gospodnji dolazak na zemlju"*.

Tako su iz Franjina srca, koje je bilo zaljubljeno u Krista, nastale one jaslice koje nas svake godine potiču da što bolje proživimo tajnu Božje ljubavi.

S velikim oduševljenjem sve je bilo pripravljeno za svetu noć. Došli su fratri iz udaljenih prebivališta. S upaljenim bakljama napravili su vijenac oko pećine. Pridružili su se ljudi i žene iz obližnjih zaselaka.

O ponoći je započela sv. Misa. Franjo je bio đakon i pjevao Evanđelje o Gospodnjem rođenju. Potom je milozvučno govorio o velikoj tajni Spasiteljeva rođenja.

Kad je u jaslice položio dječji kip, svi su nazočni bili zaneseni i učinilo im se kao da je ono drveno djetešce oživjelo i micalo se kao živo.

Tim je čudom Isus htio nagraditi Franjinu neizrecivu ljubav a ustanovom jaslica htio je svake godine opčarati milijune djece i zagrijati milijune hladnih i nehajnih srdaca.

PRVE JASLICE U GRECCIU

Prve jaslice u Grecciu

Brat Franjo, Julien Green, Zagreb, 2004., str. 274-276.

Božić

Prije napuštanja Rima Franjo dobiva od pape (...) pravo da slavi Božić s posebnim sjajem i prema svojim osobnim zamislima. Izabrao je Greccio, jer je gospodar mjesta Giovani di Velita, koji je "manju važnost pridavao plemenitoj krvi nego plemenitoj duši", poklonio Franji šumovitu planinu koja se uzdizala nad njegovim selom na litici i nad dolinom Riettija sve do plavičastih brda koja su se pružala na horizontu.

Na čvrstoj kamenoj podlozi Franjo je podigao malo samotište koristeći kao obično jednu od špilja koje mu je ponudila priroda. Ona je pretvorena u kapelu. Na njegov zahtjev unutra su postavljene jasle bogato napunjene slamom. Uvedoše vola i magarca, svjedoke koje zahtijeva predaja.

Usred noći, buktinje se upališe a okolno stanovništvo penjalo se sa svih strana kroz drveće s plamenom u ruci tako da su planinske staze treptale poput potoka svjetlosti. Jedan je svećenik došao održati misu koja je slavljena kraj jasala pretvorenih u jaslice, *presepio* tako drag Talijanima, a Franjo je, odjeven u dalmatiku đakona, čitao evanđelje rođenja. Mnoštvo zadivljeno ponovnim otkrićem velikog otajstva pažljivo je pratilo i najmanje pojedinosti svečanosti i mnogima se učini da su vidjeli na Franjinim rukama Dijete okupano sjajem. Vjera srednjega vijeka, bliža djetinjstvu od naše, nagonski je tumačila vjerske istine viđenjima koja su bolje govorila njenom srcu.

Ova je noć imala izuzetnu blagost koja nije nikada zaboravljena. Braća su pjevala u šumi a svjetla su nježno sjala posvuda kao da se stapaju u erupciju neočekivanog veselja i odgovaraju na tamni sjaj neba. Bila je to naša polnoćka, prva, puna one poezije koju je jedino Franjo Asiški bio u stanju naći. (...)

Sveti Franjo i dijete Isus

Nauk i djelo Franje Asiškoga u hrvatskome pjesništvu i prozi od 16. do kraja 18. stoljeća (Doktorska disertacija), Mirko Tomasović, Zagreb, 2004., str. 229-230.

(...) Jerolim Filipović se u propovjednoj katehezi koristi i Svečevim primjerom kao uvodnim motivom u poetskom opisu Badnje večeri i slavljenja Božića kao blagdana radosti i ljubavi prema Djetetu Isusu, što opisuju i Svečevi životopisci (Usp. "*Čovjek je Božji obuzet pobožnošću stajao pred jaslama. Bio je obliven suzama i ispunjen radošću. Ispred jasala se slavila svečana misa, a Kristov đakon Franjo pjevao je evanđelje. Nakon toga je nazočnom puku propovijedao o rođenju siromašnoga Kralja. Kad ga je htio nazvati imenom, zbog nježne ga je ljubavi nazvao Betlehemskim Djetešcem*." Bonaventura, 1981:101/X/7; FF, 1998:605 (1186))
Nakon uvodnog motiva Svečevih božićnih jaslica, slijedi uzneseni i svečani opis obiteljskoga praznikovanja Isusova rođenja.

"Evo ovako dočekuje se i sprovodi taj radosni blagdan pravi kršćanin, sav proniknut svetimi čuvstvi ljubavi i zahvalnosti prema malenomu Isusu. I vidljivo slavi on taj sveti spomen na rodjenje svoga Spasitelja u svojoj kući, praveć si po primjeru sv. Franje Asiškoga jaslice i steruć si sobom slamu. Za cielo liepo je i ganutljivo viditi pravu kršćansku obitelj te svete večeri i tih sv. Božić dana, kako se sa Kristom i u Kristu blaži i raztapa od milinja u svetom veselju, i oduške daje tim svetim čuvstvom miloglasnom pjesmom Božićnom."
(Filipović, 1890:399).

Iako je za Jerolima Filipovića Franjo Asiški znak za radosno i zahvalno štovanje blagdana Isusova rođenja i tvorac prvih jaslica, on ne opisuje njegovu proslavu Božića, nego nizom retoričkih pitanja i sugestijom blagdanskoga ozračja nastoji u čitatelja potaknuti uzneseno i pobožno raspoloženje. Stoga je motiv jaslica Franje Asiškoga u funkciji propovjednikove sugestije svečanoga i blagdanskoga ugođaja.

***"Tko da si ne želi biti tih dana u takvoj pravoj kršćanskoj kući? Tko da se i sam ne uznese medju takvom kršćanskom obitelju do svoga spasitelja srcem, te mu se svom dušom presmierno ne pokloni? Tom svečanom i radostnom zgodom vesele se i uzhićuju do pravoga zanosa pravednici Božji, tom zgodom se lievajući radostinske suze, ožalošćeni i trpeći ljudi, a ta sv. noć i taj sv. dan Božić potresa dušom istome griešniku."* (Filipović, 1890:399). (Ibid)**

Povijest sv. Franje Asiškoga II. dio (1919) Lav le Monier (Zagreb, 1919., str. 62-64)

(...) Franjo se okoristio svojim boravkom u Rimu, da izvede osnovu koju je odavna u svojoj pameti snovao. On je gojio veliku pobožnost prama rođenju našega Gospoda. To je, rekao bi često, svetkovina nad svim drugim svetkovinama. Tko je uvjeren, da nema tako mlakih i nehajnih kršćana, koji ne bi osjetili živi utisak milosti, kad bi se mogla vidljivim načinom predočiti tako velika božanska dobrota. Do onoga ga je u tom samo jedna stvar ustavljala. Da bi se naime Crkvi učinila velika ta novost?. Tu on svoju sumnju očitova papi. Sasvim prijatni oedgovor neizrecivom zadovoljnošću napuni srce našega franje, koji nijednoga časa ne počasi, nego odmah na 10. prosinca pozva jednog gospodina iz Grećija, nekoga Ivana, čovjeka iz odličnoga roda, a još odličnijega duha. Budući da je bio vrlo odan i privržen Franji, reče mu ovaj: "Ja bih želio s tobom proslaviti božićnu noć, te ako pristaneš, evo kako ćemo to učiniti. Ti ćeš izabrati u svojoj šumi kakovo krasno mjesto ili spilju, ako je tu ima; u njoj načini jaslice, u ove metni malo sijena, a za njih priveži vola i osla: to će biti upravo kao u Betlehemu. Ja bi htio, koliko je moguće vidjeti na svoje oči porođenje i uboštvo božanskoga Djetešca". Ivan rado pristane na prijedlog svoga prijatelja. Sve se dakle pripravi, kako je bilo ugovoreno, te su i braća u samostanu bila obaviještena o tom prizoru; uz to još na Franjinu želju dođu na svečanost i žitelji iz susjednih sela. U određeno vrijeme veliko mnoštvo naroda s lučima i svjetiljkama u ruci, stiže na označeno mjesto da budu nazočni tome ganutljivom obredu. Sva je šuma izgledala kao u vatri, a noćnu tamu obratile su baklje u bijeli dan. Braća su veselo pjevala božićne pjesme, koje je skupljeni pobožni narod i odziv pećina s njima divno opetovao. Franjo je stajao na čelu svima i prvi do štalice te tako skrušeno i pobožnošću shrvan, veli njegov povjesničar, promatrao otajstvo utjelovljenja, da nije izgledao kao čovjek, nego kao pravi anđeo nebeski. (1)

U pol noći započe sv. Misa upravo kod jaslica. Svetac se obuče u levitsko ruho, te slatkim i milozvučnim glasom otpjeva sv. evanđelje. Duša mu je posve zaronila u pobožnost, promatrajući ganutljivi opis porođenja Isusova po sv. Mateju. Zatim propovijedaše okolo stojećemu narodu o porođenju ubogoga Kralja i o slavi Betlehema, toga maloga, ali zauvijek glasovitoga grada. (2) Neizrecivom nježnošu i ljubavlju nazivao je Spasitelja betlehemskim Djeteščem, a izgovarajući tu riječ Betlehem, oduljivao glas, kao da je htio oponašati ovcu kad bleji. (3) Kad bi pak izgovarao ime Isusovo, oblizivao bi usne, kao da bi med okusio. Obuzelo bi ga neko sveto djetinjstvo, slaveći sv. Djetešce. Svi su nazočni bili u nekom svetom ushićenju, a odlični i vrli prireditelj svečanosti, Ivan Grećijski svjedočio je, da je vidio u jaslicama djetešce divne ljepote, zaista božansko Djetešce, koje se činilo kao da spava, a Franjo ga nježno ljubio, kao da ga je htio probuditi. Takova je bila ta "divna noć", kako je zove pobožni pisac "Dies irae". To je nazočne tako ganulo, te su mislili, da sudjeluju pobjedi prostote, uboštva i poniznosti, te se vesla srca vratiše svojim kućama i sačuvaše o svem, što su vidjeli, vječnu uspomenu, a kad je Franjo nakon pet godina uvršten u broj svetaca, na mjestu, gje je s njima slavio tu pobjedonosnu svetkovinu, podinuše kapelicu u čast novome svecu.

---

(1) I. Cel., pag. 70.
(2) I. Cel., I. c.
(3) Tada je živio u Crkvi divni dramatički genij, pun odvažnosti i smjelosti. Majka je mnogo dopuštala svojoj djeci. U našim su se katedralama slavila otajstva. Tu su se držale posve drugačije realistične svečanosti: osla, luđaka i t d. To je bivalo osobito na godišnjicu Porođenja Kristova Obrezovanja, na sv. tri Kralja, na mladence, kao također u dane, kad je ljudstvo, oslobođeno od đavla uživalo neizrecivo veselje: na Božić i na Uskrs. Tomu je sudjelovalo i samo svećenstvo. (Michelet, Hist. de France, tome II. p. 656.) Grećijska spiljica i Franjino polublejanje, posve se razlikuje od tog neurednog veselja.

Nova revija br. 3-4/1926, Petar Grabić; (str. 277)

Evanđeosko siromaštvo u životu sv. Frane (Dr. fra Juraj Božitković. - Makarska)

4. Franjina zaručnica.

Hristov naputak apostolima kod Mt. 10, 5b-15. poglavito je uplicao na razvoj Franjina najstrožega i najvišega, evanđeoskog siromaštva. On ga je uveo u najdublje razmatranje i nasljedovanje Hristova siromaštva u betlehemskoj štalici, kada je zorno u Greciju 1223. na Božić utemeljio pobožnost jaslica betlehemske noći [Bonar., Leg. maior. T. VIII. 535]. Pred ovim jaslicama on stajaše pun pobožnosti, orošen suzama i razdragan od veselja. (...)

Nova revija br. 3-4/1926, Petar Grabić, str. 373-374

Duhovna nauka sv. Franje Asiskoga,Fra l. Bajić - Visovac,

4. Kristocentrizam Franjine duhovne nauke.

Duhovnim životom mi ljudi bivamo dionici Božjega života. Isus Krist nam je zaslužio i pribavio ovaj duhovni život. Krist je dakle izvor našega duhovnog završenstva (sic). On je i put, uzor našega sjedinjenja s Bogom.

Povijest duhovnog života jednoglasno priznaje, da je sv. Franjo najjači sredovječni pokretač štovanja i pobožnosti Utjelovljenoj Riječi. Njemu je Evanđelje otkrilo Krista, a on je svojom neobičnom čuvstvenošću potican milošću Božjom, stao otkrivati kršćanskim dušama Č o v j e k a-Boga u Betlehemu, na Kalvariji i u Euharistiji. Franjo je svojom pobožnošću ka Kristovu Čovječanstvu p r i b l i ž i o Isusa čovječjem srcu i pokazao je svakom kršćaninu, da je Kristovo čovječanstvo najbliži put, kojim ćemo upoznati i zaljubiti se u Kristovo Božanstvo, a kroza Nj ćemo doći k našemu Ocu nebeskom.

Celano pripovijeda, da je posebnom privlačnošću Sveca osvajala poniznost Utjelovljenja i ljubav, koju nam je Krist na Križu očitovao, da je jedva mogao na išta drugo i misliti. (26) Franji je Božić svetkovina nad svim svetkovinama, jer na taj dan Bog je postao malo dijete i hranio se majčinim mlijekom. (27) On bi se vas duhovno topio od milinja, kad bi si predočio sliku Isusova rođenja, te umišljajući pred sobom malo djetešce kao najnježnija majka govorkao bi kakve slađahne riječice. (28)

Prije sv. Franje u nekim rimskim bazilikama nalazimo božićne Jaslice. Donesene su od Istoka sa istočnjačkim osobinama ukočenosti i patosa. Pred njima su posjetioci učili, kakve bi imale biti betlehemske Jaslice. Zadovoljavale su samo umnu znatiželjnost. Franjo prvi oživljuje mrtve Jaslice rimskih bazilika, te u Greccio iznosi na pozornicu živu sliku Kristova rođenja. U ovoj drami, pred očima na tisuće pobožnih duša Svetac želi "da predoči uspomenu onog djetića, što se rodio u Betlehemu i htjede da za nas pretrpi sve nepogodnosti rođenja; želim, reče, da mojim tjelesnim očima vidim, kako je on ležao u koljevci i počivao na slamici među volom i tovarčićem". (29)

---

(26) Celano I. 84.
(27) Celano II. 199-200.
(28) Ibi.
(29) Celano I. 84-86.

Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti svetoga Franje, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1927., str. 33-34; 50-51; 74-75

Pinxit: prof. Bauer. *(Fot. Fr. Filip Oštir, O. F. M.)*

Sv. Franjo u prirodi. – S. Franciscus inter animalia.

(Zastor na pozornici samostanske dvorane na Trsatu. – Proscenii velum in aula Conventus, Trsat.)

Sv. Franjo u prirodi. (Zastor na pozornici samostanske dvorane na Trsatu.) Slika u Spomenici, stranica 56.

Nakon puta u sv. Zemlju, sv. je Franjo sačuvao posebnu pobožnost prema djetinjstvu Isusovu za božićnu svetkovinu. Govorio je, da bi taj dan trebalo nahraniti sve ptice i životinje na spomen životinja kod jaslica Gospodnjih. Isto tako da bi morali bogataši daj dan obilno pogostiti sve siromahe. Zato je htio god. 1223. proslaviti taj blagdan tako, kako još nije svijet vidio. Pozove dakle svoga dobrotvora Ivana Velita, koji je braći poklonio romantični Fonte Colombo, pa ga zamoli, da mu uzajmi vola i magarca. Na to načini kod Grečia (Greccio) u jednoj spilji jaslice, gdje je bio smješten i oltar, pozove sve okolišne ljude u ponoći na sv. misu. Sve je bilo udešeno, kao kod narođenja Kristova. Nakon pretvorbe opaze ljudi, da se u jaslicama pojavilo pravo djetešce Isus. Sv. Franjo mu se približi, primi ga na svoje ruke, a božansko ga djetešce pomiluje ruicom po njegovom garavom licu... Nakon zadnjeg evanđelja, Franjo odjeven đakonskim odijelom, govorio je tolikim zanosom o djetešcu Isusu, da je sav svijet ostao uronjen u najsvetije misli i čuvstva, kao nekada pastiri kod pravih jaslica Kristovih u Betlehemu... Otada se proširila po cijelom svijetu pobožnost pravljenja jaslica za božićnu noć... (...) (str. 33-34)

(...)Ljubav je njegovu rasplamsala osobito pomisao na Kristovo utjelovljenje i njegovo trpljenje. Toma Celano kaže: "Poniznost Isusova rođenja i ljubav njegova trpljenja tako su okupljale dušu svečevu, da mu je mučno bilo misliti na što drugo". (Thom. Cel. I. n. 84.)

Jaslice i križ, to su uopće dva pola svečeve pobožnosti. A os, oko koje se pokretao sav njegov unutarnji religiozni život, bila je vječna ljubav. Ljubav progovara preko jaslica, ljubav izvire iz križa. Zato su serafskom ocu jednako dokaz božanske ljubavi jaslice i križ. Plan božanskog otkupljenja prepleten je veseljem i boli. Zato Franjo punom odanosti i ljubavi prislanja na grudi božićno djetešce, odraz veselja i radosti, ali jednakim osjećajem ljubavi diže ruku prema križu, da primi na sebe i prožme u sebi sve, što je sadržano u simbolici križa. "Svetkovinu rođenja djeteta Isusa, piše dalje isti T. Celano, slavio je većim duševnim veseljem i ćutljivijom ljubavi i pobožnosti nego li ostale velike svetkovine. On ju je nazivao svetkovinom nad svetkovinama, jer je u njoj najuzvišeniji Božji Sin postao siromašno ljudsko dijete. Sliku Kristovih povoja on bi poljubio golemom požudom duha, a sažaljenje s njime, koje se prolilo u njegovo srce, činilo je, da je on poput djeteta tepao riječi pun slatke raskoši". (Thom Cel. II. n. 199.) Jest preveliku nježnost, jednostavnost duše i golemu ljubav pokazao je Franjo štovanjem djeteta Isusa u jaslicama. Kako pripovijeda brat Leo, koji je uvijek bio uz njega, često je govorio: "Kad bih mogao govoriti s carem, zamolio bih ga, neka iz ljubavi prema Bogu i meni izdade posebni zakon za zaštitu božićnog mira. Nikome ne smije biti dozvoljeno ubiti sestre ševe ili im učiniti zlo. Sva poglavarstva u gradovima, tvrđavama i selima neka potiču ljude, da sestrama ševama i drugim pticama pospu hrane po putu, da na božićnu svetkovinu ne moraju trpjeti gladi. I jer je presveta Djevica Marija u ovoj noći božjeg Sina u jaslama sklonila među volom i magarcem, morao bi svatko, tko imade vola ili magarca, dati mu u toj noći najbolju hranu. I svi bi siromasi morali na taj dan biti od bogataša nasićeni dobrom hranom. Svi bi se pak kršćani u ovo vrijeme morali u Gospodu radovati.

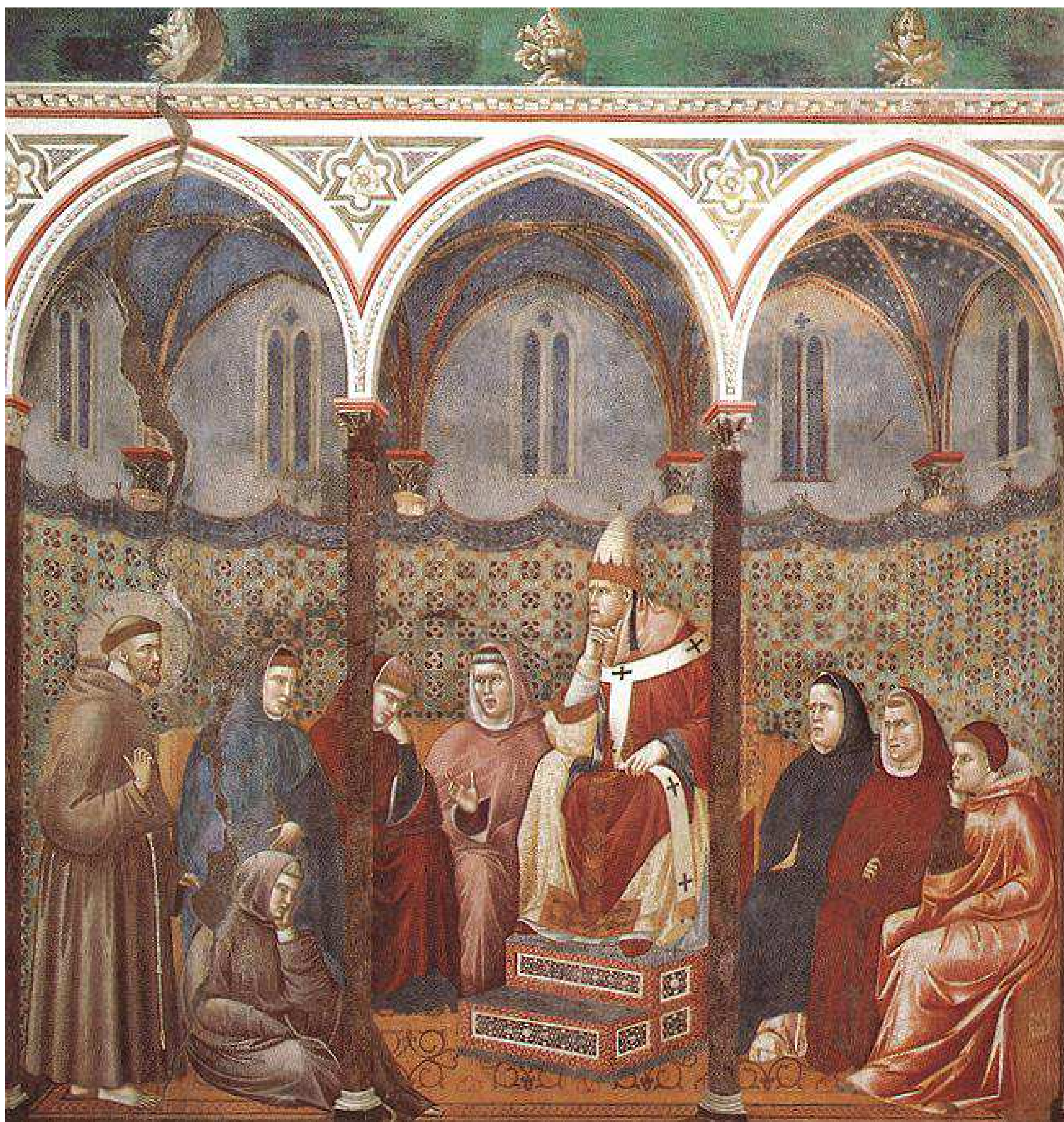
U božićno doba g. 1223. otišao je u Greccio u dolini Riete, gdje je imao veoma otmenog i dobrog prijatelja Ivana. Po Franjinoj želji naredio je Ivan u nedalekoj šumi jaslice te doveo onamo jednog vola i magarca. Braća te susjedni muževi i žene dođoše sa svijećama i bakljama i probdješe ondje cijelu noć pjevajući u čast Gospodinu. Franjo je cijelu noć iz prepunog srca molio pred jaslicama. Tamo je služena i sv. misa, a Franjo je u liturgičkom odijelu propovijedao o tajnama upućenja. Kad bi spominjao ime betlehemskog djetešca zapinjao bi mu od ganuća jezik. (Str. 50-51)

(...) "Isus je, veli Celano, Franji bio sve, Isus u srcu, Isus u ustima, Isus u očima, Isus u ušima i u rukama i u cijelom biću". Nasljedujući stope Kristove obukao je Franjo samoga Krista, mislio i čuvstvovao ono, što bijaše i u Kristu Isusu. Među svim otajstvima života Kristova najvolio je tajne porođenja, muke i presvete Euharistije. Uz izričitu dozvolu pape Honorija III. već je nekoliko godina prije smrti svoje (1223.) dirljivo slavio Božićnu polnoćku pred jaslicama u grećijskoj šumi uz zanosno učestvovanje obližnjeg naroda, i tako je postao pokretač zornog prikazivanja Božićnog otajstva. Betlehemsko mu je Djetešce bilo utjelovljena ljubav Božja, koja se ukazala ljudima. Znao je reći Isusu: "Ti si se rodio iz ljubavi, ne iz tijela, ti si ljubav učinjena čovjekom, da spaseš ljude". Božićno ga je otajstvo tako ushitjelo, da mu se činilo, kao da na taj blagdan svatko mora plamtjeti vječnom ljubavlju. Češće bi rekao bratu Leonu: "Kad bih mogao govoriti s carem, molio bih ga, da za ljubav Bogu i meni izdade posebni zakon u zaštitu mira Božićnoga"... (Schnuerer, 110.) (...) (str. 74-75)

Najstarije božićne jaslice, otok Košljun kod Krka, 17 st.

Fotoreprodukcija na izložbi božićnih jaslica u Etnografskom muzeju u Zagrebu, 31.1.2004. Snimio Milan Kušnjačić

Sv. Franjo s braćom hodočasti u svetu Zemlju

Sv. Franjo kod pape Honorija III.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Giotto_-_Legend_of_St_Francis_-_-17-_-_St_Francis_Preaching_before_Honorius_III.jpg

BOŽIČNE JASLICE
I z l o ž b a u E t n o g r a f s k o m m u z e j u Z a g r e b

Snježana Pavičić
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb

Nastavljajući tradiciju prigodnih izložaba uz Božić te nastojeći tako pokazati stare kršćanske i pretkršćanske običaje, u zagrebačkom je Etnografskome muzeju polovicom prosinca 1995. godine otvorena izložba "Božićne jaslice". Tema više nego pogođena za blagdansko raspoloženje, a zanimljiva i zato što prije nje u Hrvatskoj zapravo i nije bilo sustavnog prikaza jedne "jasličke priče".
I dok u drugim zemljama, posebno u Austriji i Italiji već duže vrijeme postoji relevantna literatura o povijesti, tipologiji, ikonografiji i ostalim osobitostima božićnih jaslica, u nas se, osim započetih istraživanja uglednog etnologa dr. Vitomira Belaja, njima nitko nije stručno bavio. Spominjane su samo kao efemerni, nostalgičarski i pomalo romansirani inventar božićnog ugođaja i ništa više. Zato je značenje izložbe u Etnografskome muzeju još i veće.
No iako je termin izložbe naizgled vrlo privlačan, upravo su zbog tog termina nastale i neke poteškoće pri samoj realizaciji izložbe. U božićno su vrijeme, naime, crkveni prostori gotovo nezamislivi bez jasličkih uprizorenja. Te su inscenacije vrlo privlačne i s velikom znatiželjom ih obilaze svi, i mladi i stari. Razumljivo je stoga zašto su na izložbi u Etnografskome muzeju nedostajali neki najatraktivniji i najraskošniji primjerci crkvenih jaslica, kakve su samo u Zagrebu one iz crkve sv. Blaža što ih je 1915. godine napravio Vojta Braniš, ili iz Katedrale i franjevačke crkve.Posudbe jednostavno nisu došle u obzir.
Prema Lukinu evanđelju, Marija i Josip dolaze u Betlehem u vrijeme cara Augusta. Oko pojave i razvoja jaslica, kao uostalom i oko samog Božića, još ima dosta pitanja i dvojbi. Ipak u jasličkoj se "povijesti" obavezno uvijek spominju one prve, ujedno i najimpresivnije "žive jaslice" koje je navodno na Badnjak, a točno tri godine prije svoje smrti upriličio sv. Franjo Asiški. On je 1223. godine izveo prvu živu inscenaciju Isusova rođenja u jednom vrlo skromnom ambijentu u gradini Greccio, nedaleko od talijanskoga grada Rietija.Toj je neobičnoj polnoćki tada prisustvovalo mnoštvo znatiželjnog i uzbuđenog svijeta koji je bakljama osvjetljavao put ka središnjem događaju, ka liku malog djeteta u jaslama.
Iz Italije se običaj dalje širi cijelom Europom, a preko Njemačke i Austrije stiže i do naših krajeva. No pored tih živih jaslica, i još mnogo prije njih, Isusovo je rođenje postalo neiscrpna tema raznovrsnih umjetničkih nadahnuća. O "Rođenju" su tako skladane pjesme, a kasnije i oratoriji, koncerti te baleti slavnih majstora Bacha, Corellija, Liszta, Čajkovskog... U likovnim umjetnostima Isusov je dolazak na svijet prikazivan na slikama, reljefima i brojnim crkvenim predmetima. U nas je dobro poznat bjelokosni diptih iz Riznice zagrebačke katedrale nastao u 11. stoljeću s prikazom "Kristova rođenja", zatim prikaz na pluteju crkve sv. Nedeljice u Zadru. Impresivni su i reljefi na luneti trogirske katedrale majstora Radovana, pa na Buvininim vratnicama splitske katedrale, kao i na zvoniku te iste katedrale.
"Rođenje" je naslikano također na fresci crkve sv. Marije na Škriljinah u istarskom Bermu, a znatno manjim dimenzijama ostvareno je u Hrvojevu misalu iz 1404. godine, ili trogirskom beneventanskom evanđelistaru iz 11. stoljeća. Nalazimo ga istkanog i na oltarnom antependiju zagrebačke katedrale slavne vezilačke radionice Wolfganga Jakoba Stolla iz 17. stoljeća, kao i na još mnogim drugim predmetima. Prve skulpturalno izvedene jaslice najvjerojatnije su one iz kapele franjevačkog samostana na otočiću Košljunu, kraj Punta na Krku. Na njima je jedan vrlo talentirani, ali nepoznati majstor17. stoljeća prikazao Svetu Obitelj uz glave vola i magarca.
Istodobno s tim umjetničkim dosezima o jaslicama pišu, za njih skladaju i s ljubavlju ih

oblikuju i mnogi drugi uglavnom anonimni autori i amateri. A njihovi "Betlehemi" ulaze u kategoriju naivne, priproste i jednostavne "radnje".
I baš kao što u tekstu izložbenoga kataloga napominje autor izložbe iz Etnografskog muzeja prof. Josip Barlek, te su se jaslice "radile za djecu, a radili su ih najviše oni poput djece" . Dakle, pomalo infantilni i maštarijama skloni ljudi koji se, oblikujući svoje igračke, intenzivno prisjećaju djetinjstva i svih onih svijetlih svečanih trenutaka punih kolača, neobaveznosti i veselja. To su te pomalo smiješne pučke jaslice s mnoštvom šarenih, često nespretno obrađenih drvenih, glinenih i papirnatih figurica. No, i u toj grupi svakako valja izvojiti neke primjere, recimo drvene figurice za jaslice iz kapelice sv. Roka u Kumrovcu s kraja 19. stoljeća, pa zatim jaslice od drva i papira iz Bistre, ili one iz Velaluke na otoku Korčuli, iz Čučerja i Donje Kupčine. Posebno su pak zanimljivi primjeri starozagrebačkih jaslica skromne izrade, s papirnatim predlošcima jasličkih likova nalijepljenih na drvene daščice. Popularnost im naročito raste potkraj 19. i u početku 20. stoljeća, a poznati zagrebački prirodoslovac Dragutin Hire jednom ih prigodom 1900. godine slikovito opisuje ovim riječima: "Jaslice staroga Zagrebčana su jednostavne, ali prirodne i oku mile. Na prikladnoj daski sagradi se najprije štalica sa slamnatim krovom, koji se složi obično od pšeničnih klasova. Desno i lijevo od štalice podignu se briegovi od svježe mahovine. Nuždne bojadisane slike, kojima vele u Zagrebu 'kipci', kupe se na božičnom vašaru, pod kojim šatorićem, priliepe se o drugi papir i onda pozorno izrežu. Ovaj posao obavlja koji den pred božić ili na badnjak sam otac, jer valja sliku izrezati točno i lijepo uz obrub boja, dočim od djece jedan reže 'klince', a drugi ih zaoštrava, a treći keljem (tutkalom) maže i slike o nje ljepi. Kolike li naslade, koje li radosti za djecu, kad im otac te poslove porazdijeli."
Govoreći o dometima izložbe "Božićne jaslice" treba reći kako je prikupljeno 118 eksponata, od kojih će neki kasnije biti poklonjeni muzeju. Većina ih pripada tradicijskim i obiteljskim jaslicama, a manji broj crkvenima. Otkriveni su također brojni etnografski aspekti budućih istraživanja, a i locirana su pojedina područja veće zastupljenosti, primjerice, u selu Plemenšćina kraj Klenovnika, gdje gotovo svi stanovnici izrađuju jaslice, no ima i prostora vrlomalog interesa za ovu temu. Osim toga izložba će razgovorima, radionicama i sličnim animacijama sigurno motivirati daljnje prikupljanje, kategoriziranje i obradu ovoga zanimljivog segmetna naše kulturne baštine. Usput, njome se podsjeća i na običaje božičnih čestitara, takozvanih betlehemara koji su u predbožično vrijeme, odnosno na sam Badnjak nosili kućicu s jaslicama pjevajući božične pjesme. U tom su kontekstu, kao prateći blagdanski rekviziti značajni i predmeti koji nose ime "zvijezde svetih triju kraljeva", ustvari sito na štapu oblijepljeno šarenim papirima s likovima kraljeva, cvjetićima, božičnim čestitkama, svjećicama i tome slično.
Osim "starinskih" jaslica na izložbi su prisutne i njihove suvremene interpretacije. Od mnogobrojnih autora, među kojima su Vinko Fabris, Ivan i Jelena Antolčić, Eugen Kokot, Ratko Petrić i drugi, valja izdvojiti smiono simbolističko viđenje mladoga varaždinskog skulptora Alena Novoselca, koji je Boga Oca prikazao čvorom zastora, Krista zupčanikom "kotačićem u kojem sve prestaje i počinje", Mariju kao "okrenuti pehar... gral", vola kao stolac i magarca kao piramidu s kuglom. U tom suvremenom konteksu prisjećam se i nekih jaslica koje ukrašavaju izloge naših trgovina, kao što su, na primjer, konstruktivni oblici izrađeni od lego kocaka ili pak božični crkveni performansi kakve smo posljednih nekoliko godina imali priliku vidjeti u crkvi Majke Božje Lurdske u Zagrebu.
Pored svih vrijednih obilježja izložbe o božičnim jaslicama ipak je šteta što je tako privlačna tema, koja u sebi uključuje maksimalnu sceničnost i teatralnost, prilično suhoparno prezentirana. Isto se odnosi i na "dizajn" pratećega kataloga.

Božićne jaslice autora ak. kipara Vinka Fabrisa na izložbi "Božićne jaslice" u Etnografskom muzeju u Zagrebu

Božićne jaslice autora ak. kipara Vinka Fabrisa na izložbi "Božićne jaslice" u Etnografskom muzeju u Zagrebu

Izvor:
https://hrcak.srce.hr/144374

Rođenje Isusovo

Sveta božićna noć, Zbornik, Stanislav Belaj, Đakovo, 1988 (str. 101-102)

IZ BETLEHEMA

Mjesto Spasiteljeva rođenja bilo je kršćanima oduvijek sveto, pa su već zarana dolazili putnici, da se ondje pomole. Za svetu spilju iza Betlehema znao je sv. Justin, pisac II . vijeka, rodom iz Palestine (Dialogus 78. M.G. 6658). Iz Origena, kršćanskog učitelja u Aleksandriji (Contra Celsum I .51. M. G. 11.755) doznajemo, da je to mjesto bilo dobro poznato i poganima. Car Hadrijan pokušao je oko g. 135. izbrisati uspomenu Spasiteljevu u Betlehemu, pa je nad svetom spiljom postavio kip Adonisov. Na to se bolno tužio sv. Jeronim, koji je u svetoj spilji provodio pustinjaki život (Epist. 58, 3. M. L. 22581). On govori: »In specu, ubi quondam Christus parvulus vagit. Veneris amasius plangebatur«. — U spilji, gdje se rodio Krist i gdje je kao djetešce plakao, štovao se Venerin ljubimac Adonis!« Prema vijesti Eusebija, biskupa i povjesničara, koji je opisao život cara Konstantina, tek je Konstantinova majka, carica Jelena dala srušiti Adonisov kip u Betlehemu. Njezin sin je ondje dao sagraditi raskošnu baziliku (De vitaConstantini III. 41.M. G.20.1102).

Izvještaj sv. Jeronima vrlo je važan, jer nam potvrđuje ispravnost stare predaje. Prema tome rodio se Krist baš ondje, gdje je Hadrijan dao postaviti kip Adonisov. Tako je car Hadrijan budućim naraštajima točno označio mjesto Kristova rođenja. Nažalost sv. Jeronim bio je jedini svjedok ove predaje. Zato se njegov izvještaj primao s nekim nepovjerenjem, s nekom hladnoćom. Tek godine 1934. potvrdila se istinitost Jeronimova izvještaja. Adonisov kip stajao je baš nad mjestom, gdje je danas srebrna zvijezda s natpisom: »Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est.« (Ovdje se rodio Isus Krist od Marije Djevice).

God. naime 1934. odlučila je engleska uprava u Palestini, da će popraviti dosta trošan pod u betlehemskoj bazilici. Nitko nije slutio, kakova će velika iznenađenja doekati ueni svijet uslijed ovoga rada. Na proljeće god. 1934. bio je izvađen pod u svim uzdužnim lađama, a pod njim se našao raskošan stari pod od dragocjenog mozaika. Posve je sigurno grčka radnja, koja potječe vjerojatno iz Justinijanova hrama. U jeseni iste godine počelo se raditi i u poprečnoj lađi. I tu je bio otkriven sličan stari pod od mozaika.

Prvobitno svetište Konstantinove bazilike nije bilo građeno u obliku triju apsida, kako to danas vidimo, nego je imalo oblik oktogona (osmerokuta). U sredistu svetišta stajao je također osmerokutni oltar. Bio je upravo točno nad spiljom rođenja Isusova. Pod tim oltarom bio je pronađen ornamentikom urešeni klesani podstavak, na kojemu je nekoć stajao kip. Oko njega je bila valjda kao neki hramić ili kapelica. Nitko ne sumnja, da je uspjelo pronaći podstavak kipa Adonisa. Taj je kip stajao točno nad mjestom rođenja Isusova.

Tako nas i historija i sačuvani kameni spomenici vode sve u vremena Isusova. I zajamčuju Isusovu povjesnu opstojnost.

Album svete Zemlje, Komisarijat sv. Zemlje u Zagrebu, 1914.

(...)
Betlehem
Betlehem leži 770 m. nad morem na dva brežuljka, među kojima je krasna dolina. Osobito mnogo imade maslina i vinograda, koji pružaju ljepote oku. Stanovništvo je veoma uljudno. Osobito se ističe ljepota žena, a i njihova čistoća. Grad broji oko 12 tisuća stanovnika, od kojih je 6 tisuća katolika. U vrijeme rođenja Isusova ležao je grad na zapadnom brežuljku, dočim je spilja Narođenja na istočnom. Danas je znatno veći, te se proširio i oko spilje.
To je svakom kršćaninu najmilije mjesto, jer je rodno mjesto našeg dragog Spasitelja. Tu je vječni Božić, tu hodočasnici u svako doba godine pjevaju mile božićne pjesme.

Crkva poroda Isusova

Nad spiljom Narođenja stoji velika crkva koja je njekož bila vrlo lijepa i sjajna. Ta crkva, bazilika bila je njekć katolička, dok nam ju nepravedno ne oteše Grci i Armenci, te je sada zajedničko vlasništvo Katolika, Grka i Armenaca. Svetište je isključivo grčko i armensko, pregradili su si ga na silu g. 1842., ostali dio crkve na 5 lađa služi samo kao prolaz i znatno je zapušten. Franjevci su bili prinuždeni, da si sagrade kraj bazilike novu crkvu na tri lađe i posvetiše ju sv. Katarini Aleksandrijskoj. Nedavno je ta crkva proširena, popravljena i uređena krasnim slikarijama.

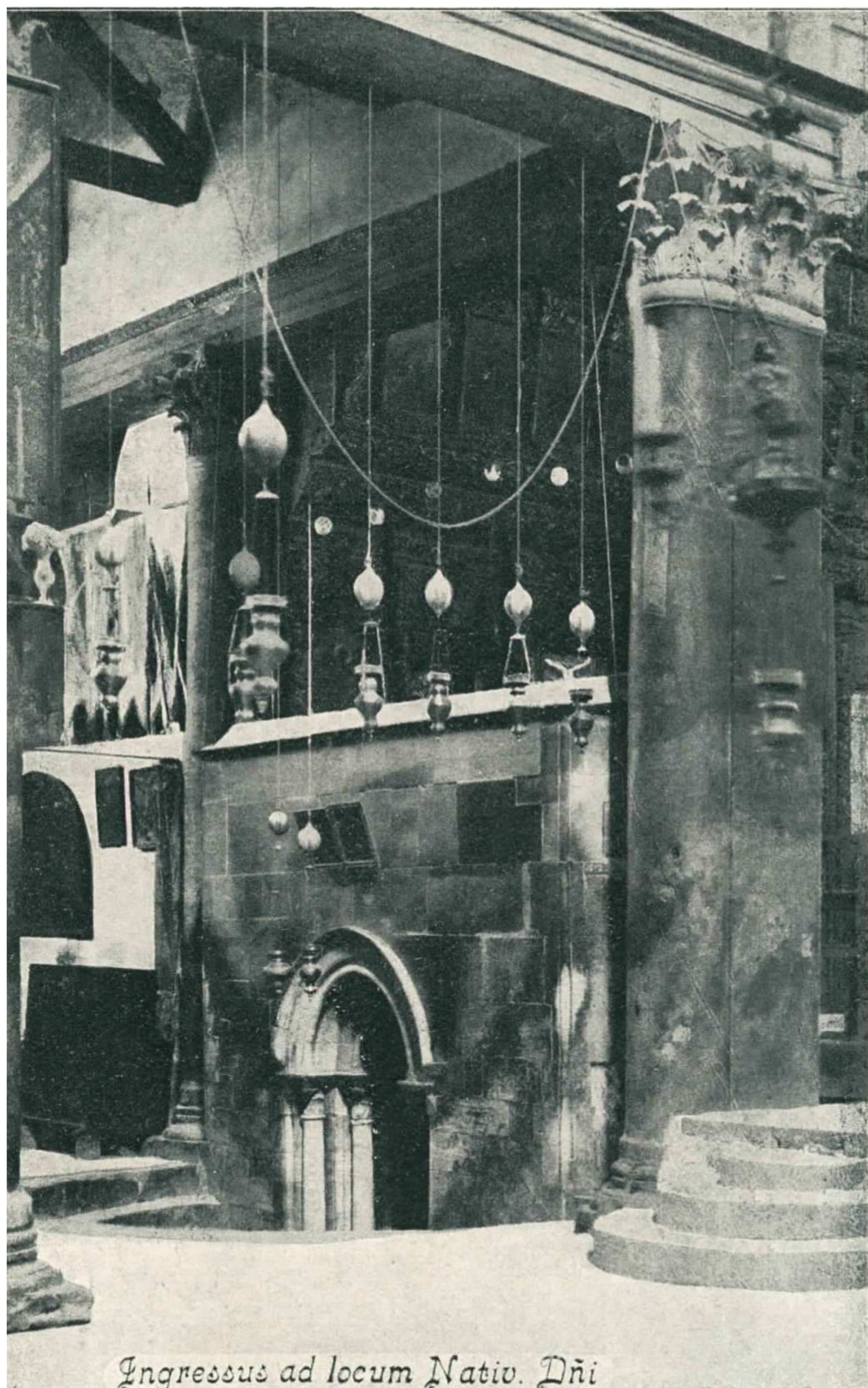
Sl. 40. Betlehem.

Spilja rođenja imade oblik pravokuta, nalazi se pod svetištem bazilike; stijene su zastrte lijepim zastorima, inače su iste kao u vrijeme narođenja. U spilju vode dva stubišta. Na mjestu narođenja (sl. 43.) nalazi se grčki oltar, a pod njim je zlatna zvijezda s latinskim napisom "Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est" (Ovdje je od Djevice Marije rođen Isus Krist). Nekoliko koraka na desno je mjesto sv. jaslica, u koje je Marija položila Isusa.

Nasuprot tome mjestu je katolički oltar sv. triju Kralja, koji se dođoše sa istoka pokloniti Isusu. U stijeni iza spilje rođenja nalaze se vrata, koja vode u hodnik i u razne podzemne prostorije. Tu imade više kapela. Prva je sv. Josipa sa žrtvenikom, a podsjeća na objavu Božju, da Josip bježi u Egipat. Odavle silazi se na pet stuba u spilju Mladenaca (sl. 44). Po staroj predaji sahranjena su u njoj dječica, koju je Herod dao pogubiti. Tu je i kapela sv. Jeronima, gdje je prevodio sv. pismo.

Sl. 41. Betlehemka.

Sl. 42. Ulaz u mjesto Gospodinovog Narođenja.

Sl. 43. Mjesto Gospodinovog Narođenja.

U svetoj Zemlji: opisi svetih mjesta, uspomene-doživljaji, Petar Vlašić, Beograd, 1937.

(...)
U Betlehemu, na Duhove 20. svibnja 1934.

O Betleheme, grade slavni od Boga,
Najveći si ti od grada svakoga,
Jer iz tebe nam izađe vojvoda,
Isus dragi Davidova poroda.

Ove riječi mile pjesme, koja se o Božiću razliježe po našim crkvama, razliježe se danas, na svečani dan Duhova, mojim srcem i napunja ga neizrecivom radosti, neizrecivom srećom.

Evo me, zdravo i sretno, u Betlehemu.

U lijepom i dragom Betlehemu, lijepom i dragom već zbog prirodnog položaja, ali puno ljepšem i dražem zbog uzvišenog Božićnog otajstva, koje se ovdje izvršilo.

Koliko sam puta i njemu sanjao! Koliko sam o njemu čitao i slušao govoriti! Koliko sam i sam o njemu govorio i propovijedao! Koliko sam ga puta u raznim svojim djelima spomenuo!

Još kao malom djetetu lebdio mi pred očima kao čarobni dvorac s istoka, obasjan sav neizrecivim sjajem, kojim ga je obasjala nebeska svijetlost prve božićne noći pred 1934. godine. I u svojoj djetinjoj mašti zamišljao sam ga svega od srebra i zlata, a malu štalicu, gdje se rodilo nebesko Čedo, svu od samog bisera i dragoga kamenja.

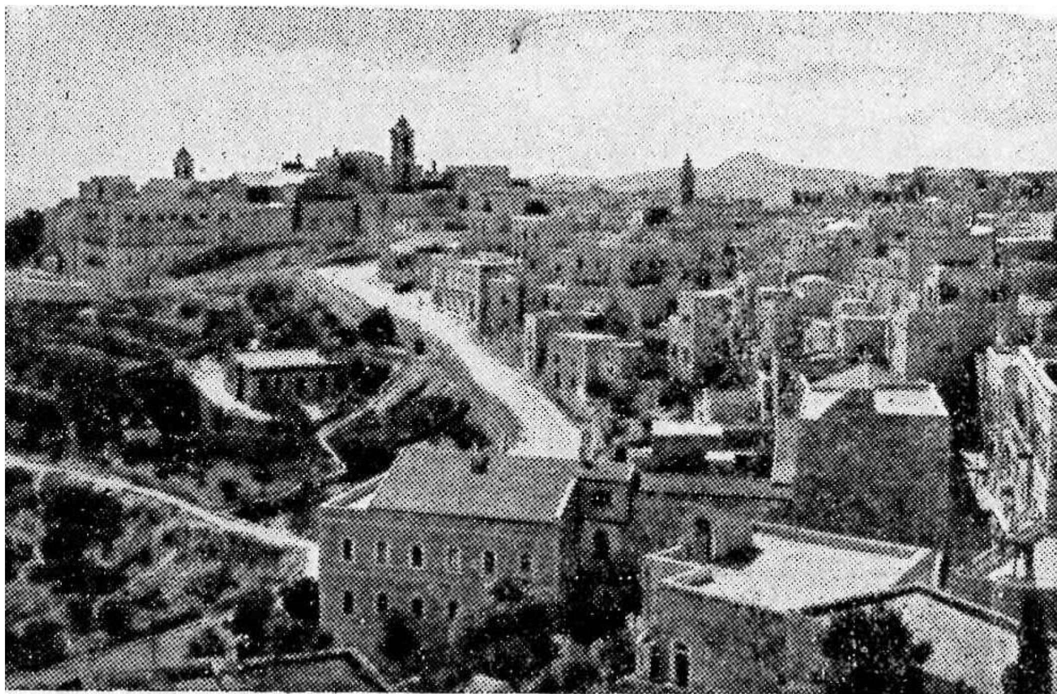
Danas sam uvidio, da je i Betlehem grad sličan zemaljskim gradovima, zidan od zemlje i kamenja; vidim vlastitim očima, da je štalica Porođenja nebeskoga Kralja prostija od najprostije kolibe sinova ljudskih. Ali ipak to nimalo u mojoj duši ne umanjuje mističnu ljepotu kojom je obavito ovo dražesno mjesto Porođenja Spasitelja svijeta.

Betlehem leži sedam kilometara od Jerusalema, prema zapadu, u plodnom i marljivo obrađenom kraju. U isto je vrijeme i uzvišen kao Davidovi psalmi i ljubak kao proljetna bijela ruža. Rasprostro se na dva brežuljka, na istoku i zapadu, koji su među sobom povezani kratkim sedlom. Kad ga čovjek iz daljine gleda, pruža divnu sliku: skup bijelih manjih i većih kuća s ravnim krovovima, kao što su sve kuće na istoku. Kupole i tornjevi crkava kao da su izrasli iz maslina, smokava, banana, palama, vinograda i zelenih polja.

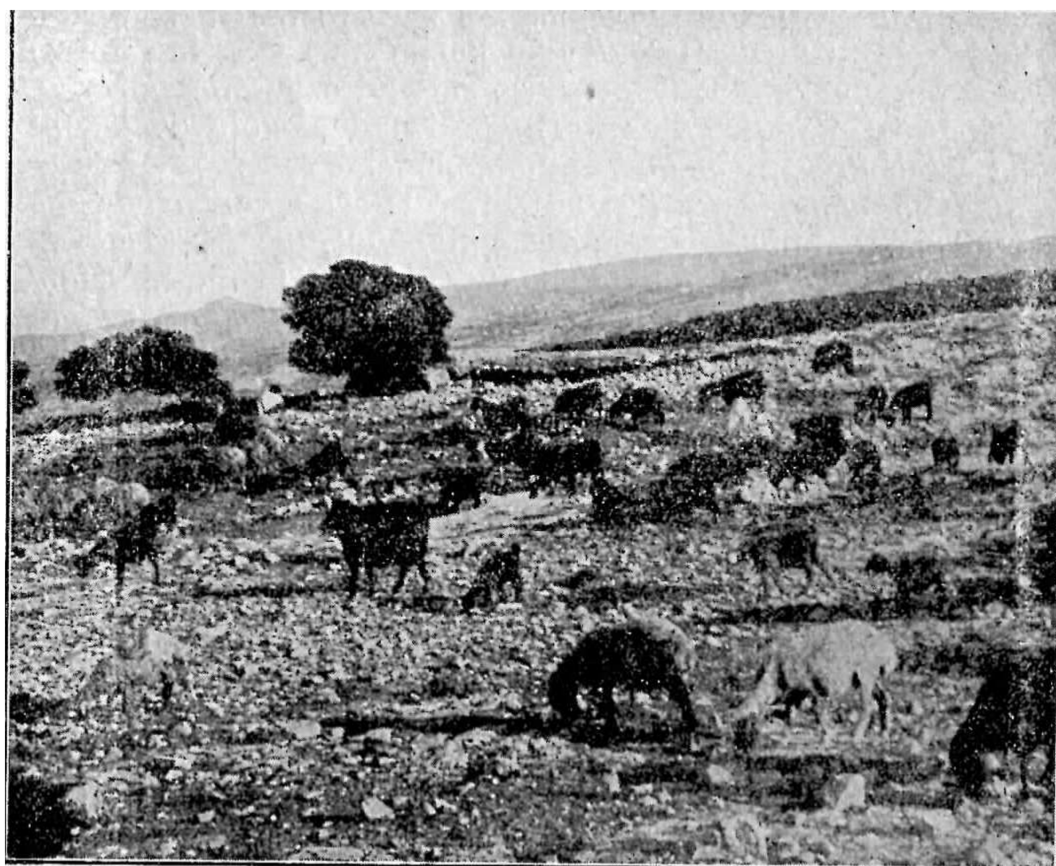
Betlehem je udaljen od Sredozemnoga mora 12 sati hoda, pa se nad njim izdiže na uzvisini od 775 metara. Do Mrtvog mora ima 6-7 sati pješke. S najvišeg vrha grada do Mrtvog mora treba da se putnik spušta 1169 metara.

U doba Kristovo Betlehem je bio malen gradić -toliko malen, da je prorok Miheja o njemu kazao, da je jedan od najmanjih gradova Judinih, ali da će postati velik, jer će iz njega izići vođa izraelskog naroda, to jest Krist. Ni danas po broju pučanstva nije Betlehem velik. Prema najnovijem popisu broji kojih osam hiljada stanovnika, većim dijelom kršćana, a oko 2000 muhamedanaca. Kršćanski stanovnici odlikuju se prirodnom ljepotom, plemenitošću i odvažnošću, a uz marvogojstvo i poljodjelstvo bave se većinom izraživanjem svetih stvari iz bisera, maslinovog drveta i zrnaca maslinova ploda.

Došao sam u Betlehem danas, na svečani dan Duhova, popodne. Putem, kojim sam se vozio autobusom, gledao sam u duhu pred sobom dvije svete osobe ravno pred 1934. godine, koje su se ovim istim putem jedne zimske večeri žurili, da dođu prije noći u grad. Zaigralo mi je srce u grudima, kad sam s autobusa opazio prve kuće betlehemske. Autobus je stao na prostranom trgu, mislim većem nego li je Jelačićev trg u našem Zagrebu. Trg je sav asfaltiran, kao što je asfaltiran put od Jerusalema do Betlehema, i uopće svi glavni putovi po Svetoj Zemlji, od kako je Sveta Zemlja potpala pod suverenitet Engleske.

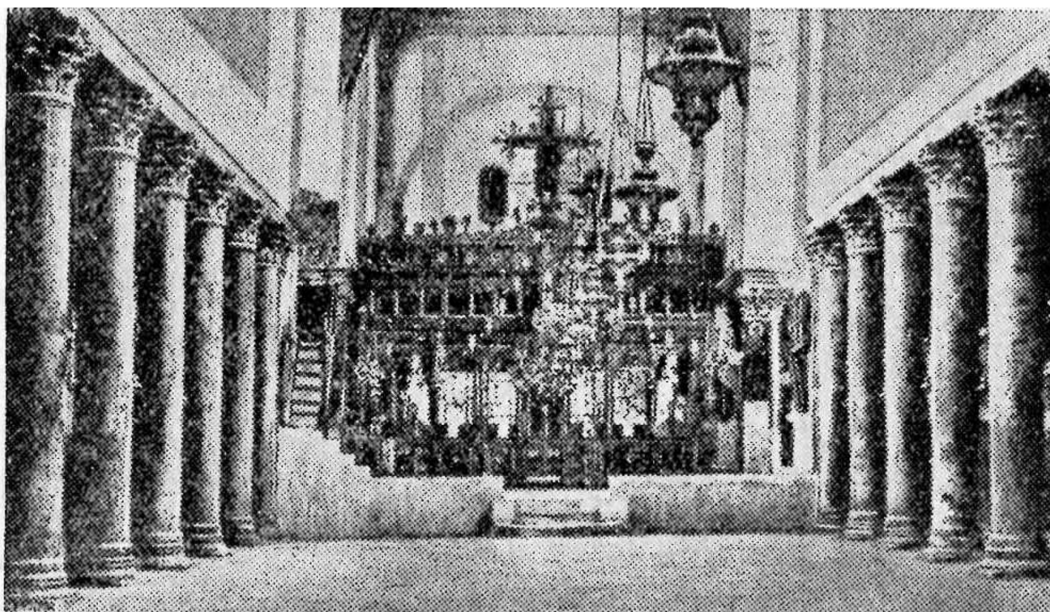

POGLED NA BETLEHEM PREMA CRKVI ROĐENJA KRISTOVA

OVCE NA PAŠI U PALESTINI

Čim sam sišao s automobila pogled mi se zaustavio na trima velikim zgradama, kao trima golemim tvrđavama. Samo, što iz tih tvrđava ne vire ubojiti topovi, nego se na njima blago njišu miroljubiva zvona. Jedna od tih zgrada, prema sjeveru, jest prostrani samostan katoličkih redovnika, Franjevaca, "Čuvara Svete Zemlje"; druga na jugu veliki je manastir pravoslavnih kaluđera Grka i Armenaca, a po srijedi je veličanstvena b a z i l i k a P o r o d j e n j a K r i s t o v a, koja se diže baš nad onom špiljom, u kojoj se ove svete noći rodio Spasitelj svijeta. To je n a j s t a r i j a c r k v a n a s v i j e t u. Ni u Jeruzalemu ni u Rimu nit igdje drugdje na svijetu, nema crkve tako stare kao što je ova: sagradila ju je početkom četvrtog vijeka po Kristu carica sv. Jelena, majka Konstantina Velikoga. Dok su se mnoge druge crkve, pa i bazilika Sv. Groba, koje je ova pobožna carica bila podigla na svetim mjestima, tijekom vijekova sasvim izmijenile tako, da od prvobitne crkve nije ostalo ništa, ovu baziliku Rođenja Kristova nije uništio ni zub vremena ni turska sila, nego se, uz male popravke, sačuvala sve do danas onako, kako je bila sagrađena u 4. vijeku po Kristu. Divna građevina, sa prekrasnim pročeljem, koje predstavlja vrhunac graditeljske i mozaičke umjetnosti iz Konstantinovih vremena.

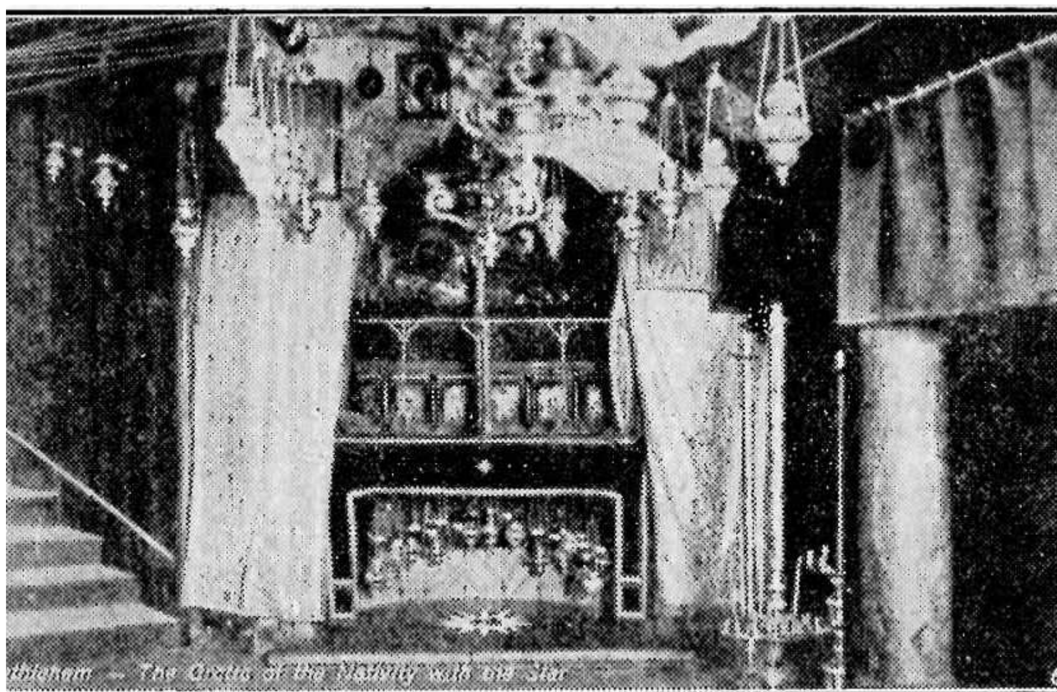
UNUTRAŠNJOST BAZILIKE ROĐENJA ISUSOVA

Naravski, prvi moj korak u Betlehemu bio je upravljen k toj bazilici, jerse u njoj čuva ono nadasve sveto mjesto: š p i l j a, u kojoj se rodio Spasitelj. Ali, na prvi korak doživio sam neugoodn (sic) razočaranje. Gledam pred sobom pročelje veličanstvene bazilike, ali ne nalazim vratiju kroz koja bih unutra unišao. Gledam i vidim dvoja prostrana visoka portala sa rimskim lukovima na vrhu, ali oba uzidana. Upitao sam jednoga svećenika franjevca, koji se tu našao, kuda se ulazi u crkvu. On mi pokaza jedan niski otvor sa strane pročelja. Čovjek treba da se prilično duboko sagne, ako hoće u crkvu. Drugog ulaza sa trga nema. I rastumačio mi, zašto je to tako. Bila su prvotno dvoja velika vrata, ali su sada oba zazidana. Jedna su zazidali Turci uprkos kršćanima, a druga kršćani uprkos Turcima. Naime, kad su Turci osvojili Svetu Zemlju priječili su kršćanima pohađanje svetih mjesta, među kojima se, pored Svetog Groba, vazda na prvom mjestu ubrajala špilja Rođenja Kristova, koja se nalazi u ovoj

bazilici. Turci su dakle jedna vrata ove bazilike uzidali, a na drugima je bila straža, koja je samo za skupe novce puštala unutra hodočasnike. Međutim događalo se, da su bahati Turci znali na konjima ulaziti kroz ova visoka i prostrana vrata u crkvu te ju obeščašćivati. Da to unaprijed zapriječe, kršćani se dogovoriše i jedne noći uzidaše i ova druga vrata, a napraviše sa strane jedan mali otvor, kroz koji može ući čovjek sagnut, a konj ne može nikako.

Sagnuo sam se i ušao unutra. Ostao sam zadivljen. Pred mojim očima otkrila se sva unutarnja ljepota veličanstvene bazilike, duge 58 metara, široke 26 met., visoke 16 metara. Golemi jednokameni stupovi od granita, sa crvenom venaturom (žilama) i korintskim glavicama, poredani u četiri paralelna reda, po deset u svakom redu, dijele unutrašnjost bazilike na pet lađa. Središnja je lađa najšira i nad njom su visoke kamene podloge krova, dok su na pobočnim lađama masivne drvene grede. U davnini su te kamene podloge bile iskićene krasnim mozaicima, a stijene sporednih lađa pokrivene mramorom. Još i danas se na nekim mjestima vide ti mozaici. Sa unutrašnjeg krova bazilike vise mnogobrojna kandila od zlata, srebra i mjedi, veća i manja, u kojima gori maslinovo ulje. Nabrojio sam ih do 300 tih kandila, dalje nisam brojio, a držim da ih ima blizu hiljadu. -Darovi su to raznih kršćanskih vladara, knezova, odličnika i pojedinih naroda.

Ispod velikog oltara vide se dva polumračna otvora, jedan sa sjeverne, drugi sa južne strane. Sa tih otvora kroz 16 već izlizanih kamenitih stepenica silazi se u jednu naravnu špilju od vapnenastog kamena. Špilja se proteže od istoka prema zapadu u dužini od 12 metara. Široka je 4 m, a visoka 3 m. Stijena i pod pokrite su najfinijim mramorom, a zidovi su povrh toga obloženi debelim damaskom, da profane ruke ne odrežu koji komad stijene i ponesu sobom na uspomenu, kako su to prije običavali, te time kvarili špilju. Jer to je ona sveta špilja u kojoj se presvete Božićne noći rodio Spasitelj Svijeta Krist Gospod.

KRIPTA POROĐENJA

Na tom svetom prostoru vise 53 dragocijena kandila, ne veća od čovječje šake, a sve od samoga suhoga zlata, u kojima neprestano gori prečisto ulje iz betlehemske okolice i sa Maslinske gore. -One rasprostiru po špilji mistično svijetlo i označuju mjesto, gdje se rodilo Svijetlo svijeta.

U kripti su dva mala oltara. Ispod jednog, na podu, nalazi se jedna velika srebrna zvijezda, na kojoj zlatnim slovima piše na latinskom jeziku: "H i c d e M a r i a V i r g i n e J e s u s C h r i s t u s n a t u s e s t -O v d j e j e o d M a r i j e D j e v i c e r o đ e n I s u s K r i s t ". Drugi je oltar Sv. Triju Kralja tri četiri metra podalje kraj jedne izdubine u kamenu, koja ima oblik kolijevke. Tu su bile nekada jasle za stada betlehemskih pastira, koje su Božićne noći postale kolijevkom Sina Božjega. I ona zvijezda i ono mjesto jaslica obasuto je bezbrojnim poljupcima pobožnih hodočasnika.

Jest, jednostavno je ovo mjesto, ali koliko govori ljudskoj duši! Kad sam stupio nogom na ovo posvećeno tlo, kad sam se našao u ovoj podzemnoj kripti, kad sam cjelivao ona sveta mjesta već izlizana od mnogobrojnih cjelova, obuzelo me slatko ganuće. Oči moje kao da nisu gledale stvarnost; pred mojim očima iskrsla je sva mistična ljepota Betlehema, napose betlehemske štalice, koju su toliki pjesnici opjevali, toliki umjetnici najčarobnijim bojama prikazali, milijuni vjernika titrajima svoga srca pozdravljali. Mali g r a d B e t l e h e m činio mi se ljepšim nego da je sav od srebra i zlata, kako ga sebi zamišljaju nevina dječica, kad o njemu sanjaju, a m a l a š t a l i c a s j a s l i c a m a milijom nego da je sva od bisera i dragog kamenja, kako ju opet zamišljaju čiste djetinje duše.

U Betlehemu, 21. svibnja 1934.

Imao sam rijetku sreću. Na tom svetom mjestu, baš ovdje gdje su bile jaslice, u noći između Duhovske nedjelje i ponedjeljnika, (između 20. i 21. maja t. god.), čitao sam sv. Misu, Božićnu Misu, onu istu, koju se drugdje u svijetu govori samo na Božić, a ovdje se smije govoriti svaki dan osim Velike Sedmice, te blagdana Uskrsa, Duhova i Velike Gospe.

Bila je to noć za me neobično svećana noć, sveta noć, prava Božićna noć usred ljeta. Nije se razlijegalo brujanje golemih orgulja, nije razdragani narod pjevao božićne pjesme, nije bilo svečane asistencije ni drugog sjaja, koji se razvija po našim crkvama svete Božićne noći, ali je sve to, u punoj mjeri, nadomještala okolnost samog mjesta: to je mjesto na kojem se rodio naš Spasitelj. Pomisao na to držala je moju dušu kroz čitavo vrijeme, što sam govorio sv. Misu, u slatkom uzbuđenju.

Kad je brat laik po sata prije ponoći pokucao na vrata moje sobice, bio sam već budan. Molio sam oficij i u slatkom uzbuđenju očekivao sretni čast. Išao sam za njim u sakristiju. On je svijetlio malom lojanicom. Kad sam stao oblačiti sjajno ruho bijele boje zlatom izvezeno, začuđeno sam kazao bratu sakristanu: "Ovako svečano ruho oblače kod nas samo na Božić!" -"Pa ovdje je svaki dan Božić," odgovorio mi je on, pridodavši pri tom, da imade još sjajnijih paramenata, darovanih od raznih kršćanskih vladara. Ono, što oblači jerusalemski patrijarha s asistencijom svete Božićne noći od neprocjenjive je vrijednosti. Pokazat ću vam ga sutra".

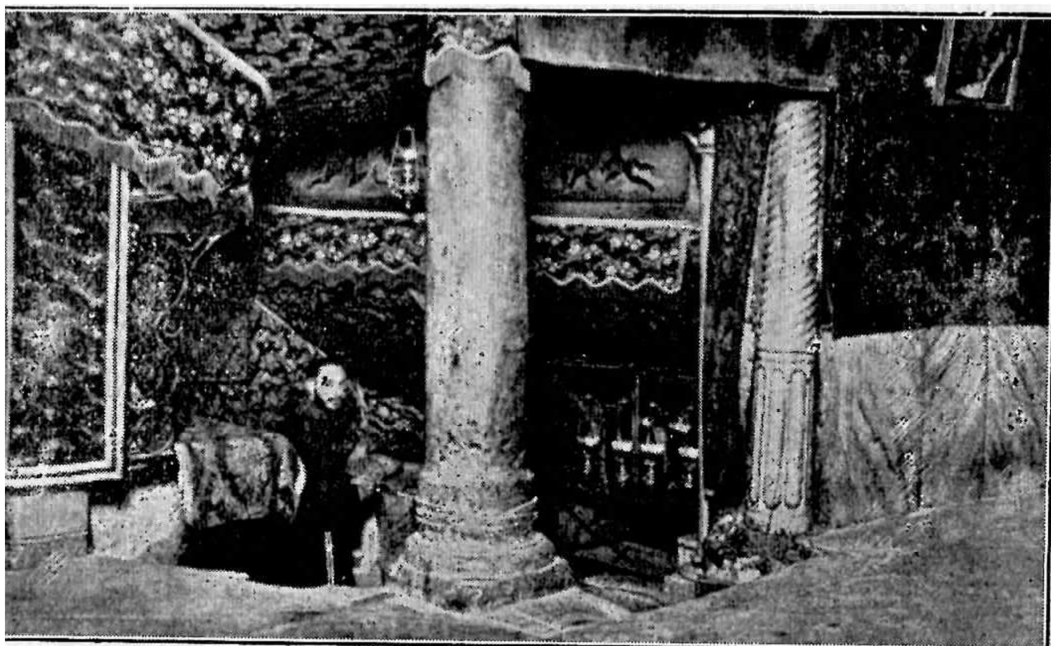
Točno u ponoć, kad je velika ura na zvoniku otkucala 12 sati, izišao sam iz sakristije, krenuo kroz veliku i prostranu franjevačku crkvu sv. Katarine, na tri lađe, za bratom sakristanom. Uz to su još došla dva brata redovnika, pak smo sva četvorica ušli u veličanstvenu baziliku Porođenja, a onda niz onaj mali otvor sa sjeverne strane, niz sklizave stepenice, u samu kriptu Porođenja. Malene zlatne lampade, koje ondje sveđerno gore, obasjavale su tajanstvenim umilnim svijetlom onu svetu špilju. Sišli smo do oltara sv. Triju Kralja sučelice onoj izdubini u pećini, gdje su stajale jasle, i gdje je bila kolijevka Božjega Sina.

Duša mi je plivala u radosti, kad sam počeo čitati na početku mise: "Puer natus est nobis - Sin nam se rodio" itd. Gledajući onu izdubinu pećine, u kojoj su bile jaslice, a gdje sada svеđerno gori dvanaest srebrnih kandila napunjenih uljem iz betlehemske okolice, činilo mi

se, kao da prisustvujem prvom Božiću, onom znamenitom Božiću od otrag 1934. godine, o kojem čitamo na Božićnoj ponoćnoj Misi:

"I dogodi se, kad bijahu ondje (Marija i Josip), ispuniše se dani da ona porodi. I porodi Sina svoga prvorođenoga, i povi ga i položi u jasle; jer im ne bijaše mjesta u svratištu. A bijahu pastiri u onome kraju bdijući i čuvajući noćnu stražu kod stada svojega. I gle! Anđeo Gospodnji stade kraj njih, i svijetlost Božja obasja ih, i prepadoše se veoma. I reče im Anđeo: Nemojte se bojati, jer evo naviješćujem vam radost veliku, koja će biti svemu narodu; jer vam se danas porodi Spasitelj, koji je Krist Gospod, u gradu Davidovu. I eto vam znaka: Naći ćete Djetešce povito, gdje leži u jaslama."

To je sve, kao na živo, lebdjelo pred mojim duhom, kad sam uz sitno umilno svijetlo voštanica i uljenica i uz podvorbu trojice braće redovnika čitao noćas Božićnu Misu u špilji Porođenja Isusova u Betlehemu, na malom oltaru pred jaslicama Isusovim. I kad sam tu izgovorio: "Gloria in excelsis Deo", činilo mi se, da eto nad sobom gledam neviđeni rajski prizor: "I ujedamput nađe se s Anđelom mnoštvo vojske nebeske hvaleći Boga i govoreći: Slava u višnjih Bogu, a na zemlji mir ljudima dobre volje".

MJESTO JASLICA

A kad sam se na "Dominus vobiscum" okrenuo i vidio kroz polutamu one kripte braću redovnike, kako se pobožno mole, činilo mi se, da vidim pobožne pastire, koji, čuvši anđeosku veselu vijest, stadoše govoriti jedan drugom: " Hajdemo do Betlehema, da vidimo to što se dogodilo, što nam je Gospod objavio. I dođoše hitno: i nađoše Mariju i Josipa i Djetešce, gdje leži u jaslama:"

Stvarno je one noći ležalo, poslije pretvorbe božansko Djetešce pod prilikom Kruha na oltaru kao u jaslama, i moje su Ga oči gledali, i moja Mu se duša klanjala. I kad sam se sa onog svetog mjesta vraćao u sakristiju, poslije otslužene ponoćke, i sa mnom se zbivalo ono što i sa sretnim betlehemskim pastirima, koji se vratiše "slaveći i hvaleći Boga za sve što čuše i vidješe."

Ovaj moj ljetni Božić, duhovski Božić; ova moja Ponoćka na samom mjestu Porođenja Božanskog Spasitelja, ostati će neizbrisiva u mojoj pameti; sjajit će se vazda kao jedan od najsvijetlijih momenata moga života.

U Betlehemu, 22. svibnja 1934.

Treći je dan što se nalazim u dragom Betlehemu. Razgledavam grad i okolicu, a najčešće se navraćam u svetu špilju Porođenja i u njoj po čitave sate boravim prepuštajući se struji pobožnih čuvstava, koji u punoj mjeri ovdje iz duše izviru. Ja sam tu špilju kroz ona četiri dana što sam bio u Betlehemu, posjetio bar 30 puta i svakoga puta bio sam neobično milo uzbuđen. A došlo je jedne večeri, kad sam se tu nalazio, p o l j s k o h o d o č a š ć e. Bilo je oko 200 hodočasnika, sa dva biskupa na čelu. Sišli su u kriptu sa malim voštanim svijećicama u ruci. Bilo je među njima mladića i djevojaka, muževa i žena, pa i postarijih. I svi su se s ganućem sagibali i cijelivali onu zvijezdu, koja kazuje mjesto rođenja Kristova, kao i onu kamenitu izdubinu, gdje su bile jaslice, na koje je bilo položeno Božansko Čedo. A kada su stali u toj podzemnoj kripti pjevati svoje poljske b o ž i ć n e p j e s m e, voštane svijećice u njihovim rukama podrhtavale su od silnog uzbuđenja, a niz lice im tekle suze radosnice.

U ovoj kripti služi se svakoga dana u 8 sati svečana misa s azistencijom. Ljubezni o. gvardijan ponudio je sinoć meni, da ju ja otslužim. Prihvatio sam to veoma rado i s osobitim zadovoljstvom. Tako sam eto imao sreću da i drugu sv. Misu otčitam u kripti Porođenja Isusova na oltaru sv. Triju Kralja pred mjestom jaslica. Mladi novaci, među kojima ima i jedan Hrvat s otoka Brača, pjevali su veoma lijepo "Misu Angelorum" uz pratnju harmonija, koji svaki put prenesu ovamo, kad je pjevana misa. Nigdje ne pristaje tako zgodno "anđeoska misa" kak baš ovdje u ovoj špilji, nad kojom su kori anđeoski rajskim glasovima pjevali malenome Isusu. Na "Gloria" i "Credo" sjedio sam s azistencijom na jednoj kamenoj klupi, pokrivenoj ćilimom, u neposrednoj blizini jaslica, pri zidu. Sigurno je na toj klupi, jer je ona od same pećine postala, sjedjela i Bl. Djevica Marija i tu dojila maloga Isusa, ili Ga sa sv. Josipom promatrala kako u jaslicama blaženo spava. Ta pomisao napunjala me neizrecivim zadovoljstvom.

Poslije te pjevane mise, u pratnji o. Anzelma, išao sam u "d o l i n u p a s t i r a", dvadeset minuta daleko od špilje Rođenja. Tu su one božićnje noći nekoji betlehemski pastiri bdjeli čuvali noćnu stražu kod stada svojega, pak ih je o ponoći obasjala svijetlost Božja i Anđeo Gospodnji stao kraj njih, a oni se prepali veoma. I reče im anđeo: "Nemojte se bojati, jer evo naviješćujem vam radost veliku, koja će biti svemu narodu, jer vam se danas porodi Spasitelj, kji je Krist Gospod u gradu Davidovu. I eto vam znaka: "Naći ćete Djetešce povito, gdje leži u jaslama." Tu nema nikakve crkve, nikakove zgrade, još je sve onako primitivno, prirodno, kao pred 1934. godine. Još i danas tuda pasu svoje stado priprosti betlehemski pastiri, odjeveni u duge bijele, dolame kao pred devetnaest stoljeća, sa pastirskim štapom u ruci, a stac im je vitak i krepak, lice jasno smeđe boje, kosa sasvim crna. Tu su i nekoje pećine, u koje se za nevremena zaklanjaju sa svojim stadom i u njima prenoćuju. Tu su još po obroncima brežuljaka i po livadama pašnjaci, kuda pasu bezazlene betlehemske ovčice, debele vune, širokih repova, dugih ušiju, koje kao da te nekako ljubopitljivo a bez straha promatraju, kad kraj njih prolaziš. Sve kao u vrijeme Kristovo.

Bio sam u špilji "Majčinog mlijeka", udaljenoj 250 m od bazilike Porođenja, a za koju špilju starodrevna predaja kaže, da je tamo našla utočište Bl. Djev. Marija, kad je okrutni kralj Irud dao bezbožnu zapovijed, da se pogube sva betlehemska djeca od dvije godine unatrag, pak je tu danas podignuta lijepa crkvica, koju posjećuju ne samo kršćani nego i muhamedanci.

Bio sam i u kripti Nevine Dječice, od okrutnog Iruda pogubljene, a neposredno u blizini kripte Porođenja, kao i u o n o j p e ć i n i , u kojoj je punih trideset godina boravio naš slavni

z e m l j a k s v. J e r o n i m, D a l m a t i n a c, gdje je on tolika učena djela napisao i cijelo Sveto Pismo iz hebrejskog izvornika na latinski preveo, gdje se bio u prsa govoreći: "Parce mihi, Domine, quia Dalmata sum - Prosti mi, Gospode, jer sam Dalmatinac". Ne kao da je grijeh biti Dalmatinac, pače sve drugo; nego je sv. Naučitelj time optuživao svoju naglu vatrenu južnjačku narav, koja se i preko reda znala kadgod oštro ispoljiti protiv neprijateljskih jezičnih strelica. A svetac je imao dosta protivnika. -

Svako popodne, poslije večernje uđu svi redovnici sa upaljenim svijećama u procesiji najprije u kriptu Porođenja, pak onda u onu sv. Josipa, sv. Nevine Dječice i sv. Jeronima, pjevajući naročite pjesme.

Pokazali su mi u crkvi sv. katarine, na jednom zatvorenom oltaru dva prekrasna kipa Maloga Isusa, napravljena od nepoznatog španjolskog umjetnika iz finog maslinovog drveta. Jedan je u ležečem stavu, drugi u sjedećem na zlatnom prijestolju. Svake godine na Badnju večer dođe iz Jerusalema patrijarha sa mnogo svećenika i vjernika, da na Božić obavi svečane pontifikate u ponoći i pred podne. Pošto je u kripti Porođenja tijesno, a bazilika Porođenja pripada Grcima, to se svečani pontifikat vrši u velikoj franjevačkoj i župnoj crkvi sv. Katarine, koja je tik do bazilike Porođenja. Na ponoćnom pontifikalu, prije nego će se započeti pjevati evanđelje, uputi se svečana povorka put svete špilje. Patrijarha nosi onaj kip Maloga Isusa. U samoj kripti đakon pjeva božićno evanđelje. Kad dođe do riječi: "I porodi Sina svoga prvorođenoga" uzme onaj mali kip i položi ga na onu zlatnu zvijezdu, na kojoj piše: "Hic de Maria Virgine Jesus Christus natus est - Ovdje je od Marije Djevice rođen Isus Krist". - Zatim proslijedi pjevajući: "I povi ga". Pri tom uzme svilene povoje te njima povije onaj mali kip. Onda opet nastavi pjevajući: "I položi ga u jasle". Tada onaj kip Malog Isusa postavi na mjesto gdje su bile jaslice, u kojima je bila prostrta slama.

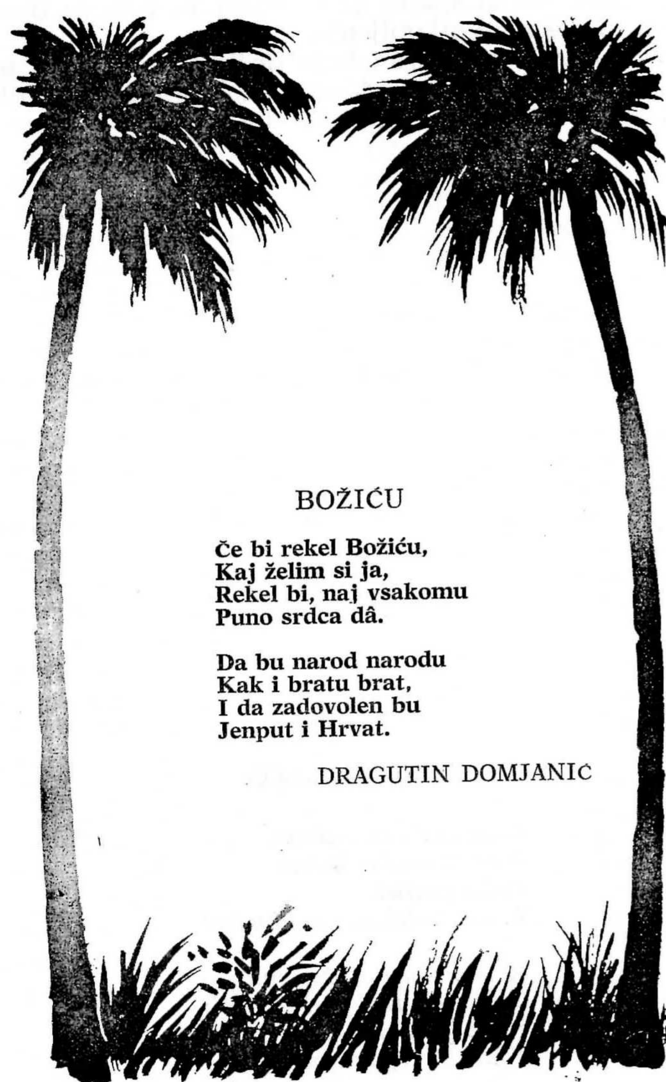

KIP MALOGA ISUSA U BETLEHEMU

Nakon otpjevanog evanđelja, pošto su pokadili tamjanom i cjelivali malog Isusa u jaslicama, vrate se svi u crkvu sv. Katarine i nastave ponoćnu službu Božju. A onaj mali kip stoji ondje u jaslicama sve do blagdana Bogojavljenja. Toga dana na svečanoj prvoj večernji dignu taj kip, koji predstavlja malog Isusa, kako leži, a na oltar sv. Triju Kralja postave onaj drugi kip, koji predstavlja malog Isusa na zlatnom prijestolju. Mora da su neobično mili i dirljivi ovi obredi. A milina te prožme, kad gledaš one dražesne kipove, iz kojih otsjeva rajska ljepota božanskog Djetešca, u koliko to može čovjek, pa bio i najveći umjetnik, na drvenom kipu prikazati.

Teško mi je otići iz dragog Betlehema. Teško mi je odijeliti se od ove svete špilje. Želio bih dugo i dugo u njoj i kraj nje boraviti, poput mog slavnog zemljaka sv. Jeronima, koji je ovdje 30 godina boravio i blaženo preminuo. O kako bih i ja želio do smrti ovdje ostati u blizini tako dragog, tako svetog mjesta! Ali moram se rastati. Sa suznim očima poljubio sam posljednji put onu zvijezdu, na kojoj piše: "Ovdje je od Marije Djevice rođen Isus Krist", kao i ono dražesno mjesto gdje su bile jaslice, u kojima je bilo položeno Božansko Djetešce. Postavio sam na ta mjesta mnoge krunice, medaljice, sličice, kupljene u Betlehemu, postavio sam i svoj štap od cedra libanonskoga, da sve te stvari prime blagoslov od ovih blagoslovljenih mjesta, i evo se spravljam na daljnji put po Svetoj Zemlji, tragom Božanskoga Spasitelja. (...)

Svjetlo božićne noći (zbornik), Stanislav Belaj, Rijeka, 1975. (str. 120)

BOŽIĆU

Če bi rekel Božiću,
Kaj želim si ja,
Rekel bi, naj vsakomu
Puno srdca dâ.

Da bu narod narodu
Kak i bratu brat,
I da zadovolen bu
Jenput i Hrvat.

DRAGUTIN DOMJANIĆ

Alojzije Stepinac: hrvatsko hodočašće u svetu Zemlju 1937.
Naklada Zadro 1995.

(...)

Betlehem

Betlehem (hebr. kuća kruha) smjestio se nedaleko od Jeruzalema, na prekrasnom obronku prekrivenom kućama, crkvama, samostanima, obogaćenom bujnim zelenilom, maslinama, smokvama, vinovom lozom... Betlehem je kraljevski grad, grad Davidov, Jišajev, Joazov, Rutin... Iznad svega grad Isusov! Isus mu je pronio slavu svijetom! Car Hadrijan je 135. poslije Krista uveo u grad kult boga Adona. Godine 330. oslobodio ga je car Konstantin i predao kršćanima. Odonda gradić je središte kršćanskog monaškog pokreta. Godine 384. stiže onamo Jeronim Dalmatinac, a za njim 386. godine rimska plemkinja matrona Paola iz obitelji Scipiona s kćerkom Eustohijom i mnogim drugim djevojkama. Paola je ondje sagradila dva samostana: jedan za Jeronima i njegove drugove, a drugi za se i za svoje drugarice. Podigla je i veliki gostinjac za hodočasnike, što dokazuje da je već onda bilo razvijeno hodočašćenje.

Nad špiljom, u kojoj se prema kršćanskoj predaji rodio Isus, car Konstantin dao je 326. sagraditi veličanstvenu baziliku, koja dijelom postoji i danas. Ona je na sebi doživjela svu povijest kršćanstva. Razarali su je i pustošili, obnavljali, mijenjala je vlasnike; mogli bismo kazati da je ona povjesnica kršćanstva u tom dijelu svijeta.

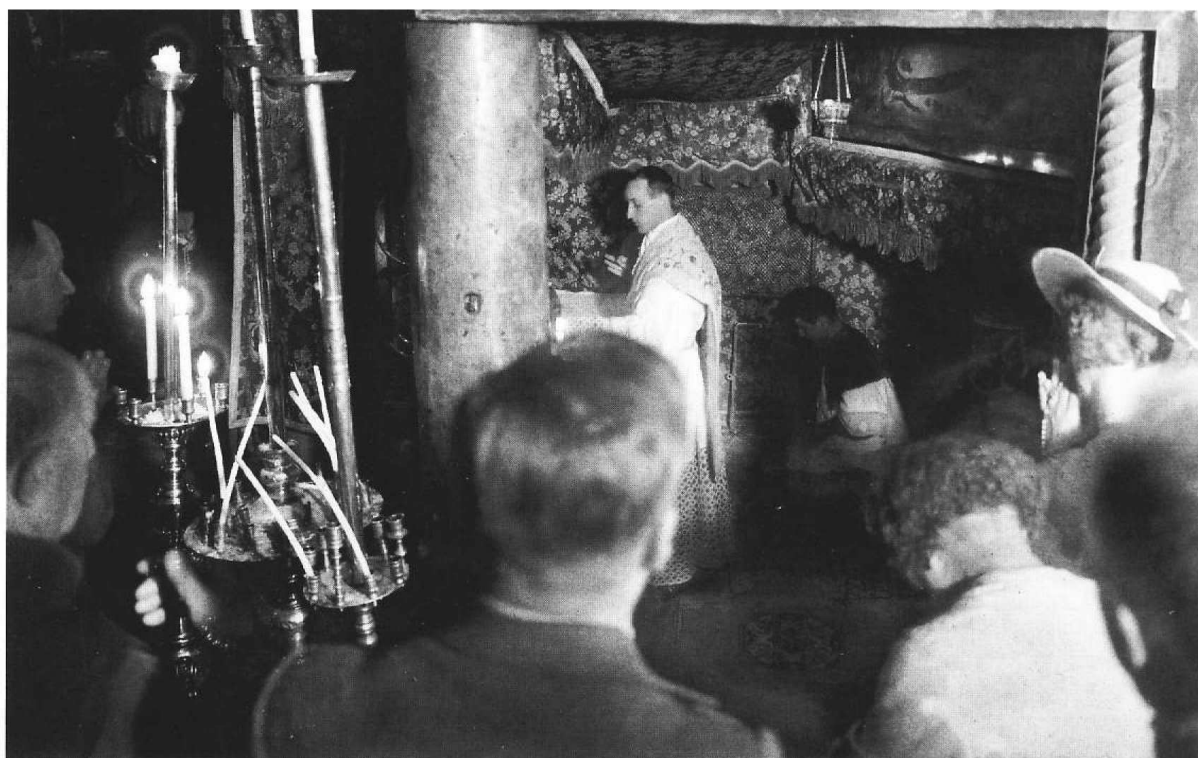
U špilji je rođenja Isusova zvijezda s natpisom: "Ovdje se rodio od Djevice Marije Isus Krist!" Onaj koji se ondje rodio nije onamo nikad više navratio (koliko se zna). Nije ondje propovijedao ni činio čuda. Uz špilju rođenja Isusova nalaze se i druge špilje koje imaju svaka svoje značenje i svoju prošlost. To su špilje svetog Josipa, svete Paule i svetog Jeronima. Nedaleko od mjesta Isusova rođenja nalazi se i tzv. Mliječna špilja. Predaja tvrdi da je u njoj Presveta Bogorodica dojila svoje božansko Djetešce i da joj se pritom prolila kap mlijeka, pa odatle špilji sjaj bjeline a odatle i naziv "Mliječna špilja".

Crkva Rođenja Isusova u Betlehemu

Betlehem

Sveta misa u špilji Rođenja Isusova. Služio ju je nadbiskup dr. Alojzije Stepinac.

Moj put u svetu Zemlju, Antun Bogdan, 1966.

(...)
29.VI. 1966. - Srijeda. sv. Petar i Pavao

Već u pola sedam pošli smo taksijem u Betlehem. Bili smo i opet nas trojica: dva svećenika Slovaka: vlč. Andrej G., Ferdinand V. i ja. Tu u Jeruzelemu je lako uzeti auto-taksi. Ima u gradu dosta određenih mjesta, gdje oni čekaju za vožnju u raznim pravcima.

Dan je prilično oblačan, ali se nitko ne boji kiše. To su oblaci od isparivanja rijeke Nila, no kiše nema.

Putem imamo i neprilika. Arapin koji sjedi preda mnom češće otvara prozor i pljucka kroza nj. Izgleda slab, kao da ima sušicu. I njegova je žena slaba. Pljuvanje kroz prozor za vrijeme vožnje vrlo je neugodno; pogotovo za one koji sjede otraga. Mi se cijelim putem branimo tako da svaki put stavljamo šešir pred lice.

Put od Jeruzalema do Betlehema nije dalek - 13 km. Iza nekoliko brda opazili smo Betlehem. Lijep je to gradić sa oko 25.000 stanovnika. Izgleda gotovo ljepši nego Jeruzalem.

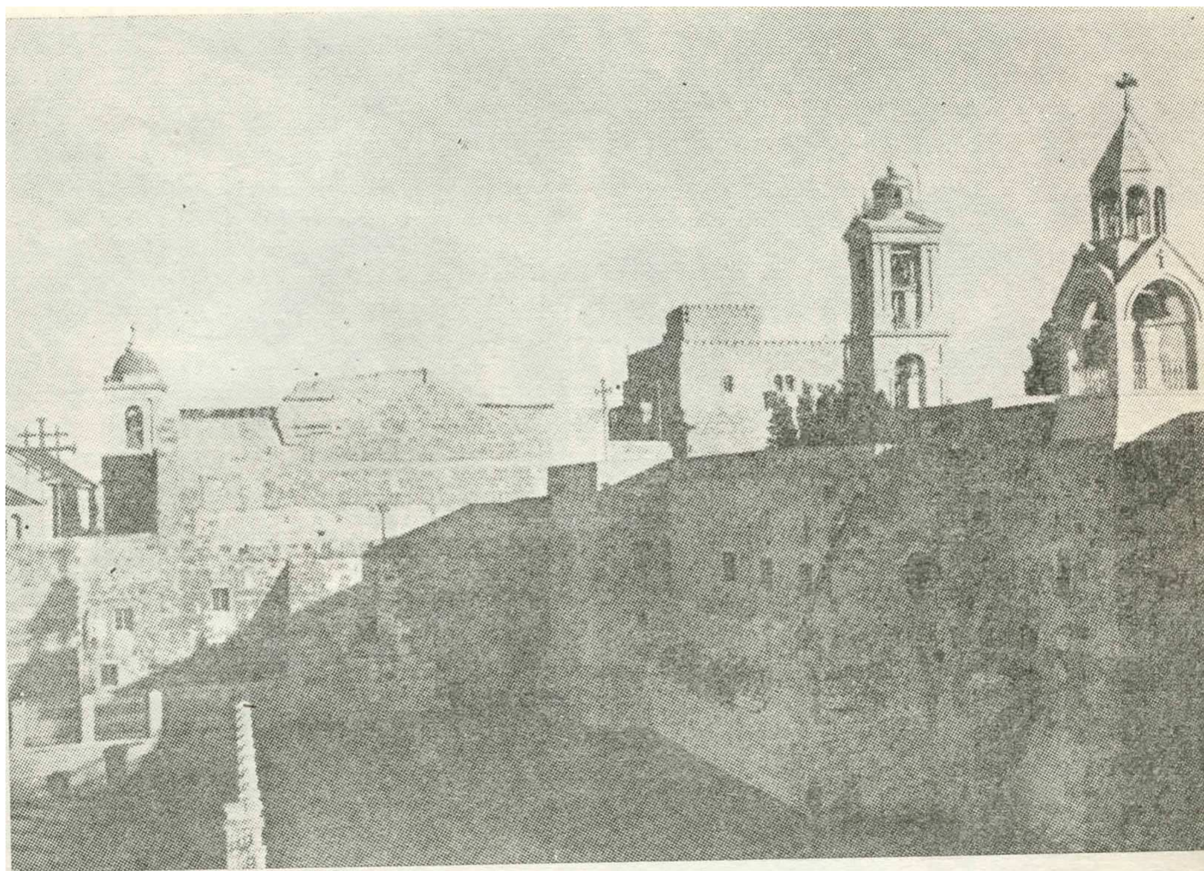
Betlehem

Taksi se zaustavi odmah na ulazu. Pitamo gdje je bazilika Porođenja Isusova. Šofer nam pokaže rukom. Nije bilo ni 50 metara od nas.

Pođemo prema bazilici. Pred ulazom stoji jedan franjevac, baš kao da nas očekuje. Svećenici Slovaci se poveseliše jer su mislili da je to njihov zemljak, fra Romano. Upitaju ga za ime, no to nije on. Ništa ne smeta. "Izvolite odmah reći mise. Bolje da imate odmah, jer je sada prazno", reče redovnik.

Tako je i bilo. Prvo je misio monsinjor i dekan Andrej G., drugi franjevac Ferdinand, a treći ja.

Svete smo mise imali u špilji gdje se Isus rodio. Tamo su dva oltara: jedan je na samom mjestu, gdje se rodio Isus, a drugi je ondje gdje su bile jaslice. Mi smo govorili mise na oltaru gdje su bile jaslice; jer oltar gdje se rodio Isus imaju grkoističnjaci (pravoslavni). I opet je nemoguće opisati ona divna čuvstva i zadovoljstvo što ga svećenik osjeća pri čitanju svete mise na tom svetom mjestu. Kao da mali Isus ponovo dolazi u betlehemsku štalicu i ponovo se rađa na oltaru...

Bazilika Porođenja Isusova

Kad smo svršili svete mise, došao je i fra Salezije s nekim slovačkim hodočasnikom i njegovom gospođom. Sada smo svi zajedno razgledali najprije baziliku pravoslavnih. Ona je iz vremena Konstantinova. Ima tri lađe. Iz bazilike se preko dvadeset stepenica silazi u špilju Porođenja Isusova. Svi smo vrlo uzbuđeni. Zrak je prilično težak i vruč. Špilja je podijeljena tako da grkoistočnjaci imaju pola i katolici pola. Grkoistočnjaci imaju oltar na samom mjestu, gdje se Isus rodio, a katolici tamo gdje su bile jaslice i gdje su došla tri kralja ili tri mudraca da se poklone Isusu. Tamo gdje su bile jaslice vidi se kao valov za ovce. Sada je sve to u mramoru. Tako je mramor i na mjestu ispod oltara gdje se Isus rodio. Na Mramoru je velika zlatna zvijezda i na njoj latinski natpis: "Ovdje se rodio Isus, Spasitelj svijeta". Strop je potpuno ravan, kao u naravnoj špilji, samo je malo pocrnio od dima jer unutra nema nikakvih prozora. Na zidu je postavljen ventilator za osvježenje zraka. Bilo mi je krivo što su sa strane obložili zidove svilom. To je talijanski običaj da cijelu crkvu obuku u crvenu ili bijelu svilu, već prema liturgijskom danu. Šteta! Mi bismo svi htjeli naći sva sveta mjesta u što naravnijem obliku; ali pobožnost prema takvim mjestima dodaje šošta po svojem ukusu.

I ovdje sam se, pod svetom misom, sjetio svojih iz domovine. Molitva je ovdje tako laka i tako pobožna.

Špilja Porođenja Isusova

Kip maloga Isusa

Izašli smo na drugu stranu, gdje je crkva svete Katarine djevice. Ona se neposredno nastavlja na baziliku pravoslavnih. Kako je malo mjesta u samoj špilji gdje se Isus rodio, bilo je nužno da franjevci sazidaju veću crkvu za vjernike. Crkva je lijepa, zračna i prostrana. S lijeve strane glavog oltara, u samom zidu, nalazi se dijete Isus, koje o Božiću odnose u špilju

Porođenja Isusova. Zatvara se velikim staklenim prozorom. Kip je mio i drag kao da gledaš malo nevino dijete. U sakristiji je također kip Maloga Isusa.

To je malo dijete Isus ili, kako Talijani kažu, Bambino. I taj je kip zatvoren staklenim prozorom, ali je slučajno bio ključić u njemu pa sam otvorio i pozdravio se s Isusom. S lijeve strane u crkvi je na samome zidu kip svetoga Jurja, mučenika, u naravnoj veličini: sveti Juraj i konj. Čudio sam se, kako ta težina kipa može stajati na zidu i zaželio: kamo sreće da ga mogu prenijeti u našu crkvu sv. Jurja u Derventi.

Iz te franjevačke crkve sv. Katarine silazi se u špilje, gdje je boravio sv. Jeronim kad je prevodio Sveto pismo s grčkog na latinski (njegovim se latinskim prijevodom i danas Crkva služi). Jedna je prostorija kao spavaonica s kamenim krevetom. Sačuvane su i stepenice kuda je prolazio sv. Jeronim kad je silazio u špilju. Te su iskopine otvorene tek prošle godine.

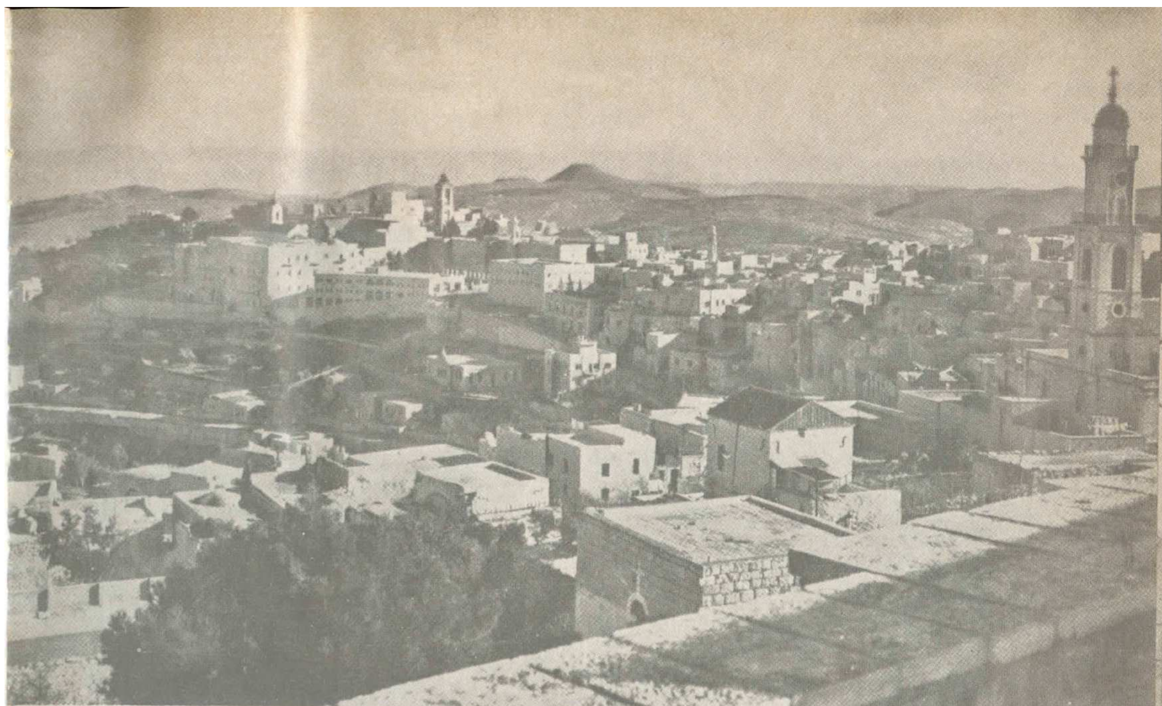
I ovdje je, kao i u Jeruzalemu, odmah uz sveta mjesta Casa Nova - hotel za svećenike i hodočasnike; a u neposrednoj blizini je franjevački samostan.

Pošto smo sve ovdje pregledali, otišli smo na mjesto gdje su pastiri čuvali ovce kad im je anđeo javio da se rodio Isus. To se zove Pastirsko polje (Il campo dei pastori). Udaljeno je 2-3 km od bazilike Porođenja Isusova. Na tom je mjestu sazidana lijepa mala crkva. Najnovijeg je datuma. Ima unutra lijepe fresko-slike, koje nam obnavljaju spomen na pastire. Naslikao ih je slikar Noti iz Trsta. Ovdje je boravo tri mjeseca da bi što bolje proučio cijelu okolinu i običaje. U neposrednoj blizini vide se i sada velike špilje, u koje bi pastiri tjerali svoje ovce kad bi bilo nevrijeme. Uđem u špilju. Htio sam okom izmjeriti njezinu veličinu. Čini se da ima 30 metara u dužinu i 15 metara u širinu, a oko dva i po u visinu. Potpuno naravna špilja. Nema nijednog stupa da zadržava teret tog masivnog kamena. (...)

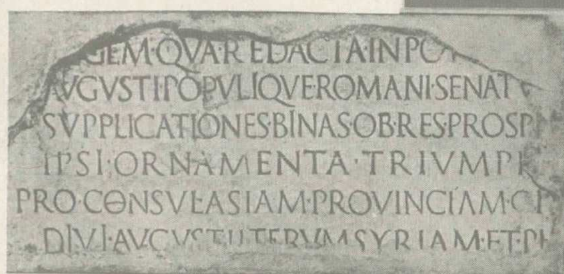
Crkva na mjestu gdje su pastiri čuvali ovce

Pripovijest o Bibliji: s puta po biblijskim zemljama, Silvije Grubišić, Chicago, 1979., slike prije str. 70. i stranice 102-107.

BETLEHEM

U Isusovo doba Betlehem je bio malo mjestance. U nj je došla Ruta sa svojom svekrvom Naomi. Onda je ovdje došla Djevica Marija s Josipom.

KIP CARA AUGUSTA

U one dane izađe naredba cara Augusta da se popiše sav svijet. Bio je to prvi popis izvršen za Kvirinijeva upravljanja Sirijom. Sv. Luka, 2:1-2

ULAZ U CRKVU ROĐENJA

OVDJE . . .
Zvijezda na podu označuje mjesto Isukrstova rođenja.

OVDJE...
Zvijezda na podu označuje mjesto Isukrstovog rođenja.

OLTAR NAVIJEŠĆENJA ISUSOVA ROĐENJA

Nalazi se u crkvi Naviješćenja u Nazaretu. Latinske riječi znače hrvatski: *Ovdje se je Riječ utjelovila.*

Oltar Naviješćenja Isusova rođenja

Nalazi se u crkvi Naviješćenja u Nazaretu. Latinske riječi znače hrvatski: *Ovdje se Riječ utjelovila.*

Desetak kilometara na sjevero-istok od Imotskoga, u prančioku ispod krševite strane, nabio se jedan komšiluk kuća. Obične su to seljačke kuće, zidane isklesanim kamenom na četiri ćoše. Ničim kuće ne upadaju u oči; sve su od bjelkastog zida, s crvenim ciglanim krovovima; jedne su s jednim, druge s dvojim vratima; s dva ili četiri prozora, već prema tome ili je kuća pravljena na dvoje ili samo na jednu trenicu. Tek se jedna kuća razlikuje od svih drugih. Pokrivena je slamom i šiljasta krova. No ni svojim slamnatim i šiljastim krovom ne upada u oči toliko, koliko svojim uskim i niskim vratima. Našavši se jednom pred onom kućom, pitao sam:

»Zašto su joj vrata onako malena, uska i niska?«

»Ona je kuća građena za turskog zuluma,« odgovori mi vlasnik Rajko. »Onako malena vrata ostavljena su zbog potrebe. U teškim vremenima, kad je kuća pravljena, spahije su znale zajahati svoje bedevije i po selu ugoniti porez. Jao si ga kućaninu, koji ne bi mogao dati koliko je turčin tražio! Ljuta spahija zatrkala bi se na konju u kuću; gnječila staro i nejako. Da tome izbjegne, jaoni je svijet pravio malena vrata na svojim kućama. Stoga su ovako malena ostavljena i na ovoj.«

Jedan jediti put našao sam se pred onom kućom. No toliko mi se usjekla u pamet svojom tužnom pričom, da je nikad ne mogu zaboraviti.

Ono je rodna kuća moje majke.

Mnogo žalosniju priču pripovijeda Bazilika Rođenja u Betlehemu ima blizu 400 godina. I njezina su vrata s pročelja vrlo uska i niska, jer su morala biti zazidana zbog istog razloga: da konjanici ne taru puk, dok se unutar Bogu molio. Tako je, nekoć krasno pročelje bazilike Rođenja, danas iznakaženo. Mene se je jednako bolno dojmilo kao i rodna kuća moje majke.

Vanjština crkve govori o dugim i teškim godinama, koje je proživljavala. Više sliči glomaznoj tvrđavi, nego crkvi. U 17. stoljeću Turci su s nje skinuli olovni krov i upotrijebili ga za salijevanje taneta. Čitao sam negdje, da je jedan od uzroka Krimskoga rata bila bazilika Rođenja. U Britanskoj enciklopediji stoji, da su uzroci onoga rata između Rusa s jedne, a Engleza i Fancuza s druge strane, *zapleteni i nejasni*. Bi li ih ispitivanje u vezi s gornjom tvrdnjom imalo moglo objasniti?

Uz baziliku Rođenja prislonjena je crkva Sv. Katarine. Njom upravljaju franjevci. To je župska crkva za betlehemske katolike. Crkva Rođenja danas je vlasništvo pravoslavnih. Iz nje su katolici isključeni. Tako vjernik, koji se nađe na mjestu, gdje se je rodio Knez Mira, doživljuje istodobno dvije boli: jednu, što nastaje iz znanja, da ondje nije bilo mira u prošlosti; da mir ondje i danas vjesi o tankoj niti; a drugu, što pred sobom gleda očit dokaz o podjeli Kršćanstva. Sve se to ondje zorno očituje, sve srce para.

Betlehem se spominje na više mjesta u Starom Zavjetu, dok u Novom o njem više nema spomena poslije pripovijesti Rođenja. Ime gradu prvotno znači: Kuća božice Lahame. Šemitski *Beth-ilu-Lahama*. Kasnije su Židovi prozvali grad: *Beth-lehem - Kuća kruha*. Kad se je koncem 4. stoljeća u Betlehemu nastanio sv. Jerko, pisao je: *Betlehem, najsvetije mjesto na zemlji, sad je naš...Zasjenio ga je bio Tamuzov gaj...*,

a u spilji, u kojoj je jednoć plakalo Dijete Mesija, bila je ljubavnice Venere, zbog čega smo jecali. Car Konstantin očistio je Betlehem od poganskih božanstava, a nad spiljom Rođenja podigao krasnu baziliku. Stotinu godina kasnije njegovu su crkvu srušili Samaritanci, pa je sagradio novu bizantinski car Justinijan u 6. stoljeću. Zidovi Justinijanove bazilike dobrim su dijelom postavljeni na prvu Konstantinovu baziliku. Zgrada je, istina, poslije više puta popravljana, dodavani su joj novi zidovi, ali je, uglavnom, sačuvana do danas onakova, kakova je bila na početku.

ovdje

Bazilika **Konstantina**-Justinijana prekriva spilju Rođenja. U spilju vode dvoje stepenice. Obje su kratke. Pođete li bilo niz jedne bilo niz druge, doći ćete pred Mjesto. Svakim vam se korakom čini, da se spuštate u dubinu, u neizmjernost. *O bezdane bogatstva, mudrosti i znanja!*, ponavljate sa sv. Pavlom. Pedeset i tri svjetiljke prosiplju svjetlo da spilju rasvijetle, ali ne uspijevaju uklonuti Tajanstvenost, što se ondje zgrnula. Dušu obuzimlje nazočnost Boga, a tijelo treperi ritmom uljanica. Korak, dva i tu ste. Jedva da ste pročitali riječ *Hic*, padate na koljena. *Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est — Ovdje je Djevica Marija rodila Isusa Krista.* Tu je Riječ, postavši čovjekom, izišla iz Marijina krila i *nastanila se među nama.* Tu je Bog postao članom ljudske obitelji u krvi, mesu i kostima.

No dok je porod u obitelji događaj svih članova, cijelog susjedstva; dok se svi nad porodom vesele, dotle su za Isusovo rođenje onog časa znale samo dvije osobe: Majka Marija i poočim Josip. Samo se je njih dvoje radovalo nad Isusovim porodom. Od svih drugih ljudi čas Isusova rođenja ostao je sakriven. Još više: Mjesto rođenja kao da je svemožni Bog htio sakriti. Računa se, da je selo Betlehem u ono vrijeme brojilo oko tisuću žitelja. Nijedan od njih nije znao, kako se važan događaj zbiva u njihovoj sredini. Bog je mogao vrlo lako osigurati porod svoga Sina u kakvoj doličnoj kući, mjesto u ovoj spilji. Istina, ono nije bila obična spilja, u kojoj se čovjek ne bi mogao ispružiti. Ona je bila prostrana, puna svježa zraka i topla. Ukratko: bila je priređena za stanovanje. U sličnim je spiljama u ono vrijeme živjelo mnogo svijeta. Nismo sigurni, ali po svoj prilici, da je sprijeda imala ozidanu, dodanu sobu s vratima. Takovih je spilja u onom kraju bilo mnogo, i svijet ih je iskorištavao za svoje stanove. U sobi sprijeda stanovala bi obitelj, a otraga bi spilja služila za marvu. Drži se, da one noći u spilji Rođenja nije bilo nikakve stoke. Čak ni za jaslama, u koje je Majka Marija položila Isusa, nije nikakvo živinče bilo privezano *da Isusa grije svojim dahom,* kako koji put propovijednici Božićnog panegirika tvrde. *Jasle* su služile za spremište slame.

Postanak Božjeg Sina čovjekom tajna je Vjere. Bog je odabrao taj način, da izvede Otkupljenje ljudi. Ima još vjera, koje govore o utjelovljenju božanstva, na primjer, hinduizam. No u hinduizmu utjelovljenje slijedi iz pobožanstvenja svega, iz panteističkog naziranja; u njem je utjelovljivanje bez osobnosti; bez osobitog značenja i bez svrhe, da se izvede otkupljenje. Isusovo Utjelovljenje, naprotiv, i njegovo rođenje u Betlehemu biva po Božjoj promisli i s određenom svrhom: da se izvede Otkupljenje ljudi. Tako, bez vjerovanja u Utjelovljenje, nema Otkupljenja.

spilja — stan božjeg sina

Sveta je Obitelj morala provesti u spilji nekoliko dana poslije prvog Božića. Betlehem je bio prenatrpan svijetom zbog popisivanja pučanstva, što ga je naredio car August iz Rima. August je htio znati, koliko ima podanika i koliko poreza može utjerati. Stoga je Josip morao čekati neko vrijeme, dok nađe ispražnjenu kuću. Pogledajmo stoga pobliže ovaj prvi stan Božjeg Sina. Pobožni su kršćani, naravno, spilju poljepšavali; obložena je mramorom od poda do vrha; nešto je i proširena, ali je, uglavnom, spilja sačuvala svoj prvotni oblik. Duljina joj je 12 m i 30 c; širina je 3 m i 15 c. Tri-četiri koraka od mjesta Rođenja nalazi se udubina, gdje su se nalazile Jasle, u koje je Dijete bilo položeno. Ovo je jedino mjesto, koje pripada katolicima. Nad njim bdiju franjevci i k njemu vode ophod svake večeri. Prema predaji, Jasle se danas nalaze u crkvi *Santa Maria Maggiore* u Rimu. Na dnu spilje nastavlja se prolaz u podzemne prostorije ispod crkve Sv. Katarine. U ovim se prostorijama nalaze: Kapelica Nevine djece, sobica Sv. Josipa, Radna soba sv. Jerke; u njoj je Svetac prevodio Bibliju; njegov grob, ali bez kostiju Sveca; kosti se sv. Jerke čuvaju u rimskoj crkvi gdje se nalaze i Jaslice. Usto se još vide grobovi: sv. Euzebija, sv. Paule i njezine kćeri.

Kako su god stoljećima ruke kršćana kitile ukrasima spilju Rođenja, tako je i mašta oko nje plela pobožne priče.

priča i zbilja o zvijezdi mudraca

Jednu sam priču onih dana čuo prvi put. To je priča o Zvijezdi Mudraca. Obiluje starinskim poimanjem o zvijezdama. U ovoj se priča: Kad je konačno Zvijezda dovela Mudrace k Isusu, da mu se poklone, upala je u bunar, te se i danas nalazi na njegovu dnu, ali je mogu vidjeti samo ljudi čistoga srca. Bunar sa Zvijezdom nalazi se na kraju spilje Rođenja.

U opisu Matejeva Evanđelja pojava je Zvijezde čudesno Božje djelo. Ono je nebesko tijelo proizvedeno u tu svrhu. Takovim su ga smatrali mnogi stari tumačitelji. Za to tumačenje prianjaju i mnogi suvremeni pisci, među njima i G. Ricciotti, čije djelo *Život Kristov* smatraju dosad nenadmašivim. Ima opet drugih, koji čudesnu pojavu zvijezde povezuju uz naravno kretanje nekog nebeskoga tijela. Takovo je mišljenje zastupao veliki svetopisamski učenjak Lagrange; a slično je tvrdio i poznati astronom J. Kepler.

Ovakovo se tumačenje upravo nameće, kad se nastoji utvrditi godinu Kristova rođenja. Danas je općenito prihvaćeno, da godinu Rođenja treba pomaknuti natrag. Ove retke pišemo u osmini Božića. U kalendarima i knjigama stoji, da je ovo tisuću-devet-stotina-šezdeset-sedmi Božić. A nije. Još je nekoliko više godina prošlo od Kristova rođenja, što ih našem brojenju godina treba dodati.

Koliko godina treba dodati? Kako je došlo do pogrješke u određivanju godine ovog najvažnijega događaja na svijetu?

Evo ovako:

Poimanje vremena i vremenskog dijeljenja na: prošlost i budućnost starim je narodima bilo nepoznato. Oni su mjerili vremenske razmake nekom vidljivom

promjenom; vezali razdoblja uz nešto predmetno, konkretno. Tim je počinjao i svršavao njihov vremenski odsjek. Izlaz sunca označivao je početak dana; sunčani zalaz označivao je konac, noć. Kad bi na jesen obrali plodove, smatrali su, da su se dani izredali, krug se dopunio, te bi počinjali brojenjem drugoga, novog kruga. Biblijski naziv za godinu *šanah*, znači zapravo povratak na nešto, dakle: početak nove godine, u kojoj će se opet obnoviti dva doba: kišno i sušno. Egipćani su dijelili godinu prema pojavama na rijeci Nilu u doba: natapanja, isušivanja polja i na bezvodno doba. Kako je poznavanje nebeskih tjelesa napredovalo, tako je godina stjecala svoju praviju mjeru. Napokon je odmjerena prema Suncu na 365 dana. Ako baš želite biti točni, dodajte ovamo još onu dugu odmjerenu brojku: 24219879. Sad vam je račun točan. U jednu riječ: stari su duljinu vremena označivali jednim dopunjenim, zatvorenim krugom zbivanja ili prirodnih pojava.

Grčki su se mudraci konačno dovinuli i počeli podijeljivati vrijeme na jednake računske jedinice od neke zamišljene točke *sad* naprijed i natrag, u prošlost i budućnost. Ovakovo je poimanje vremena navelo Grke da počnu računati svoje godine prema Olimpijskim igrama. Slično su opet Rimljani računali svoje godine od Utemeljenja Rima. Bilo je i drugih računanja; svaki se je skoro narod držao svog vlastitog brojenja godina. Nije bilo jednakosti, vladao je nemar za točnost, osobito za početak dobi. Tako su Egipćani najednom počeli računati svoje godine od nastupa cara Dioklecijana na prijestol. Toga se računanja i danas drže Abesinci i Kopti. Dioklecijan je rodom s našeg jadranskoga žala; negdje, nedaleko Splita, vele, da je ugledao svjetlo dana. Svakako, pod svoje stare dane povukao se u Solin i bavio se vrtlarstvom, gdje je razmišljao o svojim ludostima iz dana carevanja. Tako, iako ga možemo smatrati listom svoje gore, ne mislim, da se njim možemo ponositi. Bio je okrutan dozlaboga. Na početku vladanja pokazivao se pametnim i dobrim carem. Već prošireno kršćanstvo puštao je na miru. I njegova žena Priska i kći mu Valerija, ako nisu već bile primile sv. krsta, bile su na putu primiti ga. No poslije se car Dioklecijan prometnuo u pravu mòru ondašnjega svijeta. On je bio onaj, koji je upriličio posljednje progone kršćana. Njegovi su progoni trajali dugo; bili opći i vrlo krvavi. U današnjim hrvatskim zemljama baš najkrvaviji. Iz njegovih dana imamo mučenike: sv. Ireneja, sv. Anirina, Dominika i Filipa iz Siska. Zato je nazvano vladanje Dioklecijanovo: doba mučenikā. Stotinu godina poslije Dioklecijanove smrti svijet je još živo pripovijedao o njegovim progonima. Tako su se bili usjekli u pamćenje! Pa kad je sv. Ćiril Aleksandrijski, svetac 5. stoljeća, izrađivao Vazmenu tablicu da odredi nadnevak za slavljenje Isusova uskrsnuća, računao je godine od Dioklecijanova vladanja. No stotinu godina kasnije tablicu je nastavio Dionizije Mali. Prozvao se *malim* ne zbog stasa, nego iz poniznosti. Dionizije nije računao godine od Dioklecijanova vladanja nego od Utjelovljenja Gospodinova. Odbacivanje prijašnjeg računanja obrazložio je: *Nismo htjeli vezati svoje doba uz ime bezbožnog progonitelja, nego smo radije odlučili godine bilježiti od Utjelovljenja našega Gospodina Isusa Krista.* Tako je tada prvi put počelo računanjem godina, kako se danas služimo.

No Dionizije Mali uzeo je 754. godinu od Utemeljenja Rima za godinu Isusova rođenja — prvu našeg kršćanskoga doba. Iz drugih izvora, međutim, znamo, da je godina Rođenja morala biti 749. Krist se je, dakle, rodio pet godina prije. To jest: Božić, 1967., jest zapravo: tisuću-devet-stotina-sedamdeset-drugi Isusov rođendan.

Taj prvi svoj Božić Sveta je Obitelj skromno proslavila u betlehemskoj spilji.

Kratko vrijeme poslije iz spilje je izišla i nastanila se u nekoj kući u Betlehemu. Tu je provodila dane kao i svaka druga, koju je rođenje obradovalo. U ono nekoliko tjedana poslije Rođenja u Betlehemu se ništa važno nije dogodilo. Zamukao je bio anđeoski pjev; pastiri su obavili svoje klanjenje i povratili se k svojim stadima. Marija i Josip prepustili se u ruke Božje i gledali, kako će se zaputiti natrag u Nazaret, kad se vrijeme učini, kad zimske kiše prestanu.

Gore u Jeruzalemu sjedio je na Davidovu prijestolu siledžija Herod. Tri je vlastita sina ubio, smakao ženu Mirjamu, iako ju je od svih svojih deset žena najviše ljubio; na drugi je svijet poslao nekoliko članova svoje najbliže rodbine. Stoga je car August rekao: *Sigurnije je biti Herodovo svinjče, nego njegov sin.* Car je nešto znao o židovskim običajima. Znao je, na primjer, da Židovi ne kolju svinje za hranu. Držao je, da i Herod opslužuje taj zakon. Herod je, međutim, prihvatio židovsku vjeru samo prividno, da se svidi židovskom narodu, dok je u svojoj duši i dalje ostao poganin. Istina, sagradio je veličanstven Hram za Židove u Jeruzalemu, ali isto je tako i u isto vrijeme gradio i poganski hram u Cezareji na Moru. S jednom nogom već u grobu, naredio je, da se četrdeset mladića užga kao zublje i pred Hramom spali. A kad se je svalio na smrtnu postelju, izdao je naredbu, da pohvataju sve židovske prvake i poubijaju. Tim je mislio osigurati naricanje za sobom na dan svoga pokopa.

Koju godinu prije nego je smrt uklonula Heroda s ovog svijeta, stigne u Jeruzalem skupina ljudi s Istoka. Ne znamo točno, koliko ih je bilo. Kršćanska ih je predaja svela na trojicu. A moglo ih je biti i više. Ni njihov zavičaj ne znamo sigurno. Naziv *s Istoka* može obuhvatiti sve zemlje istočno od Jordana. Općenito je ipak mišljenje, da su stigli iz Irana. To pokazuje njihovo ime *magi*. Tamo i Ricciotti postavlja njihovu domovinu. Onamo dakle, na iranskim visoravnima, kolijevci naroda iranskoga podrijetla, koje su još u starini proizvodile krepak svijet, da napuči mnoge zemlje na zapadu, treba tražiti zavičajno mjesto naših *maga* — Mudraca. Tko zna, možda da u kojem od mnogih iranskih naroda, koji su nadživjeli sve duge vjekove, i danas kola njihova krv. Mudraci su bili po svoj prilici članovi obrazovanog svećeničkog staleža svoga vremena, sljedbenici velikog Zaratuštre. Mnogi suvremeni povjesničari drže, da je Zaratuštra živio u vrijeme židovskog Babilonskog sužanjstva. Tako se je i sâm mogao upoznati s vjerovanjem Židova o dolasku Mesije. Svakako, u učenju njegovih sljedbenika, koje je sačuvano u knjigama Aveste, govori se o pojavi nekog božanskog *pomoćnika*, o spasitelju. Općenito je mišljenje vladalo, da će se pojaviti u Palestini.

»Gdje je novorođeni židovski kralj? Vidjesmo, naime, njegovu zvijezdu gdje izlazi, pa dođosmo pokloniti mu se.«

Tako su u svojoj bezazlenosti Mudraci pitali po Jeruzalemu. Kakovim je okrutnim posljedicama urodilo njihovo pitanje, pripovijeda sv. Matej. Kralj Herod poklao je mušku novorođenčad u Betlehemu i okolici i tako dodao ionako premnogim krvoprolićima još drugih dvadesetak.

Zvijezda, koja je vodila Mudrace ovdje nas posebno zanima. O jednoj novoj zvijezdi, što se je pojavila na istočnom nebu u vrijeme Isusova rođenja, nedavno su objelodanjeni stari kineski spisi. Prikupio ih je jedan američki profesor-pisac sa sveučilišta u Berkeley i iznio potanko u svom djelu *Priručnik za biblijsku kronologiju*. Osobno osjećam veliku zahvalnost prema gosp. profesoru, a držim, da

ćete mu i vi biti zahvalni, kad ih, u suštini, ovdje pročitate.

Astronomi su nedavno ustanovili, da su stari Kinezi vodili najtočniji popis o pojavama novih zvijezda. Tako je otkriveno, da se u njihovim spisima nalaze potanki podaci o zvijezdama *repaticama* od 611. godine prije Krista do 1640. poslije Krista. O takozvanim *novama* od 134. prije pa do 1828. poslije Krista. Kineski su podaci o zvijezdama toliko pouzdani, da se suvremeni astronomi njima i danas služe u proučavanju radio-aktivnosti pojedinih zvijezda. Sedmi Međunarodni kongres povijesnih znanosti, držan 1953., ovako je izjavio:

> Pretpostavka, da je Zvijezda Mudraca bila jedna *nova* dobiva mnogo na snazi, kad znamo, da se je pete godine prije Kristova rođenja pojavila jedna *nova*, koju su opazili kineski promatrači zvijezda. Opstoje dva različita izvora o ovoj, očito, sjajnoj pojavi. U jednom izvoru stoji, da se je *nova* vidjela više od 70 dana, u drugom, da se je vidjela 70 dana. Prema tome, Mudraci su mogli imati dostatno vremena stići iz bilo koje zemlje s Istoka. Tako su se mogli naći u Jeruzalemu za trajanja ove *nove*.

Naziv *nova* poklapa se s našom riječi i znači: nova zvijezda. Pojavi se u nebeskim visinama naglo i u sjajnom svjetlu. Prema nauci zvjezdoznanaca njezina svjetlost može potrajati nekoliko tjedana, ili čak mjeseci. Onda iščezne s obzorja. A sad se povratimo opet piscu gore spomenute knjige, sveučilišnom profesoru g. Jack Fineganu. Ovako on završava svoje razlaganje:

> Predmet, koji su vidjeli Kinezi u travnju četiri godine prije Krista, zove se *po hing* — munjevita zvijezda. To je mogla biti jedna *nova*; mogla je biti nebeska pojava u pozadini izvještaja o Betlehemskoj zvijezdi. Ona repatica iz ožujka, pet godina prije Krista, koju su također Kinezi zabilježili, mogla je navesti Mudrace na njihovo putovanje. Morali su stići u Judeju prije Herodove smrti, što ga je snašla između 12. ožujka i 11. travnja 4. godine prije našega računanja godina. Repatica iz travnja 4. godine mogla je sjati u to vrijeme. Kako je Herodova naredba o pokolju djece uključivala djecu od *dvije godine i više*, Isusovo rođenje moglo je biti čak dvije godine prije proljeća 4. godine. No budući da su Mudraci došli, *kad je Isus bio rođen* i budući da su ga našli s Marijom, njegovom Majkom — pri tom evanđelist upotrebljava riječ *dijete* — što se čini vjerojatnim, da se rođenje nije zbilo prije. Tako, postavljanje nadnevka Isusova rođenja možda nekad u zimu od 5 do 4 godine prije sadašnjega računanja najbolje zadovoljava sve dokaze, koji su nam na raspolaganju.

Znanost, dakle, pojavu Zvijezde ne isključuje.

Morao sam se dosta naglo oprostiti s Betlehemom. Popodne već trebalo mi je poći na sjever. Lica naše pripovijesti, koja su Betlehem označila *najsvetijim mjestom na zemlji*, morala su također iz njega naglo seliti.

Božji vitez, Isidor Kršnjavi, roman iz 13. stoljeća, 1926. Nastavak romana Božji Vitez.

(...)
Jakobeja se nekoliko dana iza svečanosti u Grečiju vratila u Rim. Kad ju je kardinal Ugolino opet jednom pohodio, ispričala mu je sve, kako je bilo.
-Poznate li, uzoriti gospodine, gradić Grečio? Prislonio se uz pećine kao dijete uz majku...
-Poznam, -odgovori kardinal, -kako ne bih poznavao! Papa Honorije rado ide u onaj romantični šumoviti gorski kraj. Tamo je doista divno.
-Zar ne? Pomislite, uzoriti, u šumi kraj Grečija načinjene jasle, pune sijena. U njima djetešce zlatokoso prekrasno. Uz jasle vol i pravo magare. Nad jaslama podignut žrtvenik. O ponoći misa. Svjetine cijelo more. Sve rasvijetljeno bakljama, lučima i voštanicama. Kao da je dan. Samo sve čarobnije, svečanije. Franjo je pjevao Evanđelje Matijino pa je iza toga nadovezao krasne pjesme o porođenju Spasiteljevu. Izrekao je i prodiku o tom. Bio je tako vanredno ushićen, gotovo izvan sebe od zanosa, da se čitavo pučanstvo uznijelo s njime motreći Franjinu uzvišenu pobožnost.
-Tako je i pravo! - reče kardinal Ugolino. - Franjo je očito od Boga poslan, da svlada materijalizam, što smo ga od prošloga, dvanaestoga stoljeća baštinili.
-Kako vi to mislite? - upita grofica.
-Već prije nekih trideset godina nastalo je u Franceskoj i u Italiji opasno stanje hinjenoga kršćanstva. Pravo zanimanje za znanost je utrnulo; samo su se bavili još dijalektikom, poglavito u tu svrhu, da potkopaju i razore svaki autoritet. Bezdušna je književnost sebi stavila zadaćom, da najsjajnija imena prošlosti okalja. Đače nedouče htjelo je u svim granama znanosti poučavati svoje učitelje. Svaku su predaju zabacili pa su svoju nesavršenost međusobnom pohvalom uzdizali nad sve staro, savršeno, jer da je njihovo tobože n o v o i zato bolje. Ti nihilisti proglasili su bankrot (propast) znanosti, kojoj nisu bili dorasli.
-Sad razumijem, -reče grofica, -zašto je Franjo pun nepovjerenja prema znanosti, i njegovu srdžbu, što je učeni Stacijo htio Malu Braću upućivati u dijalektiku.
-Tako je! - odgovori kardinal smiješući se. -Naš je dragi idealista vidio, kuda ta vrst znanosti vodi. Ti učenjaci nisu više priznavali duševno djelovanje pa su samo vjerovali, što su mogli opipati. Mnogi klerici išli su još dalje pa nisu više ni vlasitim ćutilima vjerovali. Mnogi bogoslovi bacili se na učenje medicine ili su se znanosti sasvim odrekli pa su postali trgovci te su sasvim ogrezli u putenost.
-Pa vi, uzoriti, mislite da će Franjo moći tu struju zaustaviti?
-O tomu sam i čvrsto uvjeren.

To čvrsto pouzdanje kardinalovo povisilo je grofičino oduševljenje za Franju,a to se odražavalo u njenim veličanstvenim darovima za ostvarenje Franjinih plemenitih čovjekoljubivih zamisli. (...) (str. 223-224)

Isus Krist život Spasitelja svijeta, I. dio, Rudolf Vimer, 1925.

(...)
Rođenje Isusovo

Sve je mislilo, da će se Isus roditi u Nazaretu, gdje su živjeli Blažena Djevica Marija i sveti Josip. Ali Bog je odredio, da se Isus kao potomak Davidov rodi u Betlehemu. Tako je javio prorok Mikeja još sedam stotina godina prije rođenja Isusova. Da se izvrši to proršţvo, pomogao je sam tadanji rimski car August.

U to doba bio je gotovo cijeli tada poznati svijet samo jedno carstvo. Sve zemlje počevši od današnje Engleske pa do sjeverne obale Afrike, a s druge strane od Španjolske do sredine Azije skučili su Rimljani pod svoju vlast. Među tim zemljama bila je i Palestina. Godine 167. prije Kristova rođenja izvojštila su junačka braća Makabeji slobodu svomu narodu. No njihovi potomci, Hirkan i Aristobul, zavadiše se o vladu i zamoliše rimskoga vođu Pompeja, da im bude sudac. Ovaj dosudi godine 63. pravo starijemu bratu Hirkanu, potuče čete nezadovoljnog Aristobula i odvede njegove sinove kao zarobljenike u Rim. Pompej ostavi Hirkana, da vlada nad Židovima, ali mu nametne danak i podvrgne ga pod vrhovnu vlast rimske pokrajine Sirije. Godine 47. opet postavi rimski vođa Cezar krivobošca Antipatra, kralja Idumejskoga, za upravitelja židovske zemlje. Kad je taj umro od ubojničke ruke, naslijediše ga sinovi Fasael i Herod. To se dade nažao sinu pobijeđenog Aristobula, po imenu Antigonu, pa navali na njih i zasužnji Fasaela. Ali brat njegov Irud uteče sretno u Rim, gdje ga je godine 40. sabor imenovao za kralja židovske zemlje. Poslije tri godine svečano ga uvedoše rimski vojnici u Jerusolim.

Kad se Isus imao roditi, izađe zapovijest tadašnjeg rimskog cara Augusta, da se popiše cijeli svijet. Da znade, koliku vojsku može podići, dade prebrojiti sve žitelje svoga carstva. Da poveća porez, dade izmjeriti sva polja i popisati imovinu svojih građana. Carska naredba zahvatila je i židovske zemlje, jer je kralj Irud bio rimski saveznik i u svemu je ovisioi o milosti carevoj. Rimljani mu dopustiše jedino to, da se u židovskim zemljama izvrši popis kao i mi danas, gdje je tko živio, a Židovi u mjestu, gdje se tko rodio. Svaki je Židov morao u svome zavičaju prijaviti svoje ime, dobu, obitelj, koljeno i pleme te priseći vjernost rimskom caru Augustu i židovskom kralju Herodu. Sveti Josip potekao je iz kuće i plemena Davidova, pa morade po toj naredbi poći iz Nazareta u Betlehem, rođeni grad Davidov.

Premda je bilo zimsko doba, a put dalek i tegoban, ipak pođe s njime i Blažena Djevica Marija, jer je pred svijetom vrijedila kao njegova žena.

Ni danas nema ceste od Nazareta do Jerusolima, pa se najviše putuje pješke. Ali se i u siromaka nađe za nevolju magare. I Blažena Djevica Marija morala je poradi svog stanja putovati na magaretu.

U četiri dana prevališe Josip i Blažena Djevica Marija put od Nazareta do Jerusolima.

Od Jerusolima do Betlehema imade samo sedam kilometara. Iz Jerusolima spustiše se naši putnici najprije u plodnu dolinu Rafain, gdje je David dva puta potukao Filisteje. Otprilike na polovini puta popeše se na jedan brežuljak, gdje danas stoji manastir sv. Ilije. Ovo je svakom kršćaninu nadasve mila točka, jer se odavle vide najvažnija mjesta iz života Gospodinova: Betlehem, gdje se Isus rodio, Kalvarija, gdje je umro i uskrsnuo, te Maslinska gora, s koje je uzašao na nebo. Što se čovjek od ovog brežuljka više udaljuje, to mu se Betlehem sve više diže pred očima. Dvadeset časaka pred Betlehemom prođoše sveti putnici pokraj grobnice Raheline, najmilije žene patrijara Jakova. Preko tri tisuće šest stotina godina rede taj grob i Židovi i kršćani i muslimani. Bit će poradi žalosne sudbine Raheline, jer je postradala dajući život Benjaminu, najmlađemu sinu Jakovljevu. Ovdje se spustiše Josip i Blažena Djevica Marija u duboku dolinu, da se tim teže uspnu do samog Betlehema.

Betlehem.

Betlehem leži na leđima dvaju brežuljaka, pa je odasvuda zaokružen dolinom. Obronci tih brežuljaka puni su vinove loze, uljike, smokava, mandala i drugih voćaka, a dolina pod njima glasovita je radi svoje plodnosti. Ime Betlehem znači kuća kruha, mi bismo hrvatski kazali: žitnica.

Kad padoše sveti putnici u Betlehem, nijesu imali kamo da se zaklone. Kao da je Gospodin Bog zaboravio one, koji su mu na ovom svijetu bili najmiliji i najbliži. Svratišta i gostionica za ono vrijeme nije bilo, a u napučenome mjestu nije ih ni trebalo. Gostoljubivost je na Istoku još i danas na glasu. Židovski učitelji učili su, da je svatko dužan primiti stranca na konak, i obećavali su raj onomu, tko tuđinca ljubezno podvori. Zato je i bila svaka kuća putniku otvorena, da mu dade krov, vode i malo kruha. S tim je istočnjak posve zadovoljan. Nego u to vrijeme dolazili su u Betlehem sa svih strana ljudi, da se popišu prema carskoj zapovijedi. Zato je sveti Josip uzalud pitao, tražio i molio, da nađe konačište. Svi su već primili one, koji su prije došli. Nitko dakle ne htjede da ustupi mjesto siromašnim pridošlicama, pa su tako bili primorani da se sklonu u jednu spilju, koja je služila za staju.

Na Istoku gotovo ne znadu za građenu staju. Velike zime tamo nema, pa stoka noći boravi pod vedrim nebom. U zimsko doba, kad navale velike kiše ili pritisne jača zima, zatjeraju stoku na koji dan u spilje.

Tu dođe Blaženoj Djevici Mariji vrijeme da rodi. Još nije nika nijedan znamenit svjetski događaj opisan tako jednostavno, kao što je opisano rođenje Isusovo u Svetome Pismu: "I rodi Sina svoga prvijenca i jedinca i povi ga i metne ga u jasle", koje se slučajno nađoše u spilji. A Betlehem je mirno spavao ne sluteći, da se u njemu rodio onaj, koji će ga daleko više proslaviti, nego nekoć slavni kralj David.

Isus je došao na svijet, da ljudima priredi stanove na nebu, a nije mogao naći stana, u kojem bi se rodio na zemlji. Kao najsiromašniji sluga ugleda svijetlo Božje u staji. Rijetko je koje dijete od početka svoga života bilo osuđeno na tolika stradanja. Siromaštvo, poniženje, borba, muka dočekala je Isusa kod jaslica, pratila ga cijeli život i oprostila se od Njega tek na križu. Jaslice su bila dolična koljevka za onoga, kome je smrtna postelja bio križ. Ali su jasle Isusove bile i propovjedaonica. Isus još nije znao govoriti, pa ipak je sve oko Njega propovijedalo. Rođenjem svojim htjede svijetu pokazati, da čovjeka ne čeka sreća u bogatstvu, u uživanju i u slavi. Primjerom je svojim naviještao, što je poslije riječima naučao. Jaslice su Isusove utješile neborjene siromahe, potakle kraljeve i bogataše, da ostave svoje časti i bogatsva, te priskoče u pomoć sirotinji, kako je i Isus iz ljubavi sašao na ovaj svijet, da spase bijedno ljudstvo.

Ovo je rođenje bilo Isusu drugo. Prvi put se rodio kao Bog na nebu, drugi put kao čovjek na zemlji. Kod prvog rođenja imao je samo Oca bez majke, a kod drugog rođenja majku bez zemaljskoga oca. Tako je Blažena Djevica Marija dobila život od Isusa, jer je od vijeka bio njezin Bog, a dala je život Isusu, jer je rođena Majka Njegova. Kako smo mi primili tijelo od svoje majke, tako je i Isus primio tijelo svoje od Blažene Djevice Marije. Jer je dakle Bog bez ljudskog sudjelovanja od krvi Blažene Djevice Marije stvorio čovječju narav Isusovu, kja se s božanskom naravi Njegovom ujedinila u jedno lice, rodila je Blažena Djevica Marija ne samo ljudsko čedo, već Sina Božjega, pa se zato punim pravom zove Majka Božja ili Bogorodica. Toj časti nema ravne na nebu ni na zemlji, jer ima na zemlji samo jedna majka što je rodila Sina, komu je rođeni otac Bog na nebu.

Rođenje Isusovo bilo je tako čudnovato kao i Njegovo začeće. Marija nije izgubila svoga djevojaštva, kad je Isusa rodila. Kao Djevica Ga je začela, kao Djevica Ga je i rodila. Kako sunčane zrake prođu kroz staklo, pa ga ne oštete, tako je i Isus doša na svijet, a da nije povrijedio djevojaštva Majke svoje. Kako zvijezde šalju svoje zrake na zemlju, a pri tom ništa ne izgube od svjetlosti svoje, tako i Marija nije ništa izgubila od svoga djevojaštva, kad je rodila Sina Božjega. I Rodila Ga je bez ikakve boli, jer je ona jedina žena, koja nije bila osuđena u raju, da rodi u mukama. Kako se zrelo voće bez napora i muke odijeli od grane, koja ga je hranila, tako se rodio i Isus. To nam kazuje i Sveto Pismo. Čim je Isus rodio, latila se Blažena Djevica Marija posla, koji u tom času čine tuđe, a ne majčine ruke. "Povila Ga u pelenice i položila Ga u jaslice." Djevičanstvo Majke Božje prije poroda, u porodu i poslije poroda temeljni je članak naše vjerre. Zato pravi katolik, kadgod izusti ime Marijino, uvijek mu pridaje častan naziv: Blažena Djevica.

Koliko je veselje oćutjela Blažena Djevica Marija gledajući Sina svoga u jaslicama! Začela Ga čudnovatim načinom vjerujući u poruku Božju, koju joj je donio anđeo. Rodila Ga čudnovitim načinom, jer nije povrijedio njena djevojaštva. Svim veseljem, što može da ga oćuti majka, odjeknulo je u taj čas srce Blažene Djevice Marije. Izljubila Ga kao svoga Sina, poklonila Mu se kao Bogu svome i klanjala Mu se, dok Mu anđeli ne poslaše druge poklonike.

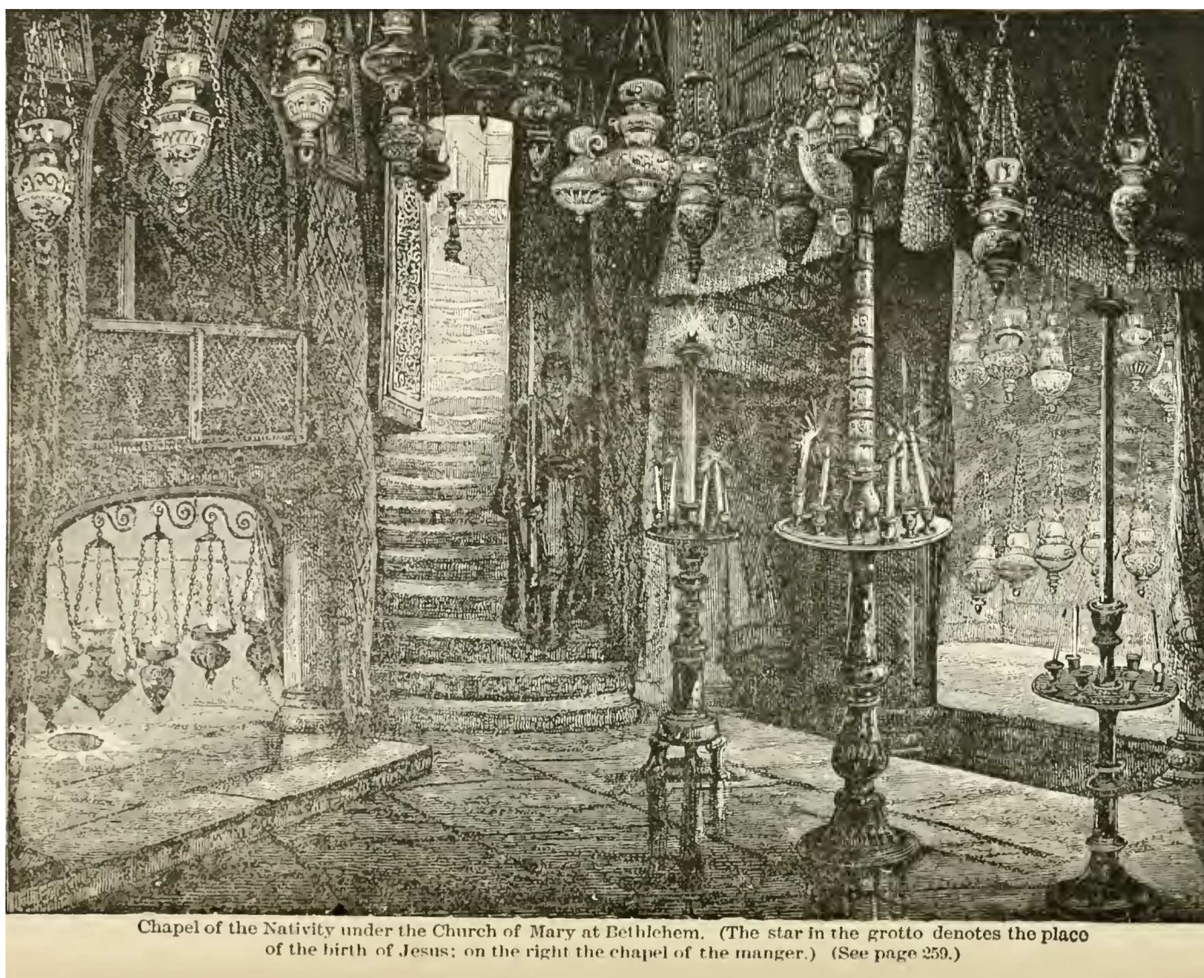
Rođenje Kristovo.
(Naslikao Annibale Caracci.)

Rođenje Isusovo, Ljudevit Seitz, Đakovo - katedrala
Izvor: Dijecezanski muzej Đakovo

The Holy Land and the Bible by Cunningham Geikie, Vol. I.-II., New York, 1888.
(Sveta Zemlja i Biblija, Cunningham Geikie.)

Chapel of the Nativity under the Church of Mary at Bethlehem. (The star in the grotto denotes the placo of the birth of Jesus; on the right the chapel of the manger.) (See page 259.)

Kapela Rođenja Isusova ispod Marijine crkve u Betlehemu. Zvijezda u špilji označava mjesto Isusova rođenja, na desnoj strani je kapela jaslica (vidi stranu 259)

Izvor: The Holy Land and the Bible by Cunningham Geikie, in two volumes.
http://www.archive.org/details/holylandbible01geikuoft

Franjo među Hrvatima: zbornik radova franjevačkih zajednica u prigodi smrti sv. Franje Asiškoga (1226.-1976.), Zagreb, 1976., str. 137-140.

DOLAZAK SV. FRANJE ASIŠKOGA U HRVATSKU

Fra Karlo Jurišić

Neki noviji franjevački povjesničari tvrde, da je sv. Franjo Asiški triput dolazio u naše hrvatske krajeve: prvi put 1212. kada se uputio prema Svetoj Zemlji, pa ga oluja bacila na hrvatsku obalu; drugi put 1219. kada je ponovno poduzeo uspješno putovanje prema Palestini, i treći put 1220. kada se vraćao s Bliskog Istoka u domovinu.

Ovdje ćemo donijeti nekoliko refleksija u vezi s prvim dolaskom sv. Franje u Hrvatsku, jer povijesna vrela samo taj dolazak izričito spominju.

O tom Franjinu dolasku u hrvatsku zemlju sačuvao nam je vijest mlađi Svečev suvremenik i njegov prvi životopisac fra Toma iz Celana († oko 1260). U »Prvom životopisu sv. Franje« Toma među ostalim doslovno kaže:

»Plamteći božanskom ljubavlju blaženi je otac Franjo uvijek nastojao poduzimati velike pothvate, te je idući putem Božjih zapovijedi čeznuo dostignuti vrhunac savršenosti. Šeste godine svoga obraćenja, raspaljen ljubavlju prema svetom mučeništvu htjede poći u Siriju da Saracenima i drugim nevjernicima propovijeda Kristovu vjeru i pokoru. Kad se ukrca na neki brod, koji je imao tamo otploviti, stadoše puhati suprotni vjetrovi i on se s drugim putnicima nađe u krajevima Slavonije (... ventis contrariis flantibus in partibus Sclavoniae cum ceteris navigantibus se invenit)«.

Toma, inače odličan i dosta pouzdan pisac, ne kaže nam — nažalost — ni točno vrijeme ni mjesto odakle se brod uputio, kao ni gdje je pristao. Naš poznati povjesničar fra Dominik Mandić (1889—1973) dokazao je da je Franjo svoj veliki put prema Bliskom Istoku (to su povjesničari ocijenili kao »obnovu misija u Katoličkoj Crkvi«!) poduzeo u listopadu 1212, ali ga je oluja prisililа da se iskrca na hrvatsku obalu Jadranskog mora.

Nas u prvome redu zanima: Gdje se Svetac iskrcao i koje to naše sretno mjesto prvo primilo tako rijetkog i velikog gosta, izvanrednog sveca katoličke Crkve i jednoga od najsimpatičnijih likova svjetske povijesti?... Toma Celanski kaže neodređeno »in partibus Sclavoniae« — u zemlji Slavoniji, kako su onda stranci zvali našu zemlju, a to znači cijelu istočnu obalu Jadrana od Istre do albanskih gora. Vrela o tome šute, i mi valjda nikada nećemo sigurno znati koje je zapravo mjesto primilo prve franjevce: sv. Franju i njegova nepoznatoga druga.

I budući da nam povijest toga mjesta ne spominje, onda je domovinska i franjevačka ljubav stvorila ništa manje nego sedam mjesta, koja svako za sebe tvrde da ih je sveti Franjo pohodio i da je u njima osnovao svoj samostan.

Te nas tvrdnje i nehotice podsjećaju na slučaj sa starim pjesnikom Homerom i na onih sedam grčkih gradova, koji je svaki za sebe svojatao čast da se u njemu rodio najslavniji grčki epski pjesnik. O tome govore dva poznata grčka heksametra:

Hépta poléis dierízousín // peri rízan Homérou:

Smírna, Rodós, Kolofón, // Salamís, Hios, Árgos, Athénai.

(»Sedam se gradova prepiru za Homerovo podrijetlo: Smirna, Rod, Kolofon, Salamina, Hios, Arg i Atena«).

Trebalo je, dakako, da u tu kombinaciju uđe i glavni grčki grad! Jednako i glavni grad Hrvatske, *Zagreb,* makar stotine kilometara daleko od Jadrana, sebi prisvaja pravo da ga je sv. Franjo posjetio i osnovao samostan na Kaptolu, gdje već stoljećima postoji i ljupka kapelica baš na onome mjestu, gdje je Svetac, navodno, konačio!

Ali, to isto tvrdi i hrvatska Atena, *Dubrovnik,* kako to hoće stari i ugledni dubrovački pisci: Gundulić i Lukarić, pače i natpisi i slike, koji govore o Franjinu dolasku u metropolu Republike.

Jednako tako tvrdi predaja za Dioklecijanov grad i samostan franjevaca konventualaca u *Splitu* na obali.

Stara predaja također hoće da je sv. Franjo osnovao još četiri samostana na moru: bivši franjevački samostan izvan gradskih zidina u *Trogiru,* pa samostan sv. Duje nedaleko od Tkona i Čokovca na *Pašmanu,* a negdje se također čita da je Svetac bio i na *Rijeci-Trsatu.* Međutim, najstarija i najbogatija, premda ne i sasvim sigurna, predaja kaže da je Serafski Svetac 1212. došao najprije u *Zadar,* gdje je čudesno ozdravio teško bolesnu opaticu samostana benediktinki sv. Nikole, a ove mu iz zahvalnosti dale zemljište i kuću za samostan, koji se kasnije prozvao samostanom sv. Franje. Zanimljivo je da sva četiri velika samostana, koja svoj početak vežu uz osobu i povijesni pohod samoga sv. Franje, nose njegovo ime kao nebeskog zaštitnika: Dubrovnik, Split, Zadar i Zagreb!

Dakle: Rijeka, Zadar, Pašman, Trogir, Split, Dubrovnik i Zagreb! U jednome od njih ili u više njih? Tako neki hoće, jer da je brod plovio od luke do luke... A možda ni u jednome od njih, nego u nekom sasvim drugom nepoznatom mjestu!

Bilo gdje bilo, sv. Franjo je krajem 1212. sigurno bio u zemlji Hrvatskoj. On se kod nas zadržao vjerojatno mjesec-dva dana. Kada je vidio da zbog zime nema nikakve lađe za Istok, odluči se povratiti u Italiju.

I tada se desilo nešto u sebi jednostavno, ali kada to gledamo kroz povijesnu perspektivu od skoro osam stoljeća, onda nam se to čini tako veliko, tako dragocjeno, nešto možda najljepše na stranicama povijesti franjevačkog reda u Hrvatskoj: kako je Asiški Siromašak osvojio srce i dušu našega čovjeka s mora!

Fra Toma Celanski pripovijeda kako se nakon stanovitog vremena u luci, gdje se Franjo zadržao, pojavio neki brod što je upravo imao ići za talijansku luku Anconu, te kako se Franjo sa svojim drugom uspio na nj ukrcati, pa doslovno nastavlja:

»... Tada se tu stvori *netko noseći sa sobom svake hrane,* zovne k sebi nekoga bogobojaznog čovjeka s broda i reče mu: Uzmi sve ovo sa sobom, pa ćeš onim siromasima, što su skriveni u brodu, pošteno davati kada im zatreba!«

Divna hrvatska duša! Tek što je u svojoj sredini vidjela Božjega siromaška, Franju iz Asiza, odmah ga obasiplje najvećim simpatijama i daje mu hranu za put. Koja plemenitost, koje poštovanje, koja ljubav!

U tome nepoznatom srednjovjekovnom čovjeku s obale našega mora progovorila je čista nepatvorena hrvatska i slavenska duša!

Kao da je znala što će Franjina braća kroz stoljeća biti hrvatskom narodu!

Kao da je znala da će Franjina braća u dalekoj budućnosti preuzeti ulogu starih hrvatskih benediktinaca, učiteljâ naših knezova i kraljeva, graditeljâ naših starih bazilika i crkvica, klesarâ Baščanske ploče, čuvarâ naše kulture, naše vjere i naše svijesti!

Kao da je znala da će Franjina braća u najtežim časovima naše povijesti čuvati i sačuvati vjeru na našim ognjištima od Drave do mora!

Kao da je znala, da će Franjin brat dati hrvatskome narodu najpopularniju knjigu za utjehu duši (Kačićev »Razgovor ugodni«) i jednu od najstarijih ljekarna u Evropi za melem tijelu (Dubrovnik)!

Kao da je znala da će Hrvatska biti »najfranjevačkija zemlja«, kako se jednom bio izrazio car Josip II.!

Kao da je znala da će Franjin brat fra Anđeo Zvizdović, kada je pala kraljevina Bosna (1463), doći — kao nekoć Leon Veliki pred Atilu — tako on pred sultana Mehmeda Osvajača da izmoli ahdnamu, tj. veliku kartu slobode za katoličku Crkvu u našim zemljama pod Turcima!

Franjevački samostan i crkva — Zagreb, Kaptol

Kao da je znala da će Franjin brat iz Makarske fra Ante Lulić 1854. osnovati u Sinju prvu gimnaziju na nastavnom jeziku hrvatskom!

Kao da je znala onu karakterističnu tvrdnju, što ju je 1935. u hrvatskoj sabornici na Prvom kongresu franjevačkih slavenskih profesora izrekao poznati katolički kulturni radnik i pisac, prof. Petar Grgec (1890—1962): »Da nije bilo franjevaca, sva bi se Hrvatska danas mogla vidjeti sa zvonika zagrebačke katedrale!«

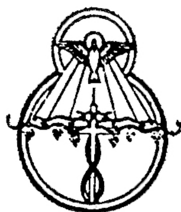
Kao da je znala da će Franjin brat fra Nikola Tavelić († 1391) biti prvi hrvatski kanonizirani svetac, koji je tu najvišu čast postigao upravo onim što Franji 1212. nije uspjelo: krvavim mučeništvom u Kristovu gradu Jeruzalemu!

Kao da je to sve znala ona naša hrvatska gostoljubiva narodna duša prije osam dugih stoljeća!

I stoga, kada je Franjin neodoljivi duh prešao Jadran i dopro do te naše priproste narodne duše (kojoj se kasnije i Dante divio!), ona mu je zauzvrat dala ono što je imala: s Asiškim Siromaškom (»Poverello d' Assisi«) i s njegovim drugom podijelila je svoj siromašni zalogaj!

Šteta što je umro Ivan Meštrović († 1962), a da nije obradio taj značajni događaj iz naše narodne i crkvene povijesti: prvi susret sv. Franje Asiškoga s hrvatskim narodom i kako mu ovaj, zahvalan za svetu riječ s njegovih usana, na rastanku pruža hranu za put...

Valjda će se u budućnosti naći i slikar, i kipar, i pjesnik, i glazbenik koji će, svaki na svoj način, umjetnički prikazati značajni događaj što se prije 764 godine desio na našoj obali, a čije posljedice još uvijek živo traju i trajat će dok bude Franjine braće među svojim narodom!

LITERATURA:

S. BONAVENTURA, *Legenda s. Francisci*, IX, 5, Opera omnia, 8, Quaracchi, 1898, 531.

THOMAS DE CELANO, *Vita prima s. Francisci*, 55, Analecta Franciscana, X/1926, 42.

D.DAMJANOVIĆ, *Sveti Franjo u Zagrebu — na Kaptolu*, izd. HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1975.

I. DELALLE, *Trogir — Vodič po njegovoj historiji, umjetnosti i životu*, Split 1936, 38.

D. FABJANIĆ, *Storia dei Frati Minori*, I, Zadar 1863, 14 sl.

F. JURIĆ, *Je li sv. Franjo bio u Dubrovniku*, Dubrovnik 1914.

K. JURIŠIĆ, *Dolazak prvoga franjevca na hrvatsko tlo*, Marulić, hrvatska književna revija, IX/1976, 2, 120—123.

D. MANDIĆ, *Boravak sv. Franje Asiškoga u hrvatskim krajevima*, Nova revija, V/1926, 223—229.

A. MATANIĆ, *750 godina poslije trećega dolaska sv. Franje u hrvatske krajeve*, Vjesnik Franjevačke provincije sv. Jeronima, XIII/1971, (Zadar), 2, 82—86.

UVOD

Stari Zagreb, nekoć samostalna i međusobno neovisna naselja Kaptol i Gradec, tijekom stoljeća je bezbroj puta izmijenio i svoju arhitektonsku fizionomiju, a i svoje stanovnike. Ne znam da li u njemu danas postoji ijedna obitelj koja bi se mogla pohvaliti da svoj korijen vuče iz onoga starog, srednjovjekovnog Zagreba. Nebrojene generacije su izumrle i netragom nestale. Sačuvana su im samo prezimena u starim prašnim i požutjelim listinama po različitim arhivima.

U prošlosti Zagreba posebnu su ulogu uvijek imali redovnici, a to im treba priznati i danas. No, i sudbine redovničkih ustanova bile su raznolike: jednih je netragom nestalo, druge su kroz duže vremenske periode silom prilika iščezle i u novije su se vrijeme ponovno u nj povratile i nastavile nekoć prekinutu slavnu tradiciju i plodnu općekulturnu djelatnost.

Kaptolski su franjevci, međutim, iznimka. I njih je nemila sudbina neštedimice, gdjekada upravo smrtno, pogađala, ali su se oni kroz više od sedam stotina godina u Zagrebu održali, držeći čvrsto svoj položaj »in area venerabilis Capituli«.[1] Tako bismo, bez straha da će nam tko tvrdnju opovrći, mogli ustvrditi da su franjevci uz Prvostolni kaptol i Prebendarski zbor jedna od najstarijih zajednica

1 »Na području časnoga Kaptola«, ustaljen izraz i dosta čest u starim ispravama koje govore o Prvostolnom kaptolu zagrebačkom.

grada Zagreba, koja osim toga ima i tu vlastitost da živi obiteljskim životom. Tako se zagrebački franjevci na Kaptolu mogu s ponosom smatrati najstarijom, starosjedilačkom obitelji »bijeloga grada« na podnožju Medvednice.

Mnogo je toga nestalo, mnogo je toga izgubljeno, mnogo toga progutaše požari, uništiše prisilne evakuacije i preseljavanja, a sve bi nam to danas pružilo cjelovitiju sliku bogata života i djelovanja ove redovničke ustanove. No, jedna nam je dragocjenost, pravi dragulj svoje vrsti, uza sve to ipak ostala kao duhovna, povijesna, umjetnička i uopće kulturna vrijednost prvoga reda, a to je kapela sv. Franje, koja se nalazi odmah s lijeve strane uz glavni ulaz sadašnjega samostanskog zdanja, koje potječe iz druge polovine 17. stoljeća.

Iznad ulaza te kapele stoji natpis uklesan u mramornu ploču koja je ugrađena u ovalan barokni štuko-okvir što ga podržavaju dva anđeoska lika. Natpis je raspoređen ovako i glasi:

HIC LOCUS ILLE IPSE EST
HUMILIS PAUPERQUE PERENNEM
QUEM SIBI FRANCISCUS FECIT
IN HISCE PLAGIS
QUEM REDUCEM ILLYRIUM TURCIS
SUSCEPIT AB ORIS

Taj natpis samo je fragment elogija što ga je neki anonimni latinist spjevao tamo negdje potkraj 17. st. kad je kapela bila iz temelja nanovo sagrađena i kad je dobila svoj današnji izgled. Spomenuti elogij ima naslov »Dulcis memoria« — »Draga uspomena« — i bio je napisan na pergameni ili na drvenoj ploči koje danas više nema, a još 1906. spominje ga Mladen Barbarić.[2] On u cijelosti glasi:

2 M. Barbarić, Kratka povijest crkve i samostana franjevačkog u Zagrebu, Zagreb 1906, str. 3.

»Hic locus ille ipse est, humilis pauperque perennem,
Quem sibi Franciscus fecit in hisce plagis,
Cum reducem Illyrium Turcis suscepit ab oris;[3]
Nec visus talis religiosus erat.
Dat vidua hospitium hic, mendicantique negare
Non potuit, petiit quem Pater iste locum.
Et post ornavit vidua altera. Maximus ergo
Ambabus requiem det Deus ipse suam.«

Radi se, dakle, o četiri elegijska distiha koji u hrvatskom prijevodu glase:

»Ovo je mjesto tu što ga ponizni siromah Franjo
Ovoj u zemlji sebi osvoji onda,
Turske iz zemlje kad ga Ilirij dočeka spremno.
Takav redovnik još ne viđen nigdje ne bi.
Ovdje ga udova ugosti smjerna ne mogav odbit
Poniznu prošnju za to, što od nje zamoli on.
Poslije ga udova uresi druga. Zato im, dakle,
Svevišnji objema Bog mir neka udijeli svoj!«

Kada je taj elogij iz kapele nestao i da li je do danas još negdje sačuvan, ne znam.

Koliko mi je poznato, ova kapela do sada nije bila svestrano obrađivana, pa je zato, uza svu svoju ljepotu i vrijednost, vrlo slabo poznata. Za nju uglavnom znadu samo najspecijaliziraniji stručnjaci. Da bi je i drugi mogli svestrano upoznati, sastavio sam ovu knjižicu.

3 »Illyrium«, zemljopisni naziv kojim su pisci u ono doba, kad je »Dulcis memoria« spjevana, nazivali današnju Južnu Hrvatsku i druge sjevernije krajeve. — Izraz »Turcis ab oris« ne označuje današnju Tursku, nego mediteranske zemlje koje su onda pretežnim dijelom bile u rukama muslimana.

POVIJESNE ČINJENICE I PREDAJA

Povijest Franjevačkog samostana na Kaptolu je ujedno i povijest ove kapele koja je, evo, poseban predmet našeg zanimanja. U stvari je njezina povijest jedno od poglavlja za sada još neobjavljene povijesti toga starodrevnog samostana.

Zajedničku povijest samostana i kapele treba razdijeliti u dva velika razdoblja, od kojih prvo obuhvaća prve početke samostana kao moralne osobe, tj. od drugoga ili trećeg decenija 13. st. pa do sredine 17. st. ili, još preciznije, do godine 1656, kad je stara, dotrajala samostanska zgrada porušena, a započeta gradnja novog samostana, koji stoji i danas.[4]

Drugo razdoblje počinje s godinom 1656. te traje do danas. Za ovo razdoblje posjedujemo daleko više povijesnoga gradiva nego za ono prvo, a to je i razumljivo.

Što se o ovoj kapeli može napisati s obzirom na prvo razdoblje njezina opstojanja, to ima manje-više karakter doumljivanja i kombiniranja, jer nemamo autentičnih isprava na temelju kojih bi se moglo kazati nešto pouzdano o pojedinostima njezine duge prošlosti. Tako to prvo razdoblje možemo shvatiti i obilježiti ga kao njezinu pretpovijest koja je tijesno povezana s pobožnom predajom o boravku sv. Franje u Zagrebu.

---

4 Usp. Šematizam Hrvatske franjevačke provincije, Zagreb, 1969, str. 36.

1. Autentične činjenice

Neizreciva i upravo neshvatljiva ljubav prema Isusu Kristu propetome razbudila je u duši sv. Franje neodoljivu želju za mučeništvom. To je bio najdublji razlog njegovih apostolskih putovanja na Istok; želio je Saracenima propovijedati[5] evanđelje, te životom i mučeničkom smrću svjedočiti za Isusa Krista.

On je taj svoj naum pokušao izvesti, kako piše Toma Čelanski, »u šestoj godini svog obraćenja«, a to bi prema Waddingovu računanju bilo godine 1212. Taj mu pothvat nije uspio zbog nepovoljnih vjetrova. I tako se tom zgodom silom prilika jedrenjak kojim je Franjo putovao morao zaustaviti negdje na našoj hrvatskoj jadranskoj obali i tu je proboravio neko neodređeno kraće vrijeme. Toma samo kaže da je to bio kratak vremenski razmak.[6] Istu povijesnu činjenicu spominje i sv. Bonaventura, ali drugim riječima.[7] Nakon toga boravka u Hrvatskoj, kako piše Toma Čelanski, Franjo je teškom mukom uspio da se sa svojim pratiocem, bratom Iluminatom, po veoma nepovoljnu vremenu preko Ankone povrati u svoju domovinu i zavičaj. To je prva činjenica s kojom moramo računati. A moramo je dobro razlikovati od one druge, koja se zbila »u trinaestoj godini (Franjina) obraćenja«, tj. g. 1219. Tada je Franjo konačno uspio s teškom mukom ostvariti svoj naum. Pošlo mu je za rukom svladati sve teškoće i zapreke koje su mu stajale

---

5 »Saraceni« (arapska riječ, a znači: istočnjaci) naziv kojim su u Španjolskoj nazivali Arape, a u vrijeme križarskih ratova su tako općenito nazivani muslimani, napose oni u Sredozemlju.

6 »(...) facto modico temporis intervallo (...)« — Th. a Celano, Vita Prima, XX, n. 55 — Ad Claras Aquas, 1926.

7 »(...) cum igitur moram aliquamdiu contraxisset ibidem (...)« — S. Bonaventura, Legenda Maior, c. IX, n. 5 — Opera omnia, Tom. VIII, pg. 531.

na putu te je dospio čak i do samoga sultana. Bio je to egipatski sultan Melek-el-Kemel (1218—1238).[8]

Među ove dvije posve različite povijesne činjenice umiješala se predaja o boravku sv. Franje u Zagrebu. Štoviše, ona je te dvije činjenice upravo povezala i spojila. Tako tri najveće slike u Svečevoj kapeli u stvari prikazuju dva povijesna događaja, između kojih postoji vremenski razmak od sedam godina. — Prva slika na lijevom, istočnom zidu prikazuje povijesnu činjenicu: Franjino iskrcavanje negdje na Jadranu; druga prikazuje prizor iz predaje: Franju kao gosta prima udovica Katarina Galović. Naprotiv, slike na desnom, zapadnom zidu prikazuju povijesne scene s Franjina drugog putovanja, a to su: Franjo doveden pred sultana i Franjo stavljen na kušnju.

Kad imamo u vidu ovu likovnu dokumentaciju dvaju Franjinih putovanja na Istok, u koju je isto tako slikarski uključena i predaja o njegovu dolasku i boravku u Zagrebu, moramo postupati veoma pažljivo i moramo dobro razlikovati i lučiti vremenski odvojene događaje. A kad se radi o predaji koja kaže da je Franjo prigodom jednoga od tih dvaju putovanja dospio u Zagreb, nju bi nekako trebalo spojiti s jednim od tih dvaju putovanja i u nj je uklopiti.

Veliku teškoću predstavlja likovno povezivanje tih dviju povijesnih činjenica koje su se zbile, kako je rečeno, u vremenskoj udaljenosti od nekih sedam godina, a anonimni slikar ih je, po sugestiji svoga inspiratora i naručitelja, prikazao tako da stječemo dojam kao da one predstavljaju nešto jedinstveno što se susljedno dogodilo jedno iza drugoga.

8 Th. a Celano, nav. dj. XX, n. 57, bilj. 2.

Spomenutu predaju možemo nekako povezati samo s jednim od tih dvaju putovanja, a nikako s obadva. S kojim je, dakle, treba povezati?

2. Sadržaj predaje

Predaja o boravku sv. Franje u Zagrebu registrirana je najprije pismeno, a zatim slikarski u našoj kapeli. Prvi ju je djelomično zapisao poznati povjesničar Franjevačkog reda Fr. Gonzaga, bivši generalni ministar istoga Reda. Njegova je bilješka veoma kratka, a u prijevodu glasi: »Govori se da je zagrebački samostan osnovan u vrijeme bl. Oca Franje; isti ga je Otac — kao što neki hoće — pohodio osobno; a poslije su oci Grgur i Ortols pomoću različitih milodara obnovili ruševine koje su stršile (...).«[9] Gonzaga postupa kao savjestan povjesničar pa svoj izvještaj donosi kao predaju, a ne kao povijesno utvrđenu činjenicu. Ta je predaja ovako registrirana 1587, dakle potkraj 16. st., otprilike 350 godina nakon Franjina putovanja i boravka u Siriji.

Od naših domaćih povijesnih isprava koje donose ovu predaju spominjem samo dvije koje, na žalost, potječu iz 17. st. Prvi je izvještaj napisao o. Franjo Drašković, isluženi provincijal Ugarske franjevačke provincije sv. Marije, godine 1633,[10] a druga potječe od osnivača, organizatora i prvog provincijala onda novoosnovane Provincije Slavonije sv. Ladislava, a to je glasoviti i veoma zaslužni

---

9 Franciscus Gonzaga, De origine Seraphicae Religionis et progressu, Romae 1587, pg. 592; izvorni tekst doslovno glasi: »Zagrebiensis Conventus a tempore B. P. Francisci fundatus dicitur; quem et idem Pater (ut aliqui volunt) in propria persona visitavit; et postea undique ruinam minitantem restaurarunt ex diversis eleemosynis patres Gregorius, atque Ortolsus.«

10 Franciscus Drašković, De statu Conventus Zagrabiensis informatio. Ta službena isprava potječe iz g. 1633.

o. Timotej Međurečki.[11] Značajno je to da ni jedan od ove dvojice ne spominje imena prve dvojice članova prve bratske franjevačke zajednice na Kaptolu, a jednako tako ne spominju ni ime bogoljubne udovice Katarine Galović, Franjine gostoprimke.

Kad je riječ o udovici Katarini Galović, značajno je to da je ona najprije registrirana likovno u našoj kapeli (1683), a istom nakon toga, koliko nam je poznato, dolazi njezino ime u ispravi koja potječe iz godine 1732,[12] dakle, četrdeset i devet godina kasnije. Time nipošto ne želim ustvrditi da nisu postojale i da ne postoje i starije isprave koje i nju spominju. Možda će se s vremenom ipak nešto takvo pronaći.

Osim toga ovaj spis u cijelosti donosi već spomenuti elogij »Dulcis memoria«, koji inače u vezi s našom predajom nema nikakve važnosti, nego samo na pjesnički način izražava misao da se sv. Franjo našao u Hrvatskoj, upravo u Zagrebu, na povratku s Istoka.

Ovom našom predajom, koliko mi je poznato, bavila su se samo trojica, a to su: dr o. Dominik Mandić, o. Apolinar Braničković i dr Iso Kršnjavi.[13] Ostali koji su pisali o boravku sv. Franje u Hrvatskoj prvenstvenu su pažnju posvećivali ispitivanju predaje kojoj je predmet boravak sv. Franje u na-

---

11 Timotheus Međurečki, Litterae comendatitiae (preporučno pismo) — isprava potječe iz g. 1658.

12 Taj spis ima noslav »Imago Provinciam S. Ladislai Regis in Sclavonia (. . .) repraesentans«, a napisan je 1732; ima služben karakter, a izrađen je za analistu Franjevačkog reda, nastavljača epohalnoga djela što ga je zamislio i započeo Luka Wadding. — Čuva se u arhivu Franjevačkog samostana u Virovitici pod oznakom Miscellanea Nr. I.

13 Dr Dominik Mandić, Boravak sv. Franje Asiskoga u hrvatskim krajevima, Nova revija, 1926 (V), str. 229; dr Isidor Kršnjavi, Boravak sv. Franje u Zagrebu, Nova revija, 1927 (VI), str. 74; o. Apolinar Braničković, Sv. Franjo u Zagrebu — Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti svetoga Franje, Zagreb 1927.

šim drugim mjestima, a to su sve odreda mjesta na obali Jadranskoga mora. Takva je predaja sačuvana u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Rijeci (Trsatu) i Nerezinama. Sva ta mjesta povezuju ovu predaju s prvim Franjinim neuspjelim putovanjem na Istok. Izuzetak je Dubrovnik čija predaja s ponosom ističe da se Franjo svratio u taj grad prigodom obaju putovanja.[14]

Ne bi li to isto htjele ustvrditi već spomenute slike naše kapele, na kojima su registrirana oba ta putovanja?

Kad ovome dodamo još i ono treće što navodi u svom izvještaju o. Franjo Drašković, da je naime sv. Franjo pohodio Zagreb »četiri godine prije svoje smrti«, onda naš zadatak postaje još zamršeniji, jer tako dobivamo tešku trilemu te postajemo veoma neodlučni, ne znajući za koju od te tri mogućnosti da se opredijelimo.

Tako problem o boravku sv. Franje u Zagrebu i dalje ostaje otvoren. Zato ovoj knjižici nije svrha da u tom pogledu nešto dokažemo ili otkrijemo do sada nepoznato, nego nam je prvenstveno stalo najviše do toga da ovu predaju što potpunije prikažemo i da njezin divni spomenik — kapelu sv. Franje — predstavimo i što više približimo kako pobožnim vjernicima tako i onima koji to nisu, ali se zanimaju za kulturne vrednote i za Franju koji i danas uživa simpatije ne samo vjernika nego i nevjernika, jer njegova evanđeoska pojava neodoljivom snagom osvaja svakoga tko ga u pravome svjetlu upozna.

---

14 O. Frano Jurić, Je li sv. Frano bio u Dubrovniku? — Dubrovnik 1914.

U SVJETLU POVIJESTI I PREDAJE

Ni Zagrebačka biskupija nema svoga »rodnog lista«, jer je nestalo papine isprave kojom je ona osnovana i podignuta,[15] pa zato nije nikakvo čudo da nemamo povijesnih podataka o godini osnutka Franjevačkog samostana na Kaptolu. A da li se u ono vrijeme, kad je ta bratska redovnička zajednica utemeljena, i moglo govoriti o nekoj ispravi, koju je izdala nadležna vlast i koja je izrađena na temelju nekih kanonskih norma?

Franjevački red je počeo stvarno postojati onda kad je papa Inocent III sv. Franji odobrio Pravilo života, ali samo usmeno. Međutim, bulu pape Honorija III, kojom on odobrava Pravilo Franjevačkog reda, možemo smatrati njegovim, izrazit ćemo se metaforički, »krsnim listom«. Prema tome, taj je Red počeo u Crkvi postojati 29. studenoga 1223, jer je toga dana papina bula potpisana i opečaćena.

Budući da Pravilo Franjevačkog reda ne sadrži nikakvih propisa s obzirom na osnivanje i otvaranje novih kuća i zajednica, one su nastajale i počinjale djelovati »via facti«. Zato neka nikoga ne začuđuje i ne iznenađuje što je početak ove starodrevne redovničke zajednice vezan uz pobožnu predaju i legendu o dolasku i boravku sv. Franje u Zagrebu. — Kad sedam grčkih gradova svojata Homera i svaki od njih tvrdi da se u njemu rodio taj veliki pjes-

15 J. Buturac — A. Ivandija, Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima, Zagreb 1973, str. 67.

nik staroga svijeta, kako bi nama Hrvatima netko mogao zamjeriti što stoljećima ljubomorno čuvamo i podržavamo pobožnu predaju da je sv. Franjo onom zgodom kad je putovao na Istok ili se odande vraćao i u našoj domovini, koju su onda zvali »Sclavonia«, proboravio neko kraće, neodređeno vrijeme? Zašto on ne bi mogao dospjeti i u Zagreb, napose onda kad se vraćao s Istoka?[16]

To razdoblje od dolaska prvih franjevaca u stari Zagreb, koje je ovijeno koprenom pobožne predaje, pa do vremena kad nam stoje na raspolaganju sigurni i pouzdani povijesni dokazi da su franjevci u Zagrebu nazočni, veoma je kratko.

Ivan Krst. Tkalčić, povjesničar grada Zagreba, kad piše o osnutku Franjevačkog samostana na Kaptolu, postupa s jednakom znanstvenom ozbiljnošću kao i Fr. Gonzaga, ali nam i on uz mjere opreza predaju o boravku sv. Franje u Zagrebu donosi u cijelosti, ne navodeći izvor iz kojega ju je preuzeo. Budući da je njegova varijanta najpotpunija, donosimo je u cijelosti. Tkalčić ju je ispripovijedao ovim riječima:

»Red franjevacah utemeljio je sv. Franjo Asiski (+1226). U zagrebačkom samostanu stara je tradicija da je sv. Franjo vraćajući se iz Sirije sa fratrom Iluminatom neko vrijeme proboravio u Zagrebu, gdje se nastanio u bogate udove Kate Galovićke, a taj njezin stan da bijaše ondje gdje je danas u franjevačkom samostanu kapela posvećena sv. Franji. Ista tradicija veli i to da je Franjo blagoslovio

16 Dr o. Atanazije Matanić, koji se kao franciskanolog na poseban način bavi ovim problemom, u pismu od 5. svibnja o. g. piše mi: »Ovako ja tumačim zašto toliki naši primorski gradići imaju predaju o dolasku sv. Franje k njima. U ono se, naime, vrijeme putovalo od luke do luke, kraćom plovidbom. Slično je putovanje učinio tristo godina kasnije, iz Mletaka put Svete Zemlje, sv. Ignacije Loyolski, a u prošlom stoljeću donekle i Chateaubriand.«

i Galovićkin zdenac, koji da je i danas jošte u tom samostanu; pripovijeda također, da su, vraćajućega se u Italiju, u selu Vrabčih napali seljaci i oteli mu kabanicu, a on im samo na tu plienidbu doviknuo: 'Oj, vi vrabci, vrabci!' pa odatle da posta i ime selu Vrabče; napokon se priča da je na molbu Galovićkinu odaslao četiri godine prije smrti Grgu kustosa i fratra Ortolsa u Zagreb, kojim je Galovićka poklonila pomenuti svoj posjed, na kojem si kasnije sagradiše samostan i crkvu. (...)

Ovu tradiciju, koju su bez dvojbe izmislili sami zagrebački franjevci, da osnutak svoga samostana spoje sa osobom utemeljitelja svoga Reda, premda su ju neki domaći historici usvojili kao istinu, mi ju, jer joj manjka historijska podloga, smatramo samo kao pobožnu priču.«[17]

Šteta što ovaj ozbiljni povjesničar tu predaju prikazuje kao najobičniju izmišljotinu. Moglo je biti i bez te primjedbe.

Poradi zanimljivosti i veće potpunosti navodim i mišljenje, štoviše, uvjerenje dra Izidora Kršnjavoga, velikoga ljubitelja i svestranog poznavaoca sv. Franje. On u cijelosti usvaja predaju o Katarini Galović, kako ju je ispripovijedao Tkalčić, i dodaje još neke elemente čije nam podrijetlo nije poznato. Kršnjavi, profesor povijesti umjetnosti, slikar i pravnik, na zanimljiv i dosta uvjerljiv način proširio je ovu predaju te ju je nadovezao na povijesnu činjenicu Franjina kratkotrajna boravka u našim krajevima, kad se zbog nevremena morao iskrcati na našem Jadranu.[18]

---

17 Ivan Krst. Tkalčić, Slobodni kraljevski grad Zagreb do svršetka XIV st., Zagreb 1889, str. 155.

18 Kršnjavi je svoju legendu o dolasku sv. Franje u Zagreb veoma opširno i zanimljivo razvio u svom romanu »Božji Sirotan« koji je tiskan u Zagrebu 1926; poradi zanimljivosti cijelu epizodu donosimo u Dodatku.

Neka ovo o predaji, s kojom je povezana naša kapela sv. Franje, bude dosta. Sva dosadašnja istraživanja nisu uspjela ovu predaju ni sigurnim povijesnim dokazima oboriti, ali je nisu uspjela ni jače osvijetliti.

Franjo i gubavac

Slika na stropu — desno

S. Bonaventura, Legenda maior, I, 5

Kad je Franjo jednog dana jahao ravnicom koja se stere pokraj Asiza, sreo je jednog gubavca. Nenadan susret s njim uvelike ga je užasnuo. Sjetio se odluke koju je nosio u duši — da naime najprije mora pobijediti samoga sebe ako hoće postati vojnik Kristov — i ponovno ju je razbudio. Sjahao je s konja i prišao mu da ga poljubi. A kad mu je gubavac pružio ruku kao da će od njega nešto primiti, s poljupcem je primio novac. Odmah je zatim uzjahao na konja i ogledao se okolo-naokolo. Premda je polje sa svih strana bilo otvoreno, onoga gubavca nije više vidio. To ga je ispunilo divljenjem i radošću te je počeo pobožno pjevati hvale Bogu. Odlučio je da će se od tada uvijek uspinjati naviše. Zato je tražio samotna mjesta koja su prikladna za tugovanje. Dok se u tim mjestima neprestano prepuštao »uzdisajima bez riječi«,[2] zavrijedio je da ga Gospodin nakon dugotrajnih molitava usliši. Kad je jednoga dana tako osamljen molio i od silna žara sav uronio u Boga, ukazao mu se Isus Krist kao razapet na križu. Dok ga je promatrao, »ostao je bez daha«[3] i sjećanje na Kristovu muku tako mu se duboko ucijepilo u dušu da se od onoga časa, kad bi se sjetio Kristova razapinjanja, jedva izvana mogao suzdržati od suza i uzdisaja, kao što je i sam kasnije u povjerenju priznao, kad se približavao kraju života. Na ovaj način je naime čovjek Božji shvatio da je ona evanđeoska riječ i njemu rečena: »Ako hoćeš ići za mnom, odreci se samoga sebe, uzmi svoj križ i slijedi me!«[4]

2 Rim 8, 26.
3 Pj 5, 6.
4 Mt 16, 24.

Franjo moli pred križem u Sv. Damjanu

Slika na stropu u sredini
Th. a Celano, Vita Prima, VI, 10-11

Franjino se srce već sasvim izmijenilo. Ubrzo se imao i u tjelesnom pogledu izmijeniti. Jednog je dana šetao pokraj crkve sv. Damjana koja bijaše malne razrušena i od sviju napuštena. Kad je, vođen Duhom, unišao da se moli, ponizno i pobožno se ničice bacio pred propelom. Bio je ganut neobičnim viđenjem. Opazio je da je postao drugačiji nego što je bio kad je unišao. Ovako ganutomu, što je nečuveno odvijeka, lik Krista propetoga progovorio je naslikanim usnama. Pozvao ga je imenom: »Franjo« — reče — »idi, popravi moju kuću koja se, kako vidiš, sva ruši!« Franjo je uzdrhtao i nemalo se iznenadio. Činilo mu se kao da je lišen govora. Bio je spreman poslušati. Posvema se ohrabrio da izvrši nalog. A jer je u sebi osjetio neizrecivu promjenu koju sam nije mogao opisati, dobro je o tome šutjeti. Od tada je tu svetu dušu prožimalo suosjećanje s Propetim i, kako se može pobožno naslućivati, u njegovo su srce, iako još ne u tijelo, dublje utisnuti znakovi časne muke.

Čudesna li događaja i nečuvena u našem vremenu! Tko se tome ne bi čudio? Tko je ikada nešto slično doznao? Tko bi sumnjao da se Franjo na povratku u grad pokazao razapetim, on kojemu, dok još nije izvana prezreo svijet, na nov i nečuven način s drveta Križa progovara Krist? Stoga mu se od onoga časa rastapala duša, kojoj je progovorio Ljubljeni. Nešto kasnije se ljubav srca očitovala na ranama tijela.

Zato se od tada nije mogao suzdržati od plača, štoviše, i na sav glas je oplakivao Kristovu muku kao da mu je bila neprestano pred očima. Jecanjem je napunjao putove, nije dopuštao da ga tješe dok je razmišljao o patnjama Kristovim. Jed-

noć ga je sreo najpovjerljiviji prijatelj. Kad mu je otkrio razlog svoga bola, to je smjesta u prijatelja izazvalo suze.

I zaista, nije zaboravio brinuti se o onoj svetoj slici niti je zanemario njezin nalog. Odmah je nekom svećeniku dao novaca da kupi svjetiljku i ulja kako slika ni časa ne bi bila lišena dužna štovanja. Zatim je žustro počeo izvršavati ostalo. Besprijekoran je napor uložio za popravak one crkve. Premda mu je božanska riječ bila upravljena s obzirom na onu Crkvu koju je Krist sebi stekao vlastitom krvlju, nije se najednom htio uznijeti, nego je pomalo od tijela prelazio na duh.

Franjo u kućnom zatvoru

Slika na stropu — lijevo
Thomas a Celano, Vita Prima, V, 6

Mladoga Franju je ganula Božja milost i on je odlučno počeo mijenjati svoj život. Toma iz Čelana pripovijeda:

Naoružan oružjem velika pouzdanja, krenuo je Franjo putem prema gradu. Raspaljen božanskim žarom, počeo je samoga sebe mnogo optuživati zbog mlitavosti i lijenosti. Kad su ga vidjeli oni koji su ga poznavali, uspoređivali su ono prijašnje sa sadašnjim. Počeli su ga sažalno prekoravati i nazivati budalom i luđakom. Na nj su se nabacivali uličnim blatom i kamenjem. Promatrali su ga kako je izmijenio nekadašnje ponašanje i kako je od tjelesne trapnje iznemogao. Zato su mu sve što je činio ubrajali u mahnitost i ludost. Ali, jer je »strpljiv čovjek bolji od drznika«, sluga Božji je za sve ovo bio gluh, nepravda ga nije ni slomila ni izmijenila, nego je za sve ovo zahvaljivao Gospodinu.

Uzalud, naime, protivnik progoni onoga koji teži za onim što je čestito, jer što taj bude više

potiskivan, to će hrabrije pobjeđivati. Netko je rekao da »pogrda plemenito srce čini hrabrijim« (L. A. Seneca).

Kad su se ovakve glasine i naklapanja već dosta dugo širila ulicama i trgovima grada Asiza i kad je tu i tamo odjeknula galama onih koji su Franju ismjehivali, među mnogima, do čijih su ušiju doprle te glasine, bio je konačno i njegov otac. Kad je on čuo ime svoga sina i da sugrađani s njim tako postupaju, odmah je ustao, ali ne da ga oslobodi, nego da ga upravo satre. Nije se nimalo obuzdavao, nego je na nj nasrnuo kao vuk na ovcu, mrgodno i divlje ga je pogledao, bezobzirno ga je zgrabio za ruku i dosta grubo ga je odvukao svojoj kući. Tako ga je bez samilosti kroz više dana zatvorio u jedan tamni prostor, jer je mislio da će mu slomiti volju i pridobiti ga. To je pokušao najprije riječima i napokon okovima. — Sve je ovo Franju učinilo spremnijim i jačim da ostvari svoju svetu odluku. Strpljivost ga nije napuštala, premda je bio napadan riječima i mučen okovima. — Onoga komu je zapovjeđeno da se u nevoljama raduje, nije moguće ni batinama ni okovima odvratiti od prave nakane i stava, niti ga je moguće odvući iz Kristova stada. Taj ne드šće u poplavi mnogih voda. U tjeskobi mu je bio utočištem Sin Božji koji nam uvijek pokazuje kako je ono što je on podnio za nas veće, da nam se naše strpljenje ne bi činilo gorkim.

Kad je njegov otac poradi žurnih obiteljskih poslova neko vrijeme izbivao, čovjek je Božji ostao svezan u kućnom zatvoru, a njegova majka je ostala sama s njim kod kuće. Ona nije odobravala postupak svoga muža. Došla je k sinu i umilnim ga riječima sokolila. Kad je vidjela da ga ne može odvratiti od njegove odluke, njezino se majčinsko srce nad njim ganulo. Rastrgala je okove i pustila ga da slobodno ode. On se, zahvaljujući svemogu-

ćem Bogu, žurno povratio na mjesto gdje je prije boravio.[5] — Sad se već osjećao slobodnijim, pošto je bio prokušan u suprotivštinama, a po mnogostrukim borbama izgled mu je postao vedriji. Preturivši nepravde, postao je srčaniji, svuda se slobodno kretao, stupao je odvažnije. Otac se, međutim, povratio. Kad nije našao Franju, počeo je gomilati grijehe na grijehe. Na ženine opomene se promijenio. Zatim je odjurio na ono mjesto, vikao je i galamio da bi ga bar protjerao iz svoga kraja kad ga već nije mogao odvratiti od nauma. Zaista je strah Gospodnji pouzdanje hrabrih. Kad je sin milosti čuo da mu dolazi tjelesni otac, odvažno i radosno mu se predao. Na sav glas je vikao da ništa ne drži do njegovih okova i batina. Osim toga je izjavio da će poradi Kristova imena radosno podnositi sva zla.

Franjo pred asiškim biskupom — gol

Slika na stropu — desno
Thomas a Celano, Vita Prima, VI

Kad je otac uvidio da ga ne može odvratiti od započeta puta, svim je silama nastojao da od njega izvuče novac. Čovjek je Božji želio da ga potroši i razdijeli za pomaganje siromaha i za uzdržavanje građevine onoga mjesta. Njega, koji nije ljubio novac, nije ni na kakav način bilo moguće prevariti. Njega, koji na novac nije bio navezan nikakvom privrženošću, nije zbog njegova gubitka bilo moguće uznemiriti. Kad je otac našao novac što ga je najveći preziratelj zemaljskih stvari bacio kroz prozor u prašinu, njegov se divlji bijes nešto malo slegao i žeđ pohlepe se, pošto je pronašao novac, donekle utažila. Otac ga je nakon toga izveo pred gradskoga biskupa da se pred njim odrekne

5 To je bila crkvica sv. Damjana u jugozapadnom predgrađu grada Asiza.

svega imanja i da mu povrati sve što je još imao. Ne samo da on toga nije odbio, nego se veoma radostan požurio da spremno izvrši zahtjev.

Kad je bio doveden pred biskupa, niti je oklijevao niti je bio neodlučan zbog čega. Štoviše, nije čekao nikakvu riječ, a ni sam nije progovorio ni riječi. Svukao je sa sebe svu odjeću i bacio ju je odmah pred oca. Nije zadržao čak ni gaće, nego se pred svima svukao dogola. Biskup je sve to promatrao i silno se čudio njegovu zanosu i odlučnosti. Odmah je ustao, svojim ga je rukama zagrlio, a zatim ga je odjenuo svojim plaštem kojim je bio ogrnut. Jasno je shvatio da je to Božja volja i ustanovio da djela ovoga čovjeka, što ih je osobno promatrao, u sebi sadrže misterij. Zbog toga mu je ubuduće postao zaštitnikom. Prigrlio ga je i hrabrio, prihvatio ga je srcem punim ljubavi.

Iskrcavanje na Jadranu — Franjo u Hrvatskoj

Na lijevom (istočnom) zidu
S. Bonaventura, Legenda S. Francisci, IX, 5

Franjo, raspaljen žarkom ljubavlju, zavidio je svetim mučenicima na njihovoj slavnoj pobjedi, jer se u njima nije mogao ugasiti ni žar ljubavi niti se mogla umanjiti hrabrost. Zato je i on želio, raspaljen ovom savršenom ljubavlju, »koja isključuje strah«,[6] da sebe po plamenu mučeništva prikaže Gospodinu kao živu žrtvu i da uzvrati Kristu koji je poradi nas umro, i da druge potakne na ljubav prema Bogu. Šeste godine nakon svog obraćenja, izgarajući od želje za mučeništvom, odlučio je otploviti u Siriju da propovijeda kršćansku vjeru i pokoru Saracenima i drugim nevjernicima. Kad se ukrcao na neku lađu koja je onamo plovila, suprot-

---

6 1 Iv 4, 18.

nim vjetrovima je bio prisiljen da pristane na obali Slavonije.[7] Kad je tako ondje proveo neko vrijeme i nije se mogao namjeriti na lađu koja bi onamo plovila, držao je da mu se želja izjalovila, zato je zamolio neke mornare, koji su putovali u Ankonu, da ga iz ljubavi prema Bogu povedu sa sobom. A jer ga oni zato što nije imao čime podmiriti troškove putovanja uporno nisu htjeli primiti, čovjek je Božji, pouzdavajući se u veliku Božju dobrotu, krišom ušao u lađu. Našao se tu netko koga je Bog, kako se vjeruje, poslao svom siromašku. Ovaj je sa sobom donio potrebnu hranu za put i k sebi pozvao nekog bogobojaznog čovjeka s lađe i rekao mu ovako: »Sve ovo brižno čuvaj za siromašnu braću koja se kriju u lađi i, kad ustreba, prijateljski im pruži.« Tako se i dogodilo. Kako mornarima zbog silna vjetra nije bilo moguće nigdje pristati više dana, potrošena je sva njihova zaliha hrane, a samo je preostala milostinja koja je siromašnom Franji dana odozgora. A jer to nije bilo dovoljno, božanskom se snagom toliko umnožilo da su, boraveći zbog nevremena više dana na pučini, mogli do ankonske luke potpuno udovoljiti potrebama sviju. Kad su mornari vidjeli kako su posredovanjem sluge Božjega izbjegli mnogim opasnostima, zahvaljivali su svemogućem Bogu, koji se prema svojim prijateljima i slugama uvijek pokazuje divnim i ljubaznim.

---

7 U latinskom tekstu stoji »Sclavonia«. Srednjovjekovni zemljopisni naziv Sclavonia nije istoznačan s našim današnjim nazivom Slavonija kojim nazivamo dio Hrvatske omeđen na sjeveru Dravom i Dunavom, a na jugu Savom. Najstariji životopisci sv. Franje, Toma Čelanski i sv. Bonaventura, nazivom Sclavonia označuju ne samo dio Hrvatske, koji danas zovemo Dalmacijom, nego njime obuhvaćaju i druge sjevernije krajeve. — Kad je sv. Franjo dospio na našu jadransku obalu, tada je kao ugarsko-hrvatski kralj vladao Andrija II koji sebe u »Zlatnoj buli« (1222) naziva »Dei gratia rex et dux totius Sclavoniae« — »po Božjoj milosti kralj i herceg čitave Slovinske Zemlje« (V. Klaić, Povijest Hrvata, I, str. 233).

Franjo doveden pred sultana

Slika na desnom (zapadnom) zidu
S. Bonaventura, Legenda S. Francisci, IX, 6-7

Kako ga je žar ljubavi upravo silio na mučeništvo, pokušao je i treći put otputovati među nevjernike da za vjeru u Trojstvo prolije svoju krv. Trinaeste godine nakon svog obraćenja krenuo je u Siriju i odlučno se izlagao mnogim pogibeljima da bi došao pred babilonskoga sultana. Između kršćana i Saracena vodio se tada tako nepomirljiv rat da nije bilo moguće s jedne zaraćene strane prijeći na drugu, jer su vojske jedna prema drugoj tako nasuprot stajale da nije bilo prolaza koji bi bio bez smrtne opasnosti. Sultan je, štoviše, izdao okrutnu naredbu da će svaki koji donese glavu kojega kršćanina kao nagradu dobiti bizantski zlatnik. Ali Franjo, neustrašivi vojnik Kristov, nadajući se da će se doskora domoći onoga za čim je išao, odlučio je krenuti na put. Strah pred smrću nije ga zaustavljao, a želja ga je vukla. Pošto se najprije pomolio, Gospodin ga je ohrabrio te je zapjevao onu proročku: »Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim, jer si ti sa mnom!«[8]

Tako je uzeo brata pratioca koji se zvao Iluminat, čovjeka zaista prosvijetljena i kreposna. Kad je krenuo, dođoše mu u susret dvije ovčice. Opazivši ih, čovjek Božji se obradovao i rekao pratiocu: »Pouzdaj se, brate, u Gospodina, jer se na nama ispunja ona evanđeoska riječ: 'Evo šaljem vas kao ovce među vukove'.«[9] Kad su nastavili put, namjere se na saracensku stražu. Ovi su poput vukova pritrčali k ovcama, divljački su zgrabili sluge Božje te su s njima okrutno i prezirno postupali; psovali su

8 Ps 23, 4.
9 Mt 10, 16.

ih, tukli i svezali u lance. I napokon su ih, na različite načine vrijeđane i zlostavljane prema odredbi Božje providnosti po želji čovjeka Božjega doveli pred sultana. Kad je vladar ispitivao tko ih je i u koju svrhu poslao i kako su došli, Kristov sluga Franjo je neustrašivo odgovorio da ga nije poslao nikakav čovjek, nego svevišnji Bog da njemu i njegovu narodu pokaže put spasenja i da navijesti evanđeosku istinu. A s tolikom je srčanošću, s tolikom snagom duha i s tolikim žarom duše sultanu propovijedao o trojednom Bogu i o Spasitelju sviju Isusu Kristu, da je u njemu zasjala ona evanđeoska riječ: »Ja ću vam dati rječitost i mudrost kojoj se neće moći suprotstaviti ni oduprijeti svi vaši protivnici.«[10] I sultan ga je, videći u njemu čudesnu gorljivost i snagu, rado slušao i mnogo ga je pozivao da s njim provodi vrijeme.

Franjo odbacuje sultanove darove

Slika na desnom (zapadnom) zidu
S. Bonaventura, Legenda S. Francisci, IX, 7-9

Sluga je Kristov, prosvijetljen božanskim svjetlom, rekao sultanu: »Ako se sa svojim narodom hoćeš obratiti Kristu, iz ljubavi prema njemu ću vrlo rado boraviti s vama. A ako oklijevaš poradi vjere u Krista napustiti zakon Muhamedov, zapovjedi da se naloži vrlo velika vatra i ja ću s tvojim svećenicima ući u vatru da bi bar tako spoznao koja je vjera sigurnija i svetija pa je zato s punim pravom treba prihvatiti.« A njemu će sultan: »Ne vjerujem da bi koji od mojih svećenika, da obrani svoju vjeru, bio spreman izložiti se vatri ili nekoj drugoj vrsti mučenja.« Opazio je naime kako je odmah jedan od njegovih svećenika, čovjek inače ispravan i

10 Lk 21, 15.

vremešan, kad je ovo čuo, ispred njega pobjegao. A njemu će sveti čovjek: »Ako mi hoćete obećati u ime svoje i svoga naroda da ćete prigrliti štovanje Krista, ako iz vatre iziđem neozlijeđen, sam ću ući u vatru, pa ako izgorim, neka se to pripiše mojim grijesima, a ako me božanska snaga zaštiti, priznajte Krista, Božju silu i Božju mudrost,[11] pravim Bogom i Spasiteljem sviju.« Sultan je odgovorio da se ne usuđuje prihvatiti taj izbor, jer se pobojao uzbune naroda. Ipak mu je dao mnogo skupocjenih darova koje je čovjek Božji, neutaživo željan ljudskih duša a ne zemaljskih stvari, sve prezreo kao blato. Sultan, gledajući svetoga čovjeka kao savršena preziratelja zemaljskih stvari, bijaše zadivljen i uzbuđen pa se u njemu porodilo još veće poštovanje. Iako nije htio prijeći na kršćansku vjeru, ili se možda nije usudio, ipak je smjerno zamolio Kristova slugu da spomenute stvari primi njemu na spasenje i da ih razdijeli siromašnim kršćanima ili crkvama. A Franjo, jer je izbjegavao novac i jer u sultanovoj duši nije vidio korijena pobožnosti, nipošto nije htio na to pristati.

Kad je vidio da ne uspijeva u obraćenju onoga naroda i da ne može ostvariti svoju nakanu,[12] po Božjem se nadahnuću povratio u krajeve vjernika. I tako se po Božjem milostivom određenju, i jer je to zavrijedila krepost svetoga čovjeka, na čudesan način dogodilo da prijatelj Kristov, koji je svim silama za sebe tražio smrt, tu smrt ipak nije našao, ali nije ostao bez zasluge željena mučeništva, nego je kasnije po posebnoj povlastici njime bio obilježen.[13] I tako se dogodilo da je ona božanska vatra u

---

11 1 Kor 1, 24.

12 To je bila Franjina neodoljiva želja za mučeništvom.

13 Ovdje sv. Bonaventura aludira na stigmatizaciju koja se dogodila sredinom rujna, dvije godine prije Franjine smrti, na Alverni, tj. 1224. godine.

njegovu srcu još jače plamtjela te je nakon toga otvorenije izbila na tijelu. O, blažena li čovjeka čije tijelo, iako nije bilo okrutničkim oružjem ranjeno, ipak nije bilo lišeno sličnosti s ubijenim Janjetom! Ponavljam, zaista je u punom smislu blažen onaj koji, iako mu mač progonitelja nije uklonio dušu, nije ipak izgubio mučeničku palmu.

* * *

Ovu je povijesnu zgodu pobožna mašta na zanimljiv način malo preinačila, sačuvavši glavne elemente povijesnoga događaja. Tako u »Cvjetićima sv. Franje« nalazimo slijedeću legendu:

Kako je sveti Franjo zbog želje za mučeništvom pošao preko mora da propovijeda kršćansku vjeru sultanu i Saracenima

Sveti Franjo, pun revnosti i ljubavi prema Kristovoj vjeri i želji za mučeništvom, pođe jednom preko mora sa svojih dvanaest svetih drugova i dođu upravo k babilonskom sultanu. Oni stigoše u saracensku zemlju gdje su posebno pomno pazili na prolaznike jako okrutni ljudi te nisu puštali nijednoga kršćanina da prođe, već bi ga ubili. No, Bogu se svidi te zapriječi da braću poubijaju, nego ih uhvate, izbatinaju, svežu i tako dovedu pred sultana.

Kad su bili pred njim, sveti Franjo, poučen od Duha Svetoga, tako je divno propovijedao Kristovu vjeru da je bio spreman za nju skočiti u vatru. Zbog toga obuze sultana veliko poštovanje prema njemu, ne toliko zbog postojanosti u njegovoj vjeri niti zbog prezira svijeta što ga je vidio kod njega, jer sveti Franjo nije htio primiti od njega nikakva dara, premda je bio vrlo siromašan, nego zbog želje za mučeništvom koju je otkrio kod njega.

Od tada je sultan rado slušao i molio ga da češće dođe k njemu i njegovim drugovima, da mogu pro-

povijedati na svakome mjestu gdje im se svidi. Sultan im zajamči svu slobodu kretanja i propovijedanja čak ispravom, da im nitko od njegovih ljudi ne naškodi.

Dobivši, dakle, ovakvu slobodu, posla sveti Franjo svoje odabrane drugove dva po dva na različite strane saracenske zemlje da propovijedaju vjeru u Isusa Krista. A on sam s još jednim bratom odabra jedno mjesto. Kad je stigao onamo, uđe u svratište da se odmori.

Ondje je bila neka žena veoma lijepa tijela, a ružne duše. Ta je prokleta žena napastovala svetoga Franju na grijeh. Sveti Franjo joj reče: »Pođi sa mnom, ja ću ti pokazati prekrasnu postelju.« On je povede k velikoj vatri koja je gorjela u toj kući. U gorljivosti duha svuče se dogola i baci se na žestoku vatru, zovući je da se i ona svuče i dođe leći s njim na tu pernatu i lijepu postelju. Sveti Franjo je na vatri ležao duže vremena vesela lica, ali se nije opekao niti je pocrnio. Ona žena, zastrašena tim čudom, skruši se u srcu. Ne samo da se pokajala zbog svojih grijeha i zle nakane, nego se potpuno obratila na vjeru Isusa Krista te je postala tako sveta da su se po njoj spasile mnoge duše u onom kraju.

Na kraju, videći sveti Franjo da ne može imati mnogo uspjeha u toj zemlji, po božanskoj objavi i nadahnuću odluči da se sa svim svojim drugovima vrati u kršćansku zemlju. Kad su se skupili svi njegovi drugovi, ode još jednom k sultanu da se s njim oprosti. Sultan mu tada reče: »Brate Franjo, rado bih se obratio na kršćansku vjeru, ali se sada bojim to učiniti. Jer, ako bih to učinio, to bi saznali, ubili bi i mene i tebe sa svim tvojim drugovima. Budući da ti moraš još mnoga dobra učiniti, i ja imam svršiti vrlo važne poslove, neću da prouzrokujem tvoju i svoju smrt, nego me pouči kako bih

se mogao spasiti. Spreman sam učiniti sve što mi zapovijedaš.«

Nato mu sveti Franjo reče: »Moj gospodaru, ja sada odlazim od vas. No, kad se vratim u svoju domovinu i kad s milošću Božjom uniđem u raj poslije svoje smrti, poslat ću ti, ako se Bogu svidi, dva svoja brata, od kojih ćeš primiti sveto krštenje Isusovo i bit ćeš spašen, kako mi je objavio moj gospodin Isus Krist. A ti se oslobodi u međuvremenu sviju obveza da te Božja milost, kada dođe k tebi, nađe spremna za vjeru i pobožnost.« Sultan obeća da će tako učiniti.

Učinivši ovo, sveti se Franjo vrati sa svojom časnom družinom svetih drugova. Nakon nekoliko godina po tjelesnoj smrti vrati sveti Franjo svoju dušu Bogu. No, i sultan oboli i očekivaše da se ispuni ono obećanje. Na raznim mjestima postavi straže i zapovjedi im: ako vide dvojicu braće u odjeći svetoga Franje, da ih odmah dovedu k njemu. U to vrijeme ukaza se sveti Franjo dvojici braće te im zapovjedi da bez krzmanja pođu k sultanu te da mu osiguraju spasenje, kako je on to obećao. Braća se odmah uputiše i, prešavši preko mora, straža ih odmah povede k sultanu. Kad ih sultan ugleda, razveseli se i reče: »Sad znam da mi je Bog poslao svoje sluge za moje spasenje prema obećanju što mi ga je dao sveti Franjo po Božjoj objavi.« Primivši, dakle, pouku o Kristovoj vjeri i sveto krštenje od spomenute braće, tako preporođen u Kristu umrije od neke bolesti, a njegova se duša spasi zaslugama i djelima svetog Franje.

Na slavu našega Gospodina Isusa Krista. Amen.[13a]

13a »Cvjetići sv. Franje«, Zagreb, 1972, str. 69. Sa starotalijanskog preveo o. Domagoj Šimunović.

Franjo u vatrenim kolima[14]

Slika uz vrata s lijeve strane
Thomas a Celano, Vita Prima,
XVIII, 47

Braća koja su pred Bogom hodila prostodušno, a pred ljudima bez straha, zavrijedila su da budu obradovana božanskom objavom. Dok su naime bili raspaljeni vatrom Duha Svetoga, nisu samo u određene sate po duhovnom napjevu pjevali Očenaš, nego su to činili svakoga sata. Zemaljske ih brige nisu morile niti su ih tjerale u tjeskobu. Jedne noći blaženi se otac Franjo od braće tjelesno udaljio. I gle, bilo je oko ponoći. Dok su neka od braće počivala, a neka u šutnji usrdno molila, kroz mala kućna vrata uđoše blistava vatrena kola te se dva-triput ovamo-onamo po prostoriji okrenuše, a povrh njih je lebdjela veoma velika kugla. Izgledala je poput sunca i obasjavala je noć. Koji su bili budni, zapanjili su se gledajući, a koji su spavali, prestrašili su se. I ništa manje im nije bilo obasjano srce nego što im je bilo obasjano tijelo. Kad su se našli zajedno, počeli su se međusobno pitati što bi to moglo biti. Po snazi i milosti tolika svjetla mogli su jedni drugima vidjeti savjest. Napokon su shvatili i spoznali da je to duša svetog oca Franje tako odsijevala velikim sjajem. Ona je zbog svoje ljepote i naročite čistoće te zbog velike i brižne ljubavi za sinove zavrijedila primiti blagoslov tolika dara.

---

14 Naša se slika ne podudara s izvještajima najstarijih Svečevih životopisaca, jer prikazuje Franju kako se poput sv. Ilije vozi u vatrenim kolima, a životopisci kažu da se povrh spomenutih kola nalazila velika, sjajna kugla.

Franjo s ovčicom prisustvuje misi

Slika u dubini prvog prozora
S. Bonaventura, Legenda s. Francisci, VIII, 7

Jednom zgodom je netko Božjem čovjeku Franji kod Svete Marije u Porcijunkuli poklonio ovcu. Nju je Franjo iz ljubavi prema nedužnosti i jednostavnosti, čime se ona odlikuje, zahvalno primio. Pobožni je čovjek opominjao ovčicu da prisustvuje božanskim pohvalama i neka pazi da ni u čem ne bi vrijeđala braću. A ovca kao da je shvaćala pobožnost čovjeka Božjeg, njegove je upute pomno obdržavala. Tako, kad bi čula da braća u koru pjevaju, i sama bi ušla u crkvu, bez ičijeg bi poticaja klecala na koljena; pred oltarom Djevice, Jaganjčeve Majke, zablejala bi kao da ju je time željela pozdraviti. Osim toga bi se klanjala prigibajući koljena kad bi se u misi podizalo presveto Tijelo Kristovo.

Uzvišeno Franjino prijestolje u nebu

Slika u dubini prvog prozora — gore — S. Bonaventura, Legenda S. Francisci, VI, 6

Kad je jednom zgodom kroz Spoletsku kotlinu Franju pratio brat Pacifik, podvečer su prispjeli do leprozarija ili skloništa za gubavce nedaleko od Trevija. Svetac je pošao k zapuštenoj i ruševnoj crkvi sv. Petra, a brata Pacifika je poslao u svratište rekavši mu da se sutradan rano ujutro povrati k njemu.

Kad se brat Pacifik rano u zoru prema Očevu nalogu vratio, opazio ga je kako je uronio u duboku kontemplaciju ili promatranje. Moleći je bez smetnje promatrao slatki Svečev razgovor s Kristom. Dok je u dubini duše razmišljao i divio se

tome što je Franjo u Božjim očima našao toliku milost, najednom je pao u zanos te je tako u nebu među mnogim prijestoljima vidio jedno koje bijaše odličnije od ostalih. Bijaše urešeno dragim kamenjem i odsijevalo je veličanstvenošću. U sebi se divio sjaju uzvišena prijestolja. Počeo je pomno u mislima istraživati komu bi ono imalo pripasti. Međutim je čuo glas koji mu je rekao: »Ovo je prijestolje pripadalo jednome od onih koji su pali, a sada se čuva za poniznoga Franju. Kad je brat napokon iz zanosa došao k sebi, kao obično je pratio blaženoga čovjeka. I dok su išli putem, razgovarali su o Bogu, a onaj brat, ne mogavši zaboraviti svoga viđenja, na zgodan način ga je upitao što sam o sebi misli. Ponizni Kristov sluga će mu na to: »Čini mi se da sam najveći grešnik.« A kad mu je na to brat rekao protivno, da to po zdravoj savjesti ne bi smio kazati ni misliti, nadodao je: »Da je Krist ne znam kako velikom zločincu iskazao toliko milosrđe, mislim da bi Bogu bio mnogo zahvalniji nego što sam ja.« Brat, čuvši tako divnu poniznost, još se većma učvrstio s obzirom na istinitost viđenja što ga je imao. Na temelju evanđeoskog svjedočanstva spoznao je da se do uzvišene slave, s koje je svrgnut oholica, uzvisuje onaj tko je zaista ponizan.

Franjo propovijeda pticama

Slika u dubini drugog prozora — desno — Th. a Celano, Vita Prima, XXI, 58

Kad su se već mnogi pridružili braći, blaženi otac Franjo putovao je prema Spoletskoj kotlini. Kad je stigao do nekog mjesta nedaleko od Mevanija (danas Bevagna) gdje se skupilo veliko mnoštvo svakovrsnih ptica — bilo je tu: golubova, malih vrana, čavki itd. — i kad ih je blaženi sluga Božji Franjo spazio — kako je bio čovjek velike

gorljivosti, uvelike je volio također i niže, nerazumne stvorove, i u njima je uživao — brzo je pritrčao k njima, a pratioce je ostavio na putu. Kad im se već sasvim približio i vidio da ga čekaju, na uobičajen ih je način pozdravio. Silno se čudio kako to da se ptice nisu dale u bijeg, kao što obično čine. Izvanredno se obradovao i ponizno ih zamolio da poslušaju riječ Božju. Među ostalim što im je rekao, dodao je i ovo: »Sestre moje ptice, mnogo morate hvaliti svoga Stvoritelja i uvijek ga morate ljubiti. Zaodjenuo vas je perjem, dao vam je krila za let i sve ostalo što vam je bilo potrebno. Bog vas je među stvorovima učinio plemenitima i odredio da boravite u čistom zraku. Premda niti sijete niti žanjete, ipak vas on, a da se ništa ne brinete, zaštićuje i upravlja.« Ptice su na to, kako je sam pripovijedao, a pripovijedala su to i braća koja su bila s njim, na neobičan način prema svojoj naravi bile oduševljene. Počele su protezati vratove, širiti krila, otvarati kljunove i gledale su ga. A on je prolazio između njih i vraćao se natrag, svojom im je haljinom doticao glave i tjelesa. Napokon ih je blagoslovio, načinivši nad njima znak križa, i dopustio im da odlete na drugo mjesto. A blaženi je otac s pratiocima krenuo dalje svojim putem i radovao se. Zahvaljivao je Bogu koga svi stvorovi »časte poniznim hvalospjevom«.

Kako je bio prostodušan po milosti, a ne po naravi, počeo se optuživati zbog nemarnosti što već prije nije propovijedao pticama kad su s tolikim poštovanjem saslušale riječ Božju. Tako se dogodilo da je onoga dana sve ptice, sve životinje, sve gmazove i stvorove bez osjetila brižljivo poticao da hvale i ljube Stvoritelja, jer je svaki dan, zazivajući ime Spasiteljevo, vlastitim iskustvom otkrivao njihovu poslušnost.

Viđenje pape Inocenta III[15]

Slika u udubini drugog prozora — gore — Th. a Celano, Vita Secunda — XI, 16

Onom zgodom kad se Franjo sa svojima predstavio papi Inocentu s molbom da mu odobri Pravilo njegova načina života, i kad je papa uvidio da njegova odluka s obzirom na provođenje života premašuje ljudske snage, kao čovjek velike razboritosti rekao mu je: »Moli se, sinko, Kristu da nam po tebi očituje svoju volju pa kad je upoznamo, tvojim ćemo pobožnim željama sigurnije udovoljiti.« Svetac je udovoljio nalogu vrhovnoga pastira i s pouzdanjem se utekao Kristu. Žarko je molio i pobožno poticao drugove da se ponizno mole Bogu. Što je još više trebalo? Dok je molio, primio je odgovor i sinove je izvijestio o novostima spasenja. Shvatio je što mu je Krist rekao u slici: »Franjo, papi ćeš kazati ovako: Neka žena siromašna, a lijepa, boravila je u nekoj pustinji. Zbog njezine ljepote u nju se zaljubio jedan kralj. S njom se vjenčao, i ona mu rodila lijepu djecu. Kad su oni poodrasli i bili lijepo odgojeni, majka im je rekla ovako: Nemojte se, mili moji, sramiti zato što ste siromašni, jer ste svi sinovi velikoga kralja. Radosno pođite u njegov dvor i zatražite ono što vam je potrebno. — Kad su oni to čuli, divili su se i radovali. Ohrabreni obećanjem zbog kraljevskoga podrijetla, znali su da će biti baštinici. Svu svoju bijedu su smatrali bogatstvom. Odvažno su se predstavili kralju i nisu se plašili onoga lica kojem su bili nalik. Kad je kralj uvidio da su mu slični, začuđeno je ispitivao čiji su sinovi. A kad su izjavili da su sinovi one sirotice koja boravi u pustinji, kralj ih je zagrlio i rekao: Moji ste sinovi i baštinici, nemojte se

15 Papa Inocent III (1198—1216) samo je usmeno odobrio Franji i njegovoj braći njihov način života prema Evanđenju.

bojati! Ako se s moga stola hrane tuđinci, pravednije je da hranim one kojima po pravu pripada cijela baština. — Zato je kralj naredio ženi da svu djecu što ih je s njim imala pošalje na uzdržavanje u njegov dvor.«

Svetac je zbog ove prispodobe postao veseo i radostan, a sveto proročanstvo je prenio papi.

Franjo bijaše ova žena, obdarena mnogom djecom, koja nisu rođena iz požude; pustinja — to je svijet koji je u ono doba bio neobrađen i neplodan krepostima; lijepo i brojno potomstvo — to je velik broj braće koja su urešena svim krepostima; kralj — to je Sin Božji kojem su nalik po svetom siromaštvu, oni — prezrevši sram zbog niska položaja — dobivaju hranu s kraljeva stola, jer su, zadovoljni što slijede Krista i živeći od milostinje, spoznali da će biti blaženi po porugama svijeta.

Gospodin papa se divio kad mu je saopćena prispodoba i nesumnjivo je spoznao da po ovom čovjeku govori Krist. Sjetio se jednog viđenja što ga je imao prije nekoliko dana i tvrdio je da će se u ovom čovjeku ispuniti kao što mu je nahadnuo Duh Sveti.

Papa je vidio u snu kako se lateranska bazilika ruši, a neki ju je redovnik, čovjek nizak i neugledan, podmjestivši svoja leđa, podupirao da se ne sruši. Rekao je: »Zaista je to onaj koji će djelima i naukom podržati Kristovu Crkvu.« Zato se papa tako lako priklonio Franjinoj molbi; zato je on, pun Božje ljubavi, uvijek posebnom ljubavlju ljubio Kristova slugu. Stoga je zamoljeno odmah odobrio i obećao da će rado još i više od ovoga odobriti.

Franjina proslava Božića u prirodi

Slika u udubini prvog prozora — lijevo — Th. a Celano, Vita Prima, XXX, 84-86

Najveća Franjina odluka, posebna želja i glavna nakana bijaše: uvijek i u svemu opsluživati sveto evanđelje i sa svom budnošću, svim marom, najvećom čežnjom duha i svim žarom provoditi »nauku Gospodina našega Isusa Krista i slijediti njegove stope«. U neprestanu razmatranju dozivao je sebi u pamet njegove riječi i pronicavošću duha opetovano je razmišljao o njegovim djelima. Na poseban su način poniznost, očitovana u djelovanju, i ljubav, očitovana u muci, toliko zaokupljale njegovo pamćenje da je jedva još o ičemu drugom htio razmišljati. Zato treba spomenuti i s poštovanjem se sjetiti što je učinio tri godine prije svoga slavnog preminuća kod gradine koja se zove Greccio (Grečo) na dan rođenja Gospodina našega Isusa Krista. U onom je kraju živio neki čovjek imenom Ivan. On je uživao dobar glas, ali je bio još boljega života. Blaženi Franjo ga je na poseban način ljubio, jer, dok je u svom kraju uživao glas čovjeka plemenita i vrijedna svake hvale, prezrevši plemenitost tijela, stekao je plemenitost duha. Njega je blaženi Franjo, kao što je često običavao, pozvao petnaestak dana prije Božića k sebi i rekao mu: »Ako želiš da ovogodišnji Božić proslavimo kod Greča, požuri se i brižljivo pripravi što ću ti reći. Želio bih obnoviti uspomenu na ono Dijete koje je rođeno u Betlehemu i na njegove djetinje potrebe i neprilike, tj. kako je bilo smješteno u jaslice i položeno na slamu u nazočnosti vola i magarca, da bi se to moglo gledati tjelesnim očima.« Kad je ovaj dobri i vjerni čovjek to čuo, brzo je otišao i na spomenutome mjestu sve pripravio, što je Svetac rekao.

Približio se dan veselja, došao je dan klicanja. Iz mnogih mjesta su pozvana braća. Muškarci i žene onoga kraja su prema svojim mogućnostima načinili svijeće i zublje da bi rasvijetlili noć, koja je blistavom Zvijezdom rasvijetlila sve dane i godine. Napokon je došao svetac Božji. Kad je vidio da je sve pripravljeno, obradovao se. Pripravljene su jaslice, donesena je slama, dovedeni su vol i magarac. Počast se ondje iskazivala jednostavnosti, uzvisivano je siromaštvo, preporučivana je poniznost, i Grečo je postao neke vrsti novi Betlehem. Noć je rasvijetljena poput dana, bila je ugodna i ljudima i životinjama. Pristizao je narod i novom radošću se radovao novom otajstvu. Šuma je odjekivala od klicanja, a onima koji su zanosno klicali, odgovarale su stijene. Braća su pjevala, Gospodinu su davala dužnu hvalu, i cijelu noć je odjekivalo zanosno klicanje. Svetac Božji je stajao pred jaslama. Sav je bio obuzet uzdisajima, pobožnost ga je posve prožela. Sasvim je bio ispunjen čudesnom radošću. Povrh jasala je služena svečana misa, a svećenik je uživao u novoj utjehi.

Svetac Božji je obukao đakonsku odjeću, jer bijaše đakon, i zvonkim je glasom otpjevao Evanđelje. A njegov je glas bio: glas neodoljiv, glas jasan, glas zvonak. Sve je pozivao na najveću nagradu. Zatim je sakupljenom narodu propovijedao o rođenju siromašnoga Kralja i slatkorječivo je klicao malome gradu Bethelemu. A često je, kad je htio izgovoriti presvetlo ime »Isus«, plamtio silnim žarom. Nazivao ga je »Djetetom iz Betlehema«, a ime »Betlehem« izgovarao je poput ovce koja bleji. Usta su mu bila ispunjena glasom, ali još više slatkim osjećajima. Kad bi spomenuo »Dijete iz Betlehema«, ili kad bi izgovorio ime »Isus«, oblizivao bi usne, jer je sretnim nepcem kušao i gutao slatkoću ove riječi. Nagomilali su se ondje darovi Svemogućega, i neki

kreposni čovjek je imao viđenje. Vidio je, naime, kako u jaslama leži ukočeno djetešce, a promatrao je i to kako mu pristupa svetac Božji kao da ga hoće probuditi oda sna. To viđenje nije bilo neumjesno, jer je Dječak Isus bio zaboravljen u srcima mnogih, u kojima je djelovanjem milosti po njegovu sluzi svetom Franji bio probuđen i duboko utisnut u vjerno pamćenje. Konačno je dovršeno svečano bdjenje i svi su se radosni povratili svojim kućama.

Franjina stigmatizacija

Na sjevernom zidu uz vrata — desno — Th. a Celano, Vita Prima — III

Dok se Franjo zadržavao u samotištu koje se zove Alverna, dvije godine prije nego što mu se duša preselila u nebo, u čudesnom viđenju vidio je na križ propeta čovjeka, koji je poput serafa imao šest krila. Bio je uspravljen, ruke su mu bile raširene, a noge skupljene. Dva su mu krila bila uzdignuta iznad glave, dva su bila raširena za let, a ostala dva pokrivala su mu cijelo tijelo. Dok je blaženi sluga Svevišnjega to promatrao, bio je ispunjen najvećim divljenjem, ali nije znao što mu je viđenje htjelo kazati. Silno se radovao, a još više je uživao u dobrostivu i milu pogledu, kojim ga je seraf promatrao. Njegova je ljepota bila neopisiva, ali ga je pogled na raspetoga ispunio strahom i gorčinom njegove muke. Izgledao je, da tako reknem, i žalostan i radostan; radost i žalost izmjenjivale su se u njemu. Mnogo je razmišljao o tome što bi moglo značiti ovo viđenje, i duhom se mnogo naprezao da shvati njegov smisao. Kad od svega toga nije ništa spoznao razumom i kad mu se duboko u srce ucijepila novina ovoga viđenja, počeli su se na njegovim rukama i nogama pokazivati znakovi čavala,

kao što je to malo prije povrh sebe vidio na razapetom čovjeku.

Činilo se kao da su mu i noge i ruke u sredini probijene čavlima. Glave čavala pokazivale su mu se s unutrašnje strane ruku, na dlanovima i na vanjskoj strani nogu. Šiljci su im bili na protivnoj strani. Ti su znakovi na unutrašnjoj strani bili okrugli, a na vanjskoj dugoljasti. Neka mesna izbočina pokazivala se kao vrh čavala, koji su bili zavinuti i kao stučeni. To se na tijelu ispupčilo poput otekline. Tako su i u nogama bili utisnuti znakovi čavala i bili ispupčeni na stopalu. Desni mu je bok bio kao kopljem proboden i na njemu rana. A ona je često krvarila tako da su mu i gaće i tunika bili mnogo puta zakrvavljeni. — O, kako ih je malo koji su zavrijedili vidjeti svetu ranu na prsima dok je bio živ propeti sluga propetoga Gospodina! Sretna li brata Ilije koji je gdjekada imao priliku da je vidi dok je svetac živio. Ništa manje ne bijaše sretan Rufin koji je te rane doticao rukama. Kad je spomenuti brat Rufin jednoć svoju ruku utisnuo u njedra presvetoga čovjeka da ga protare, ruka mu je dospjela na njegov desni bok pa se tako desilo da je dotaknuo onu dragocjenu ranu. Taj je doticaj sveca jako zabolio, od sebe mu je odgurnuo ruku i zaviknuo neka mu oprosti Gospodin. Pred stranima je to najbrižljivije sakrivao. Oprezno je sakrivao i pred najbližima tako da ni njegova braća pobočnici ni njegovi najvjerniji pratioci nisu to dugo vremena znali. — Tako je sluga i prijatelj Svevišnjega gledao sebe urešena tolikim i takvim biserjem, koje se blistalo poput najskupocjenijih dragulja. I premda je bio više nego ijedan čovjek čudesno urešen slavom i čašću, ipak mu srce nije postalo tašto, niti je išao za tim da bi se nekom poradi isprazne slave svidio. Na sve moguće načine

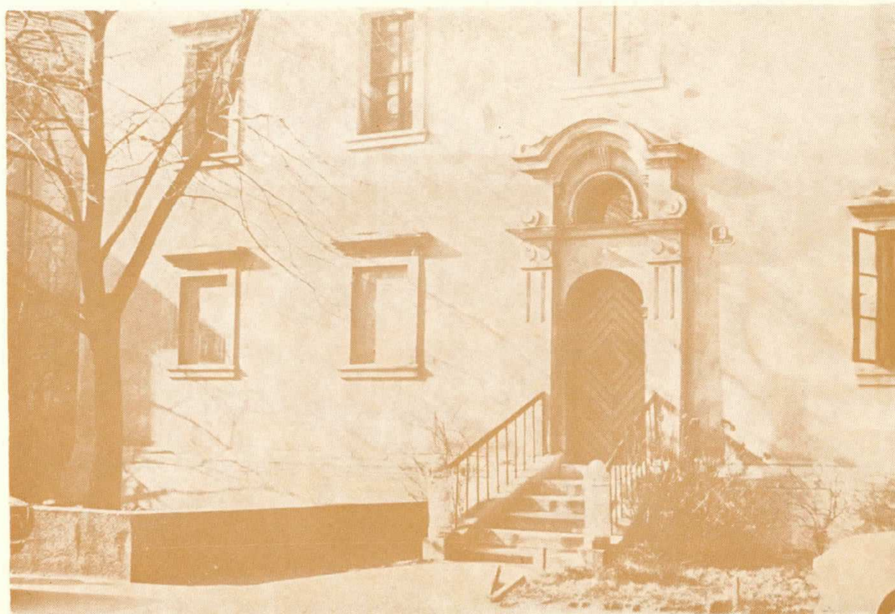
nastojao je to sakriti da ga naklonost ljudi ne bi lišila te milosti.

Rijetko je kome ili nikome običavao otkrivati izvanrednu tajnu. Bojao se da ne bi poradi posebne ljubavi, kao što običavaju činiti oni koji uživaju posebnu ljubav zbog milosti koja im je dana, pretrpio kakvu štetu. Zato je uvijek u svom srcu nosio i često imao na jeziku onu Prorokovu: »U svom sam srcu sakrio tvoje riječi da ne sagriješim tebi!« — Kad bi mu došao koji svjetovnjak, a on nije želio da se s njim upusti u razgovor, braći i sinovima, koji su s njim boravili, dao je to kao znak, da naime onda kad izrekne taj redak, odmah uljudno otpuste one koji su se oko njega okupili. Stekao je naime iskustvo da je veliko zlo ako se svima povjerava sve; znao je da onaj čovjek čije tajne nisu savršenije i brojnije od onoga što se na njemu očito vidi, ne može biti duhovan. I tako ga ljudi, na temelju onoga što se pokazuje izvana, mogu suditi. Pronašao je neke koji su s njim naoko bili složni, a iznutra se s njim nisu slagali. U lice su mu pljeskali, a iza leđa su ga ismjehivali. Ovi su tako sami sebi pribavili osudu i ljude ispravne učiniše donekle sumnjivima. Često puta naime zloća nastoji ocrniti čistoću i zato se zbog lažljivosti, koja je svojstvena mnogima, mnogima ne vjeruje.

SLIKOVNI PRILOG

Pogled na Kaptol s Katedrale prije 1928. Foto: C. Vupora.

Samostanski portal, s lijeve strane Kapela sv. Franje. Snimio: Bruno Malus.

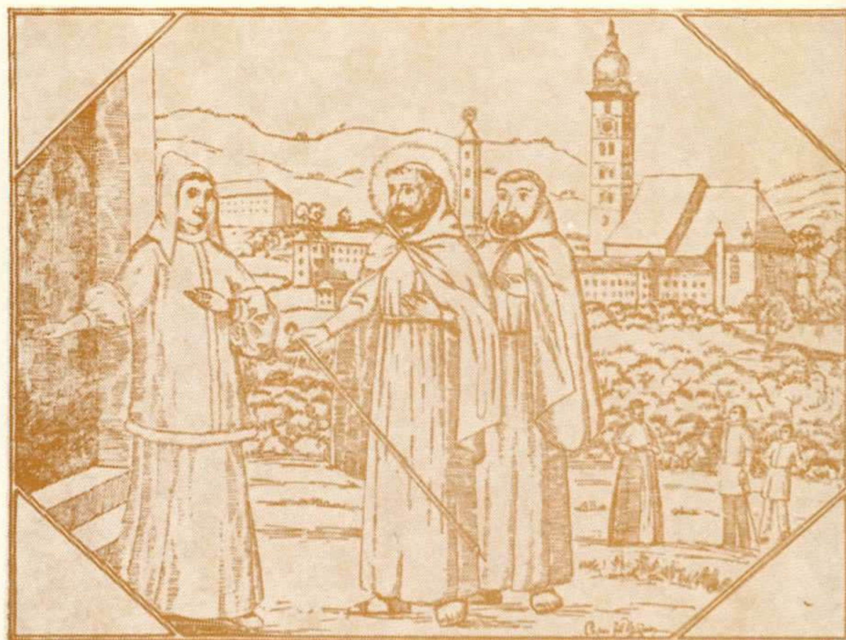
Natpis povrh ulaza u kapelu

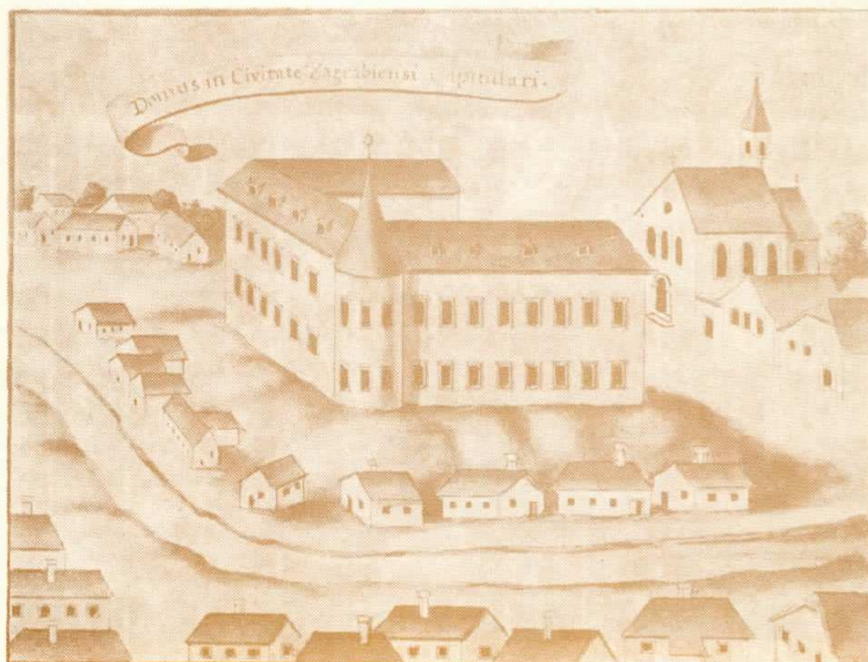
Sjeverni zid; iznad vrata grb obitelji Patačić od Zajezde

Stuko-dekoracije sa slikama na stropu.
Snimio: Foto-studio »Leos«.

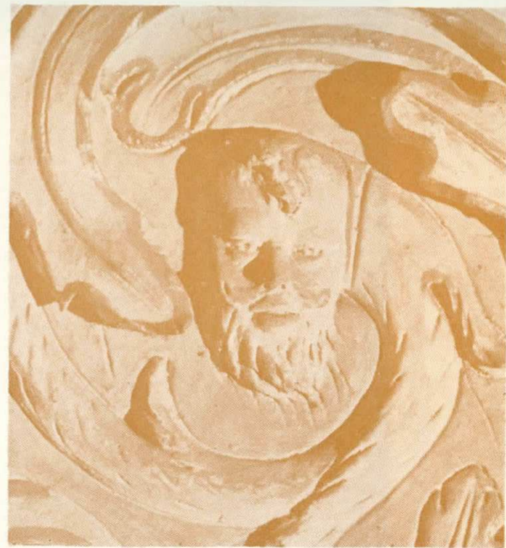
Franjo odsjeda u kući Katarine Galović. Po slici u Kapeli sv. Franje u Zagrebu nacrtao J. V. Meiszner.

Akvarel dvora obitelji Patačić na Kaptolu u 18. st. Snimio: Foto-laboratorij Sveučilišne knjižnice.

Štuko-reljef Helene Ručić-Patačić. Snimio: Foto-studio »Leos«.

Štuko-reljef anonimnog umjetnika. Snimio: Foto-studio »Leos«.

Štuko-reljef Helene Ručić-Patačić i štuko-reljef anonimnog umjetnika.

Portret o. Aleksija Buzjakovića. Snimio: Foto-studio »Leos«.

Portret o. Aleksija Buzjakovića.

Sljedeće fotografije je snimio Milan Kušnjačić.

Kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Božićne jaslice, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo u kućnom zatvoru, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo pred asiškim biskupom, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Iskrcavanje na Jadranu, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo i Katarina Galović, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo doveden pred sultana, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo odbacuje sultanove darove, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo moli pred križem, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo od Krista prima evanđelje i pravilo, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo i gubavac, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjina stigmatizacija, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Franjo u vatrenim kolima, kapela sv. Franje Asiškog u franjevačkom samostanu, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017.

Sljedeće fotografije su božićne jaslice u franjevačkoj crkvi sv. Franje Asiškog, Kaptol 9, Zagreb, 26.12.2017. Snimio Milan Kušnjačić.

Najstarije jaslice na svijetu

Najstarije jaslice na svijetu nalaze se u crkvi Svete Marije Velike u Rimu. Izrađene su od mramora i djelo su talijanskog kipara Arnolfo di Cambioa. Datiraju iz 13. stoljeća, a naručio ih je papa Nikola IV. u čast svetog Franje Asiškog, koji je prvi postavio jaslice 1223. godine.

Jaslice prikazuju scenu Isusova rođenja. U središtu je Djevica Marija koja drži Isusa u naručju. Do nje je sveti Josip, a iza njih se nalazi jaslice. Oko jaslica su pastiri, anđeli i životinje.

Figure su izrađene u realističkom stilu i izražavaju emocije. Marija je prikazana kao brižna majka, a Josip kao zaštitnički suprug. Pastiri su prikazani iznenađeni i zadivljeni, a anđeli kao radosni i slavodobitni.

Jaslice su i danas izložene u crkvi Svete Marije Velike i predstavljaju važnu kulturnu i vjersku baštinu.

Evo nekih detalja o jaslicama:

Visina figura je oko 50 centimetara.

Jaslice su smještene u niši koja je ukrašena reljefima.

U pozadini jaslica je prikazan grad Betlehem.

Jaslice su značajne jer su prve jaslice u modernom obliku u kojima se koriste isklesane figure. One su pomogle popularizirati tradiciju postavljanja jaslica u crkvama i domovima.

Izvor: google Bard

Slijedeći zvijezdu: božićne scene i sveta drama od srednjeg vijeka do baroka (Following the Star: Nativity scenes and sacred drama from the middle ages to the baroque)

(...)

Nesumnjivo je da je franjevačka duhovnost označila novu razinu u razvoju i sve većem sjaju božićnog slavlja. U legendi o životu svetoga Franje Asiškoga možemo čitati o čudu koje se dogodilo u pećinskoj kapeli u Grecciu. Na Božić 1223. godine, na svečevu želju, na oltaru kapele Greccio postavljene su jaslice s likom malog Isusa. U tijeku svete mise održane 'nad jaslicama', kako je sveti Franjo posvjedočio Spasiteljevo rođenje u dirljivoj propovijedi, za vjernike je oživio mali Isus. Toma Čelanski, autor legende, priznao je značaj svečevog djela. '[…] Jer je Dijete Isus bilo zaboravljeno u srcima mnogih; ali, djelovanjem svoje milosti, ponovno je oživljen preko svog sluge svetog Franje i utisnut u njihovo žarko sjećanje" (Celano 1996, 90–93).

Slika 2. Giotto di Bondone: Čudo u Grecciu. Asiz (Italija), Bazilika svetog Franje Asiškog (Foto: Ferenc Veress)

https://urania.szfe.hu/wp-content/uploads/2022/02/02_giotto_assisi_copy.jpg

U isto vrijeme kad i asiške freske, Giottov suvremenik, kipar Arnolfo di Cambio, isklesao je jaslice za crkvu Santa Maria Maggiore u Rimu po narudžbi pape Nikole IV. Papa je i sam potjecao iz reda svetog Franje, a njegova je golemost omogućila ukrašavanje bazilika u Asizu i Rimu. Na temelju rekonstrukcija, luk udubine u kojoj se nalazila Arnolfova rimska skupina skulptura uokviren je likovima dvaju proroka. Sveti Josip stoji s lijeve strane. Desno su dva kralja koji razgovaraju tijekom svog putovanja. (Sl. 3) Lik Djevice Marije (sada izgubljen) zauzimao je središte sa starim magom koji je klečao pred njom. Skup su dovršili magarac i vol s lijeve strane poklonivši se prema jaslama. Za posjetitelja ili hodočasnika, koji se kreće i mijenja položaj, Arnolfova skupina skulptura bila je izložena sa svih strana. Stoga se može smatrati i *sacra rappresentazione* ili svetom igrom (Pomarici 1988, 155–174).

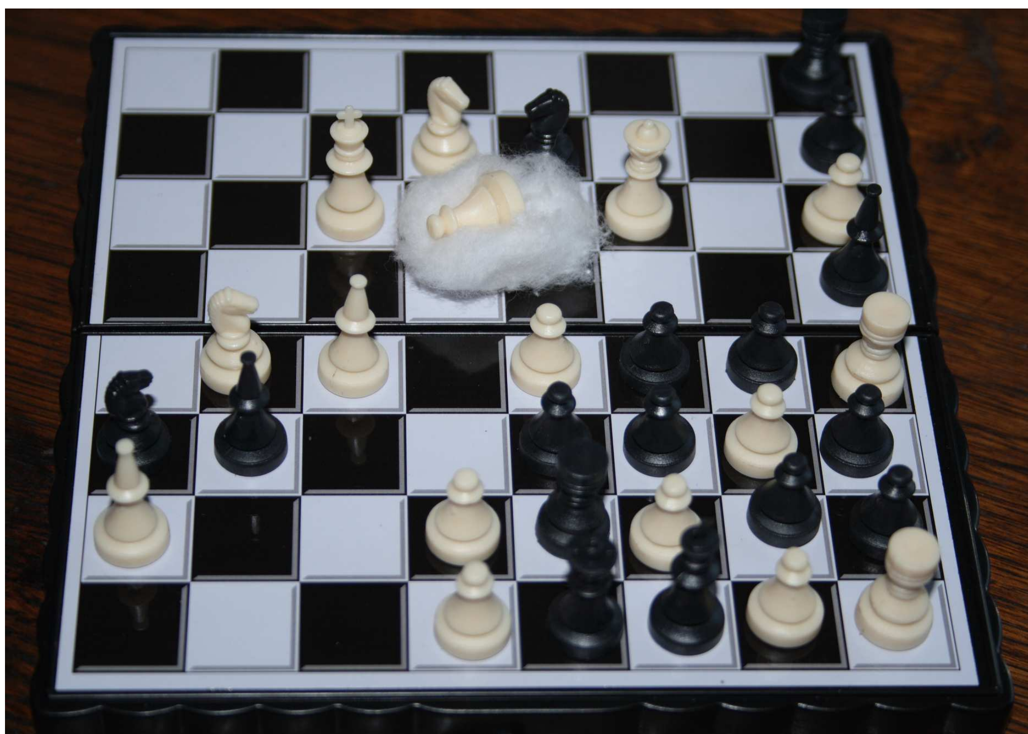

sl. 3. Arnolfo di Cambio: Jaslice. Rim (Italija), bazilika Sveta Marija Velika (Santa Maria Maggiore) (Foto: Ferenc Veress)

https://urania.szfe.hu/wp-content/uploads/2022/02/03_arnolfo_di_cambio.png

Preuzeto iz časopisa: Urania volume 1, number 1/2021., Ferenc Veress
https://urania.szfe.hu
Strojno prevedeno.

Sljedeće božićne jaslice su kućne izrade, vlasnik Milan Kušnjačić, 24.12.2017.

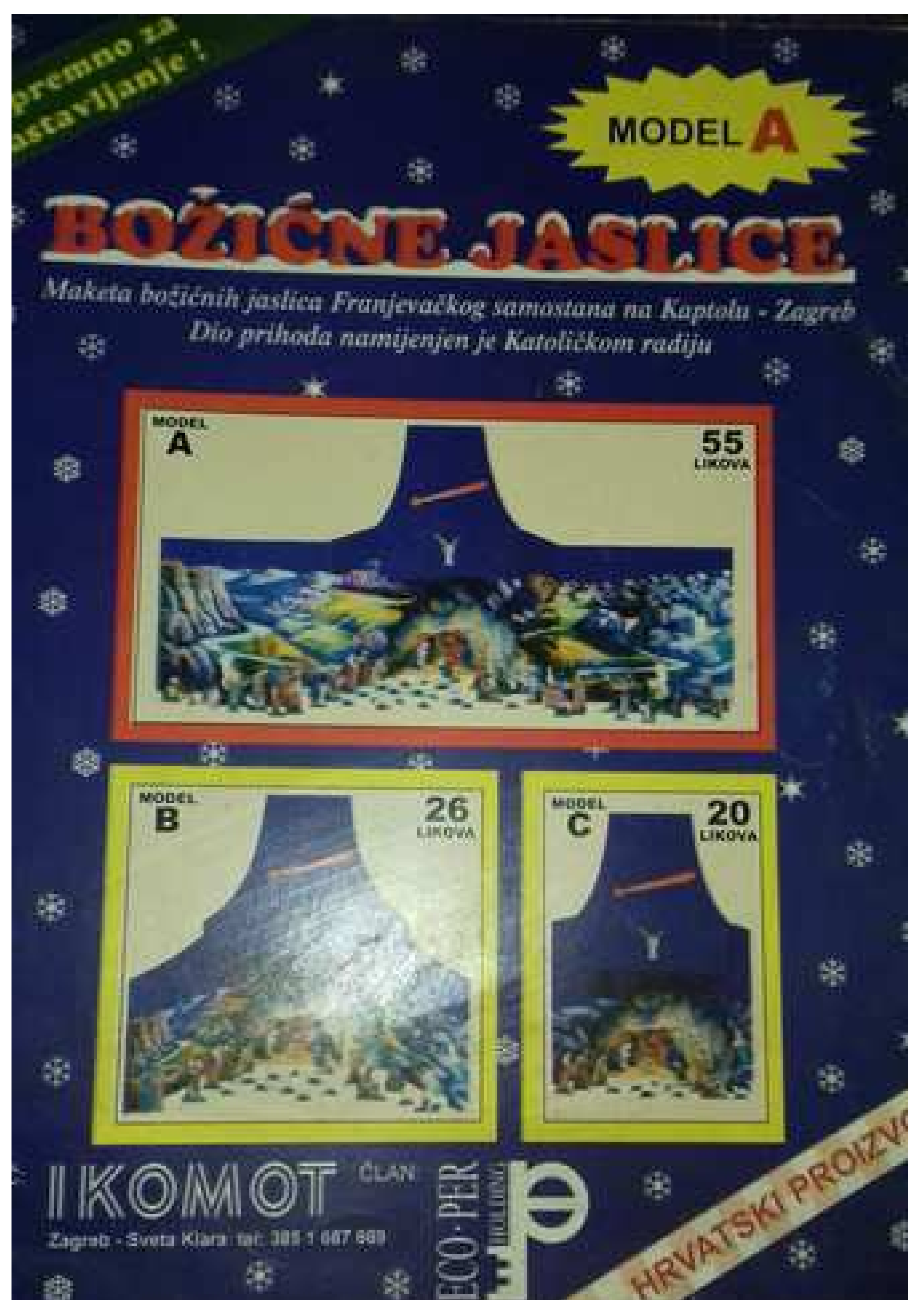

Božićne jaslice od šahovskih figura. Mali Isusek je pješak na vati, lijevo je sv. Josip kao kralj, desno je sv. Marija kao kraljica, konji su kao vol i magarac, lovci u nizu su kao sv. tri Kralja.

Božićne jaslice od igračih karata. Isus je dečko srce, sveti Josip i Marija su kralj i dama, ostali kraljevi su sveta tri Kralja, a ostale karte su pastiri.

Sljedeće božićne jaslice su franjevačke, maketa s Kaptola 9 u Zagrebu, dodani su oblačići s tekstom, posložio i snimio Milan Kušnjačić, 24.12.2017.

PREMA GOSPODINU JA SAM ZAGLEDAN ČEKAM NA BOGA SPASITELJA SVOGA
POGLEDAJMO ŠTO SE TO DOGODILO DOGAĐAJ KOJI NAM JE OBJAVIO GOSPODIN
HAJDEMO DO BETLEHEMA!
SVIM NA ZEMLJI MIR VESELJE
TOČNO JE KAKO SE ANĐEO REKAO
DA! RODIO NAM SE SPASITELJ, MESIJA I GOSPODIN

SMIRNA PRAVOME ČOVJEKU
DEDA! BAŠ JE SLATKI MALI ISUSEK!

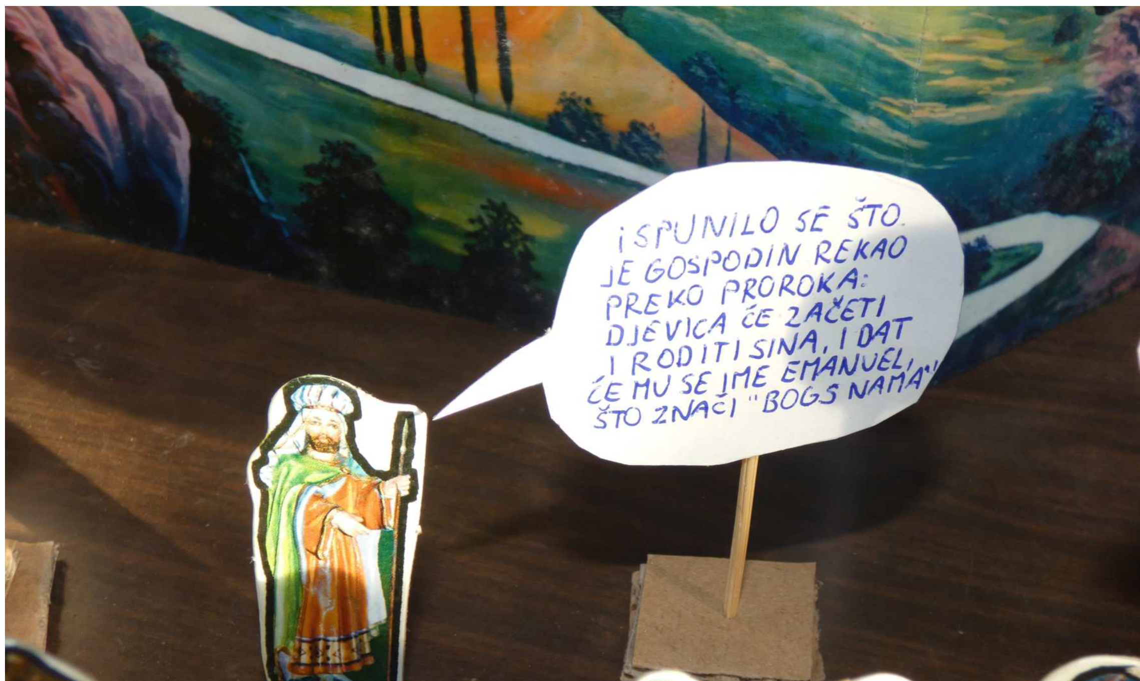

Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z Z

DEDA! BAŠ JE
SLATKI MALI
ISUSEK!

BETLEHEM →
2 DANA HODA
1 DAN NA MAGARCU
POGLEDAJMO ŠTO SE TO DOGODILO, DOGAĐAJ KOJI NAM JE OBJAVIO GOSPODIN
HAJDEMO DO BETLEHEMA !

PREMA GOSPODINU
JA SAM ZAGLEDAN,
ČEKAM NA BOGA,
SPASITELJA SVOGA

ISPUNILO SE ŠTO
JE GOSPODIN REKAO
PREKO PROROKA:
DJEVICA ĆE ZAČETI
I RODITI SINA, I DAT
ĆE MU SE IME EMANUEL,
ŠTO ZNAČI "BOGS NAMA"

ČEKAM NA BOGA
SVOGA

ISUSEK!
SVIM NA ZEMLJI

ZLATO PRAVOME KRALJU
TAMJAN PRAVOME BOGU
SMIRNA PRAVOME COVJEKU

SVIM NA ZEMLJI MIR, VESELJE

O PASTIRI ČUDO NOVO, NIJESTE NIGDA VIDJELI OVO
BETLEM EVO NIJE DALEKO, ZNAJTE DA VAM ISTINU REKOH
U JASLICE PRIĐE RODITI SE BOG, KOJI S NEBA SIĐE RADI PUKA SVOG
U ŠTALICI PROSTOJ LEŽI DJETEŠCE, NA SLAMICI OŠTROJ KAO JANJEŠCE

Žive božićne jaslice kod crkve sv. Vida, Brdovec, 6.1.2006. Snimio Milan Kušnjačić

6 1'06

6 1'06

Žive božićne jaslice u izvedbi zajednice Cenacolo, park Opatovina, kod igrališta osnovne škole, Zagreb, 21.12.2023. Snimio Milan Kušnjačić.

Sljedeće božićne jaslice su snimljene 23.12.2023. Vlasnik Milan Kušnjačić.

Božićne jaslice na Božić 2023., u crkvi Gospe Snježne, Kutina, snimio Milan Kušnjačić

Sadržaj

Str.
(1) Uvod
(2) Božićne jaslice iz stripa Treasure Chest (1946)
(3) Fotografija Samostan Greccio
(4) Fotografija Kapela prvih božićnih jaslica, Greccio
(4) Fotografija Rođenje Isusovo, Giotto
(5) Fotografija božićne jaslice u franjevačkoj crkvi sv. Marije, Kloštar Ivanić (2022)

Kronologija Franjinog života i jaslice u Grecciu iz Franjevačkih izvora (Fontes Franciscani):

(6) Kronologija Franjinog života
(12) Prvi životopis sv. Franje, fra Toma Čelanski
(14) Život sv. Franje, fra Julijan Špajerski
(17) Legenda o sv. Franji u stihu, Henrik Avranški
(18) Asiški zbornik ili Peruđinska legenda
(20) Drugi životopis sv. Franje, fra Toma Čelanski
(21) Veći životopis sv. Franje Asiškoga, fra Bonaventura Banjoređijski
(22) Ogledalo savršenstva (Sabatierovo izdanje)
(22) Kronika Salimbenea Parmskog

Tekstovi o jaslicama u Grecciu iz drugih izvora:

(23) Sveti Franjo Asiški, Jens Joergensen, 2000.
(24) Život Sv. Franje Asiškoga, Yves Ivonides, 1963.
(25) Vječni zaljubljenik, Yves Ivonides, 2008.
(26) Franjo, Nazareno Fabbretti, Sarajevo, 1982.
(28) Živjeti evanđelje s Franjom Asiškim, Anton Rotzetter i Thaddee Matura, 1984.
(29) Sveti Franjo Asiški ilustrirani životopis, Valentino Turetta, 1981.
(30) Brat Franjo, Julien Green, 2004.
(31) Nauk i djelo Franje Asiškoga u hrvatskome pjesništvu i prozi od 16. do kraja 18. stoljeća, Mirko Tomasović, 2004.
(32) Povijest sv. Franje Asiškoga II. dio, Lav le Monier, 1919.
(33) Nova revija br. 3-4/1926, Petar Grabić
(34) Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti svetoga Franje, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1927.
(36) Fotografija Najstarije božićne jaslice, otok Košljun kod Krka 17 st. (2004)
(37) Fotografija Sv. Franjo kod pape Honorija III.

Općenito o božićnim jaslicama i Betlehemu:

(38) Božićne jaslice, Izložba u Etnografskom muzeju Zagreb, Snježana Pavičić, 1996.
(41) Sveta božićna noć, Zbornik, Stanislav Belaj, 1988.

Putopisi u svetu Zemlju, obilazak Betlehema i drugi dodaci:

(42) Album svete Zemlje, Komisarijat sv. Zemlje u Zagrebu, 1914.
(46) U svetoj Zemlji: opisi svetih mjesta, uspomene-doživljaji, Petar Vlašić, 1937.

(54) Svjetlo božićne noći (zbornik), Stanislav Belaj, 1975.
(55) Alojzije Stepinac: hrvatsko hodočašće u svetu Zemlju 1937, Naklada Zadro, 1995.
(57) Moj put u svetu Zemlju, Antun Bogdan, 1966.
(61) Pripovijest o Bibliji: s puta po biblijskim zemljama, Silvije Grubišić, 1979.

(71) Božji vitez, Isidor Kršnjavi, 1926.
(72) Isus Krist život Spasitelja svijeta, I. dio, Rudolf Vimer, 1925.

(77) Fotografija Kapela Rođenja Isusova, Cunningham Geikie, 1888.

Franjo u Hrvatskoj:

(78) Franjo među Hrvatima: zbornik radova franjevačkih zajednica u prigodi smrti sv. Franje Asiškoga (1226.-1976.), 1976.
(82) Sveti Franjo u Zagrebu - na Kaptolu: Prikaz stare kapele i štovanje sv. Franje kroz 750 godina u starom Zagrebu, Damjan Damjanović, 1975.
(124) Fotografije kapelice sv. Franje Asiškoga u franjevačkom samostanu, Kaptol 9. Zagreb
(134) Fotografije božićnih jaslica u franjevačkoj crkvi sv. Franje Asiškog, Kaptol 9. Zagreb

Drugi izvori o božićnim jaslicama:

(137) Najstarije jaslice na svijetu, google Bard
(138) Slijedeći zvijezdu: božićne scene i sveta drama od srednjeg vijeka do baroka. Ferenc Veress, 2022.

Fotografije božićnih jaslica, vlasnik Milan Kušnjačić

(140) Jaslice od šahovskih figura i od igračih karata (2017.)
(141) Maketa franjevačkih jaslica s Kaptola 9, Zagreb (2017.)

Žive božićne jaslice:

(151) Brdovec (2006.)
(154) Zajednica Cenacolo, Opatovina, Zagreb (2023.)

(159) Jaslice od raznih figurica nabavljanih po sajmovima, dučanima (2023)

(165) Jaslice na Božić 2023., crkva Gospe Snježne, Kutina

(166) Sadržaj

Uredio: Milan Kušnjačić

